

SİVİL TOPLUM
ÖRGÜTLERİ İÇİN
BİLİŞİM REHBERİ

MUTLU BİNARK
KORAY LÖKER

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İÇİN BİLİŞİM REHBERİ

Hazırlayanlar

Mutlu Binark, Koray Löker

Editör

Özgür Gökmen

Düzeltili

Yalçın Armağan

Yayıma Hazırlayan

Gamze Göker

Grafik Tasarım

Banu Yamak

Basım

Uzerler Matbaası

TEMMUZ 2011, ANKARA

Bu yayının içeriğinden yazarları sorumlu olup, kitap hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmıyor olarak algılanmamalıdır.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7	İnternet Temelleri	72
GİRİŞ		Ağ Nasıl Çalışır?.....	73
Yeni Medya Nedir? Yeni Medyanın Ortamının Özellikleri Nedir?	9	İnternet Hizmeti İçin Nelere İhtiyaç Duyulur?	76
Dijitallık	9	Servisler	76
Etkileşimsellik	10	Ağ Tabanlı Uygulamalar	81
Multimedya Biçimselliği Ve Kullanıcı Türevli İçerik Üretimi	10	Ücretsiz Servisler – Yararlar, Sakıncalar	83
Hipermetinsellik	11	Sosyal Ağ Kullanımı	87
Yayımlı Ve Sanalılık	12	3. SONUÇ VE ÖNERİLER	89
1. STÖ'LER BİLGİSAYAR VE İNTERNET'İ NASIL KULLANABİLİR?		4. BİLGİSAYAR VE İNTERNET'LE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR SÖZLÜKÇESİ	91
Yeni Medya Ortamı Niçin Önemli? Yeni Medya Ortamının STÖ'ler İle Toplumsal Ve Siyasal Hareketler Tarafından Kullanılması	15	KAYNAKÇA	97
Avantajlar Ve Dezavantajlar Nelerdir?	16		
Dünyadan Ve Türkiye'den Örnekler	23		
Bazı Başarı Öyküleri	43		
Türkiye'den Diğer İmza Kampanyaları	49		
2. BİLGİSAYAR VE İNTERNET MECRASİ İÇİN TEKNİK BİLGİLER			
Bilgisayarla İlgili Temel Tanımlar / Görevler	52		
İşletim Sistemi Nedir?	52		
Dosya Türleri, Dosya Yöneticileri	56		
Temel Yazılımlar – Her Bilgisayarda Bulunanlar	63		
Üçüncü Parti, Amaca Yönelik Özelleşmiş Uygulamalar	70		

SUNUŞ

STGM'nin destek verdiği tüm başlıklarda ve tematik alanlarda karşılaştığı sorunlardan biri sivil toplum örgütlerinin bilgisayar ve İnternet kullanımında yaşadığı tıkanıklıklar. Temel bilgisayar ve İnternet okur yazarlığındaki eksiklik ve sıkıntılar örgütlerin birbirleriyle, fon kuruluşlarıyla, kamuyla ve medyayla iletişim kurmalarının önünde bir engel. Özellikle sivil toplum örgütleriyle yaptığımız iletişim çalışmalarında bu eksikliği net biçimde fark ettik. Dolayısıyla bu kitapla amacımız örgütlere bilişim teknolojilerini kullanırken az da olsa rehberlik edebilmek, ilk elden ihtiyaç duydukları teknik bilgiyi sunabilmek oldu. Yanı sıra, bu teknolojileri kullanırken tekeller yerine alternatif ve ücretsiz teknolojileri kullanmak üzere düşünmeyi sağlamak da amaçladığımız diğer hedeflerden biri oldu.

Rehberde incelenmek üzere seçilen dünyadan ve Türkiye'den web siteleri yazarlarımız tarafından iyi modeller arasından üzerine konuşulabilir örnekler oldukları için seçildi. Dolayısıyla herhangi bir örgütün web sitesini öne çıkarmak bir başkasını geride bırakmak gibi bir yaklaşımımız olmadı.

Dileriz kitap az da olsa amacına ulaşabilen kullanışlı bir rehber görevini görebilir.

Keyifli okumalar.

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi

GİRİŞ

Yeni Medya Nedir? Yeni Medyanın Ortamının Özellikleri Nedir?

Günümüzde bilgisayar, bilgisayar ağları, bilgisayar dolayımı iletişim, İnternet, web 2.0, çevrimiçi habercilik, çevrimiçi sohbet, laflama odaları, wiki, e-ticaret, e-imza, dijital medya, dijital oyun, dijital kültür, dijital imgeleme, avatar, siber uzam, sanal uzam, sanal gerçek gibi birçok kavram ile bu kavramların tanımladığı, açıkladığı toplumsal, kültürel ve ekonomik olgular günlük konuşmalarımızın doğal bir parçası haline gelmiştir. Tüm bu kavramları kapsayan ve birleştiren kavram “yeni medya” olabilir.

Yeni medya dolayımı iletişim denildiğinde ise dijital oyunlar, İnternet ortamı, İnternet’te sunulan tüm yazılım hizmetleri, cep telefonları, iPod, PDA ve benzeri cihazlar üzerinden gerçekleşen iletişim etkinliği kastedilmektedir. Pekiyi, yeni medya ortamında yeni olan nelerdir? Bu sorunun yanıtını, yeni medya ortamlarını, gazete, dergi yayıncılığı, radyo, televizyon yayınları ve sinema filmleri gibi geleneksel medyadan farklılaştıran birtakım özellikleri açıklayarak verebiliriz. Yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan bu özellikler, dijitallik, etkileşimsellik, multi-medya biçimselliği ve kullanıcı türevli içerik üretimi, hipermetinsellik, yayılım ve sanallıktır.

DİJİTALLİK

Yeni medya ortamında dijitallik her şeyin sayısal kodlara dönüşmesini sağladığı için, gerek üreticiye gerekse kullanıcıya bir arayüz üzerinde büyük bir depolama olanağı sunar ve verilerin iletim hızını artırır. Üstelik, bu özellik üretici ve kullanıcı arasındaki keskin ayrımı da ortadan kaldırır: Pierre Levy, *Sanal Hale Gelmek: Gerçeklik ve Dijital Çağ* adlı çalışmasında dijitallik özelliğinden dolayı, yaratıcı ve yorumcu arasındaki farkın silindiğini, nihai alıcının bir değerinin etkinliğine katkıda bulunabileceği bir yapı içerisinde bulunduğunu, böylece nihai imzanın ortadan kalktığını iddia eder (aktaran Lister vd. 2003). Örneğin, bir e-posta yazdığımızda, içeriğinin birçok kişiye yollanmasını istiyorsak ve her alıcı hem gönderici hem de yorumlayıcı oluyorsa, burada artık alıcı da üretici konumundadır.

Dijitallik yeni medyayı geleneksel medyadan nasıl farklı kılar?

İnternet, televizyon ve film gibi eski multimedya-dan, uygulanan bütün medyanın dijital bir kodu paylaşmasıyla ayrılır. Dijital karakter yalnızca bu medyayı karşılıklı çevrilebilir (bir multimedya bilgisayarı sesleri görünür kılar ya da imgeleri sese çevirir) yapmakla kalmaz, onların kolayca kopyalanmasını ve başka betimlemelerin içine yerleştirilmesini de sağlar.

(de Mul 2008: 213)

ETKİLEŞİMSELLİK

Leah A. Lievrouw (2011: 15) yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan önemli özelliklerden birinin her yerde hazır ve nazır olması ile etkileşimsellik olduğunu söyler. Etkileşim, kullanıcı ile sanal kişilikler arasında yahut daha ziyade sanal kişilikler ile kullanıcının tasviri arasında meydana gelebilir. Birden fazla kullanıcının sanal ortama dalması durumunda, söz konusu ortam, kullanıcıların avatarlarının da birbirleriyle etkileşim içinde olabildiği ortak bir dünya haline gelir. Burada dalma, içine gömülme, metnin içindeki hikâyeye kapılma, ideal okur rolünü icra etme anlamındadır (de Mul 2008: 168-169; Burnett 2007).

Yeni medya ortamında etkileşimselliğin gerçekleşmesi ve sağladığı olanaklar:

Etkileşimsellik, kullanıcı-türevli içerik üretimine olanak sağlar; etkileşimsellik, önceden tanımlanmış ve birbirine bağlanmış linkler ve yazılımlar arasında ve içindeki seçeneklerde gerçekleşir; etkileşimsellik, arayüzeyde birçok kişinin karşılıklı eylemesine ve katılımına olanak tanır. (Dewdney ve Ride 2006: 215-216)

Kullanıcının arayüzeydeki metne, kendi yorumunu ileterek, metni dolaşıma sokarak veya bu metin üzerinde değişiklik yaparak yeni bir metin eklemesi vb. şekillerde müdahil olabilmesi, kullanıcının çevrimçiinde medeni bir katılım kültürünü benimsemesini de gerekli kılar. Çevrimçiinde, hakaret içeren bir dil kullanmak ya da küfürleşmek gibi bu kültüre aykırı tavırlar sergilemenin,

kullanıcıların gerek metinle gerekse diğer kullanıcılarla etkileşime girmekten imtina etmesine yol açtığı, onları çevrimçi ortamdan uzaklaştırdığı vurgulanmalıdır.

MULTİMEDYA BİÇEMSELLİĞİ VE KULLANICI TÜREVLİ İÇERİK ÜRETİMİ

Yeni medya ortamının sahip olduğu bu özellik göstergelerin, simge sistemlerinin, iletişim çeşitlerinin, farklı veri türlerinin tek bir araçta toplanması, tümleşik bir iletişim kanalının oluşması anlamına gelir (van Dijk 2004: 146). Multimedya biçemselliğinde, imge, ses, metin ve sayısal veri gibi farklı veri türleri bir arada bulunur. Multimedya biçemselliği, yeni medya ortamlarının dijitallik özelliğinden beslenir ve kullanıcı türevli içerik üretimini de destekler.

Yeni medya ortamlarında tüketiciler/kullanıcılar, yukarıda açıklanan özelliklerden yararlanarak içerik üretebilir konuma gelmişlerdir. Kullanıcıların ürettiği bu içeriklere "kullanıcı türevli içerik" veya "kullanıcı tarafından yaratılan içerik" denir. Bu içerikler, örneğin video paylaşım ağlarına yüklenen amatör, yarı amatör görsel-işitsel öğelerden tutun da, bir dijital oyun arayüzeyine yapılan yamadan, çevrimçi haber sitelerine yapılan okur yorumlarından, birer web günlüğü olan blog üretimine değin çeşitli yeni metinlerden oluşabilmektedir.

Jose van Dijck (2006: 116), İnternet üzerinde giderek yaygınlaşan bloglar üzerine yaptığı çalışmada, özellikle ergenlerin ve gençlerin blog yazma edimiyle ilgilendiğini belirtir. Gençler, bloglarda gündelik yaşam deneyimlerini, popüler kültür ve

moda üzerine yorumlarını paylaşmaktadır. Bir blog yazarı için, blog yazmak birçok diğer kültürel pratikten sadece birisidir: Konuşmak, kısa mesaj yazmak, e-posta yazmak, forumlarda yazmak, İnternet'te sohbet etmek, TV veya film izlemek, müzik dinlemek... Bu ve benzeri kültürel pratiklerde üretilen ve dolaşıma sokulan fotoğraflar, video klipler, haberler, bağlantılar gibi fikirler ve görsel malzeme bloglara taşınır. Böylece bloglar, yeni bir multimedya pratiğine, ortamına dönüşür. Bloglar üreticiler tarafından "kendileri için" de yazılabilir, olası "izler/okur kitle" için de. Ancak, kimin için yazılıyor olursa olsun kişisel bloglar, her ne kadar çoğunlukla "günlük" türünde kişisel anlatılar olsalar da, İnternet'te herkesin okumasına ve çoğunlukla yorum yazmasına açıktır.

Kişisel blogların yanısıra yurttaş gazeteciliği yapan haber bloglarının da sayısı giderek artmaktadır. Özellikle yeni toplumsal hareketlerin ve siyasal söylemlerin duyurulmasında bloglar etkin bir şekilde kullanılabilirlerdir.

İran'da Hüseyin Darakşen "Editor Myself" adlı blogunda egemen rejime karşı siyasal söylemini blogda yayınlamaktaydı. Darakşen blogundaki içerik nedeniyle 28 Eylül 2010 tarihinde İran İslam Cumhuriyeti tarafından "düşman devletlerle işbirliği, İslam hükümetine karşı bazı küçük grupları desteklemek ve müstehcen siteleri yöneterek İslami değerleri küçük düşürmek" nedeni ile 19 buçuk yıl hapse mahkûm edilmiştir. Tunus'ta Ben Ali hükümetinin yolsuzluk haberleri de Nawaat, <http://www.nawaat.org>, blogunda yayınlanmıştı. (Atikkan ve Tunç 2011: 92, 110)

Bir diğer örneği Mısır'dan vermek mümkün. Blog yazarı Abdel Kareem Soliman 2007 yılında blogunda Mısır Başkanı Mübarek'i diktatörlükle ve El Ezher Üniversitesi'ni terörist yetiştirme yeri olarak suçlamaktan ötürü tutuklanmış ve üç yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. İnternet'e erişim, özellikle, Azerbaycan, Bahreyn, Burma, Çin, Etiyopya, Hindistan, İran, Yemen, Libya, Fas, Umman, Pakistan, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Kore, Sudan, Suriye, Tacikistan, Tayland, Tunus, Türkmenistan, BAE, Özbekistan, Vietnam, Yemen'de filtrelenmektedir. (Cammaerts 2008: 364)

Kullanıcıların enformasyon üretiminde, dağıtımında, erişiminde ve yeniden kullanım biçimlerinde yaşanan bu değişim ile kullanıcının özerkliği, katılım biçimlerinde çeşitliliği ve yaratıcılığı arttırmıştır. Kullanıcı türevli içerik üretimi, bireylerin yeni medya okuryazarlığı ile ilgili becerilerinin de gelişmesini sağlamaktadır. Bu özellik bireyin ifade özgürlüğünü de artırır ve zenginleştirir. Yeni medya okuryazarlığı bilgi ve becerisi, yurttaşın kamusal alanda siyasa üretimine katılabilmesi için de önemlidir.

Yeni medya okuryazarlığı

Etkin yurttaş, medya ve enformasyon toplumunun kamusal alanlarına müdahil olabilmesi için teknolojik okuryazarlığın çoklu biçimlerini bilmesi gerekir.

(Kahn ve Kellner 2007: 33)

HİPERMETİNSELLİK

"Ötesinde, üzerinde, dışında" anlamlarına gelen "hiper" sözcüğü, metin sözcüğü ile birleşince arayüzdeki bir metnin başka metinlerle olan

ilişkinine, diğer bir deyişle başına işaret eder. Hipermetinsellik, ağ üzerinden başka alternatif mecralara kolayca erişimin gerçekleşmesidir. Bu özellik, arayüzey üzerinde bir metinden diğer metne kolaylıkla geçmemizi, metinler arasında ve içinde dolaşmamızı sağlar. De Mul'a (2008: 214) göre, İnternet "hipermetinsel bir yapıya sahiptir, bu da onun ilke olarak çoklu-doğrusal ve bunun sonucunda zamansaldan ziyade uzamsal bir doğası olduğu anlamına gelir". "Hipermetin katılaşmaz ve ağ sayfaları insanlar gibi hep inşa halindedir" (de Mul 2008: 219). Kullanıcı ağ üzerinde sürekli bir seyrüsefer halinde olabilir. Bu seferde kullanıcının dikkat etmesi gereken, yolunu kaybetmeden aradığına ulaşmayı becerebilmesidir. Metinlerin birbirine bağlanması nedeniyle, arayüzeyde karşılaşılan enformasyonun niceliksel çokluğu ile niteliği arasında eleme ve seçme yapmak kayda değer bir beceri gerektirir.

YAYILIM VE SANALLIK

Yayılim, hipermetinsellik özelliğinden beslenir ve arayüzeydeki bir metnin hızla dağılmasını, bu metne farklı zamanlarda ve uzamlarda yeniden ve yeniden erişilebilmesini ifade eder. Özellikle YouTube, Vimeo, Dailymotion gibi video paylaşım ağları ve Facebook, Orkut, Hi5, Myspace gibi toplumsal paylaşım ağlarında dolaşıma giren çeşitli metinler bağlantı verme veya kopyalama-yapıştırma yöntemi ile hızla siberuzamda dolaşıma girer. Sanallık ise, arayüzey ile kullanıcının kurduğu iletişimin niteliğini açıklamaktadır. Sanallık, kullanıcıya orada olma hissini sağlar.

Siberuzam

Siberuzam sözcüğü ilk olarak William Gibson'ın 1984 tarihli *Neuromancer* adlı bilimkurgu romanında kullanılmıştır. Gibson, romanlarında elektronik ve biyolojik implantlara sahip insanların yaşadığı, yapay zekânın hâkim olduğu bir dünya tasarımı içinde veri hırsızlığını konu edinir. Romanlarında kahramanın beyni, bilgisayar ağına bağlanır; böylece kahraman siberuzama dalarak, sanal dünyada veri madenciliği yapar. Bu romanlardan beslenen Johnny Mnemonic (1995) filminde kahraman, beyne kilitlenmiş verileri çokuluslu bir şirkete teslim etmesi gereken bir veri madencisidir. Filmde sıklıkla kahramanın sanal uzama dalmasına şahit oluruz. The Matrix (1999, 2003, 2005) film üçlemesinde de benzeri bir biçimde kahraman Nero'nun sanal bir dünyada verdiği mücadeleyi izleriz.

Siberuzam ve sanal gerçek kavramı üzerine öncül çalışmalar yapan, Howard Rheingold siberuzamı, yiten topluluk ruhunu yeniden kazandıracak, yurttaş temelli bir demokrasi için kamusal alanı yeniden inşa edecek elektronik bir agora olarak tanımlar (aktaran Timisi 2003: 23). Yurttaşın, bu yeni agoraya katılımı, e-postalar, denetimli veya denetimsiz tartışma listeleri, telekonferanslar, sohbet odaları, toplumsal paylaşım ağları gibi sosyal medya ortamları ve bloglar ile çevrimiçi oyun ortamları üzerinden gerçekleşebilir.

Birey, gündelik yaşamından ve kendi aidiyet tasarımına ait öğelerden yalıtılmış bir biçimde siberuzamda varlık göstermez veya eylemez. Çevrimiçi ile çevrimdışının bu bağı, siberuzamda varoluş biçimlerine ve sanallık algısına ilişkin kavrayışımızda dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Siberuzamda iki tür iletişim gerçekleşebilir: Makine/yapay zekâ ile insan arasında ve arayüzeydeki farklı insanlar arasında. Bu özellikler, kullanıcının yeni medya metinleri/ortamlarıyla kurduğu ilişkiyi, geleneksel medya metinleri ile kullanıcı/tüketicinin kurduğu tek yönlü iletişimden farklılaştırmaktadır. Arayüzeyle, arayüze dahil olan diğer bireylerle ve arayüzeyde kurulan, çevrimdışı uzamdan beslenen ya da beslenmeyen sanal cemaatlerle olan yeni iletişim biçimlerini kavramamız gerekir.

Van Dijck (2006) İnternet'in artık gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası olmasıyla birlikte, gündelik rutinlerin de değiştiğini belirtir. E-posta artık el yazısı mektupların yerini almıştır. Hatta tebrik kartları bile sanallaşmıştır. Türkiye'de de

yaygın olarak kullanılan Facebook, bir mikroblog uygulaması olan Twitter, iletişim rutinlerinin nasıl değiştiğinin en iyi göstergelerindedir.

Yeni medya ortamlarını geleneksel medyadan farklı kılan tüm bu özellikler, kullanıcının, edilgen tüketici konumundan çıkarak, kendi ilgisi ve çıkarları için üretim yapabilen üretici konumuna geçebilmesi için çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bu olanaklardan yararlanabilmek için kullanıcının yeni medya okur-yazarlığının gerektirdiği bilgi ve beceriye kavuşması gerekiyor.

Sanallıkla İlişkili İki Kavram

Sanal cemaat: ¹

İlk kez Rheingold (1994) tarafından kullanılmış sanal cemaat kavramı, yeterli sayıda insanın, insani duygularla, siberuzamda kişilerarası ilişkiler kurmak üzere arayüzeydeki kamusal tartışmalara yeterince uzun bir süre katılmasıyla ağıda oluşan toplumsal kümelenmeler/örgütlenmeler olarak tanımlamıştır. Sanal cemaat, benzeri değerleri, ilgi ve çıkarları paylaşan, bu doğrultuda enformasyon değiş tokuşu yapan, birbirleriyle arkadaşlık eden ve birbirlerine duygusal destek veren insanlardan oluşan gruplardır. Sanal cemaat üyeleri genel olarak ortak çıkarlara ve benzer kanılara sahiptir. Bu nedenle de homojen bir nitelik gösterirler. Minnesota E-Democracy (<http://www.e-democracy.org>) çevrimiçi ortaklığı, sanal cemaat uygulamasına başarılı bir örnektir. Proje 1994 yılından bu yana ABD'nin Minnesota eyaletinde yurttaşların e-posta forumları dolayısıyla kamusal karar alımına katılmasına olanak vermektedir. Benzeri projeler daha sonra başka ülkelerde de denenmiştir: <http://malaysia.net>, Amsterdam Digital City, Bologna İperBoE verilebilecek örnekler arasındadır. (Dahlberg 2001: 617)

Hareketsiz toplumsallaşma:

Hareketsiz toplumsallaşma, bireyin sahip olduğu toplumsal ağları siberuzama aktarması ve bunları siberuzamda sürdürmesi ve geliştirmesidir. (Bakardjieva 2003)

1 Ayrıntılı bilgi için (Subaşı 2005) ve (Timisi 2005)'e bakılabilir.

STÖ'LER BİLGİSAYAR VE İNTERNET'İ NASIL KULLANABİLİR?

"Bir topluluk, insanlar kendi iletişim olanaklarına sahipseler gelişebilir."
(Franz Fanon'dan aktaran Kahn ve Kellner 2007: 17)

Yeni Medya Ortamı Niçin Önemli? Yeni Medya Ortamının STÖ'ler İle Toplumsal Ve Siyasal Hareketler Tarafından Kullanılması

Yeni medya ortamları çeşitli STÖ'ler ile toplumsal ve siyasal hareketler tarafından kendilerini tanıtmak, eylemlerini organize etmek, bu eylemleri duyurmak ve örgüte destekçi ile gönüllü bulmak için giderek daha yoğun kullanılmaktadır. Örneğin, e-gruplar üzerinden siyasal bir örgütlenme tartışmaları şekillendirilebilmekte, e-postalar üzerinden eylemler duyurulabilmekte, eylem görüntüleri video paylaşım ağları olan Dailymotion veya YouTube'a yüklenerek, bunların çevrimiçi dünyada yaygınlaşması sağlanabilmektedir.

Peter Dahlgren (2009: 154), İnternet'in etkileşimsellik, kullanıcı türevli içerik üretimi gibi özellikleri sayesinde yurttaş anaakım medyanın eşik bekkililiği süzgecinden kurtulma gibi bir olanak sağladığına dikkat çekmektedir. Dahlgren'e (2009: 44) göre,

yeni medya ortamları yurttaş eriştikleri enformasyon üzerinde daha fazla olanak sağlamaktadır: Ne tür enformasyona erişileceğini, buna nasıl ve ne zaman erişileceğini artık yurttaş düzenleyebilmektedir. Domain Tambini (1999) de İnternet ortamının kamusal ifade için yurttaş katılımını nasıl desteklediğini yerel yönetimlerin ağ uygulaması üzerinden incelemiştir. Tambini (1999: 311), yeni medyanın depolama kapasitesi, etkileşimsellik, zaman-uzam sınırının ortadan kalkması, geleneksel medyadaki eşik bekkilisi mekanizmasının ortadan kalkması, katılım ve ifade için para ve zaman maliyetini azaltması gibi özelliklerinin yurttaşın kamusal ifadesi ve katılımındaki olumlu rolüne dikkat çekmiştir.

Ancak, bu noktada Richard Kahn'ın ve Douglas Kellner'ın (2004: 89) yeni medya ortamlarının aşırı sağ ideolojiler ve söylemler tarafından kullanılmasına dikkat çektiklerini belirtelim. İnternet'in cinsiyetçi, homofobik, transfobik, ırkçı ve yabancı düşmanı nefret söylemlerini yaymak için kullanılması, gerek Birleşmiş Milletler'in gerekse Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın da dikkatini çekmiştir. Türkiye'de de Yeni Medyada Nefret Söylemi Çalışma Grubu tarafından, 2010 yılında çevrimiçi haber sitelerinde okur yorumlarında üretilen nefret

söylemi, Facebook'ta nefret söylemi temelli siyasal ve toplumsal örgütlenmeler ile video paylaşım ağlarında dolaşıma sokulan nefret klipleri ve müzikleri, çevrimiçi spor taraftar gruplarındaki nefret söylemi incelenmiş, İnternet ortamında yeni medyanın özelliklerinden dolayı hızla yayılan ve popüler kültüre dahil olarak doğallaşmış sıradanlaşmış bu nefret söylemine karşı toplumsal ve siyasal mücadele yollarının geliştirilmesi önerilmiştir (Çomu 2010).

Kellner ve Kahn'ın önerisi, yeni medya ortamlarının demokratik ve eşitlikçi politikalar tarafından özellikle ve bilerek/istenererek kullanılması gereğidir.

İnternet, çok çekişmeli bir zemindir, sol, sağ ideolojiler ile egemen kültürlerin ve altkültürlerin merkezleri tarafından kendi çıkarlarını ve gündemlerini desteklemek için kullanılır. Gelecek için siyasal savaşlar sokaklarda, fabrikalarda, parlamentolarda ve geçmiş mücadelelerin diğer alanlarında gerçekleşecektir; ancak siyaset çoktan yayıncılık, bilgisayar ve enformasyon teknolojileri tarafından dolayımlanmış ve gelecekte bu durum giderek artış gösterecektir. Bu nedenle, geleceğin siyaseti ve kültürleri ile ilgilenenler, yeni kamusal alanların önemli rolü üzerinde açık seçik görüşe sahip ve buna koşut bu alanlara müdahil olmalıdırlar; eleştirel kültür kuramcıları ve aktivistler, öğrencileri kültür politikalarının yapısında var olan / süregiden mücadelelere katılmalarını sağlayabilecek becerilerden oluşan kültürel ve altkültürel okuryazarlık konusunda eğitmekten sorumludurlar.
(Kellner ve Kahn 2004: 94)

Bu noktada, yeni toplumsal hareketlerin ve STÖ'lerin, aktivistlerin yeni medya ortamını kullanmalarının dijital aktivizm olarak tanımlanabilece-

ğini belirtelim. Dijital aktivizm, İnternet ortamının belli siyasal, toplumsal, ekonomik amaçlar doğrultusunda örgütler tarafından kullanılması ve örgütün çevrimdışı etkinliklerinin ve varoluşunun desteklenmesidir. Özellikle insan hakları, kadın hakları, cinsel kimlik hakları gibi hak temelli örgütlenmeler ile çevre ve ekolojik sorunlar konusunda, militarizm karşıtı politikalara sahip STÖ'ler İnternet ortamını kullanmada oldukça girişkendirler.

Avantajlar Ve Dezavantajlar Nelerdir?

Toplumsal hareketlerin ve STÖ'lerin yeni medya ortamlarını baskıcı hükümetlerin ifade özgürlüğünü sınırlayan düzenlemelerini ve anaakım medyanın egemen söylem çerçevelmelerini aşmak için kullanabileceklerini söyleyebiliriz. STÖ'ler daha geniş bir kitleye daha kolay, daha hızlı, daha az maliyetle erişerek seslerini duyurabilir, yayılım gösterebilir (Stein 2009: 750). Bu konuda en olumlu örnekler olarak 1994 yılında Meksika'nın Chiapas eyaletindeki Zapatista hareketi ile Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesine karşı oluşturulan savaş karşıtı hareket sayılabilir. Kevin Gillan (2009), 2006 yılında İngiltere temelli Stop the War Coalition (Savaşı Durdur Koalisyonu), The Society of Friends (Dostlar Cemiyeti), Faslane 365, Voices in the Wilderness UK (Kalabalıkta Sesler BK), Peace News, Justice Not Vengeance (Barış Haberleri, İntikam Değil Adalet) adlı savaş karşıtı örgütlenmelerin İnternet kullanımı üzerine aktivistlerle derinlemesine görüşmeler yapmış ve web ortamının başarılı bir şekilde aktivistler tarafından kullanıldığını saptamıştır.

Yeni medya ortamı STÖ ve toplumsal hareket aktivistleri için şu olanakları sağlar:

- Öncelikle enformasyon temin eder;
- Üyeleri eyleme çağırmaya ve harekete geçirmeye yardımcı olur;
- Üyeler arasında etkileşim ve diyalog olanağı sunar;
- Farklı hareketlerde yer alıp eyleyen aktivistleri birbirine bağlar;
- Farklı STÖ'leri bağlar, bunlar arasında bağlantılar kurar;
- Örgütün üyelerine yaratıcı ifade olanakları ve zemini sağlar;
- Fon toplama ve kaynak yaratma olanağı sağlar.

Aktivist Ed Schwarz, aktivistlerin ve STÖ'lerin web ortamlarını kullanmalarının, aktivizm ve örgüt yararına olumlu katkısını vurguluyor: "İnternet'in kullanımı, bizim, bizi geride tutan ve geriye çeken dışlanma ve yalıtılma, terk edilmişlik, göz ardı edilme hissini üstesinden gelmemize olanak tanıdı" (aktaran Tambini 1999: 319).

Gamze Göker'in (2009) Türkiye'de yeni toplumsal hareketlerin İnternet kullanım pratiklerini incelediği alan çalışmasında, farklı hareketlerden temsilciler "geniş bilgiye hızlı erişim" olanağını İnternet'in kullanım nedeni olarak belirtmişlerdir. Ayrıca toplumsal hareketler güncel siyasal bilgi gereksinimlerini de İnternet'ten karşılamaktadırlar. Aktivistler, yerel, ulusal ve uluslararası örgütlenmelerle iletişim ve işbirliği kurmak için de yine web ortamını kullanmaktadır.

İnternet'i neden ve nasıl kullanıyoruz?

Kentsel dönüşüm muhalifi hareketin üyelerinden E.Y.:

E-gruplarda kuramsal konulardaki görüşlerimizi ısıtmak, pişirmek çok daha rahat oluyor. Zengin bir ufkumuz oluyor, aklımıza gelmeyen bir sürü şeyi sanal grupta, e-gruplarda tartışabiliyoruz. Bu da besleyici oluyor, bir sürü konuda bilgi sahibi oluyoruz, bunu zenginleştirebiliyoruz.

LGBTT (lezbiyen, gey, biseksüel, travesti, transseksüel) hareketinden Y.B.:

Ben onu [Facebook] yapan insanların aktivizmi akıllarının köşesinden geçirdiğini düşünmüyorum. Yaptıkları yazılıma, ürüne baktığımda mülkiyet ilişkileri bağlamındaki arkadaşlık mantığına hizmet edecek bir şey düşünmüşler... Ama biz şu an direkt siyaset üretmek için kullanıyoruz... Eşcinsel Onur Haftası geldiğinde afişini koyuyor herkes ya da bir mitinge katılacak onun afişleri konuyor... Benim listemdeki herkes beni tanımıyor yani, lise arkadaşlarım, girsin, okusun öğrensin, bilgilensin diye düşünüyorum... Sadece aktivizmiyle yan yana gelen insanları değil, iş arkadaşlarını da ekliyorlar... İnsanların bir sürüsünün listesinde Türk bayrakları falan var... Biz onunkini görüyoruz, o da bizimkini görüyor, bu sayede bir siyaset yapma alanı oluşuyor. (Göker 2009)

Siberuzamda aktivistlerin örgütlenmesine bir diğer örnek de e-gruplardan verelim. Göker (2007), Türkiye'deki kadın hareketlerinin görünürlüğüne ve başarısına "Kadın Kurultayı E-Grubu" adlı İnternet dolayimli tartışma ortamının önemli bir katkı sağladığını belirtmiştir. 2000 yılında Kadın Sığınakları ve Danışma/Dayanışma Merkezleri Kurultayı adıyla düzenlenen etkinliğin örgütleyicisi

bir grup tarafından oluşturulan "Kadın Kurultayı E-Grubu", Türkiye'nin dört bir yanında şiddete karşı mücadele eden kadınlar ya da kadın gruplarının ortak örgütlülüğünü ve hareketini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Yeni TCK ve Medeni Kanun tartışmaları sırasında bu e-grup, kadın örgütlerini eyleme geçirmekte önemli rol oynamıştır (Göker 2007: 206).

Laura Stein (2009) da Amerika Birleşik Devletleri temelli altı toplumsal hareketin İnternet kullanımını incelemiştir. Bu hareketler sırasıyla: Çevreci hareketler, LGBTT hakları, şirket küreselleşmesi karşıtı hareketler, insan hakları, medyada reform istemi, ve kadın hareketidir. Stein'in çalışması, bu hareketlerden üçte ikisinin kendilerini İnternet'te tanıttıklarını göstermiştir. Neredeyse tüm hareketler web ortamında iletişim bilgilerini vermektedir. Ancak bu toplumsal hareketlerden sadece üçte biri takipçileri ile etkileşim içerisindedir. Stein'e göre web ortamının toplumsal hareketler tarafından az yoğunlukta kullanılmasının üç nedeni vardır: Örgütsel yönelimler (amaç, hedefler ve inançlar temelinde); örgütsel kaynaklar ve örgütler arasında kaynak paylaşımı. Birçok toplumsal hareketin ve sivil toplum örgütlenmesinin yeni medya ortamının sağladığı olanakları kullanamamasının nedeni, zaman, para ve bilgiden kaynaklanan yetersizliklerdir (Stein 756-65). Kirschenbaum ve Kunamneni (aktaran Stein 2009: 765) bu durumu "örgütsel uçurum" olarak adlandırmaktadır. Örneğin bir web sayfasının tasarımı için zaman-para ve beceri gerekir; ardından sayfanın güncellenmesi gereklidir ki bu da yine zaman ve beceri gerektirir.

STÖ'ler İnternet'te Neler Yapabilir?

- Kendilerini tanıtabilir;
- Eylemlerini duyuran takvimler kullanabilir;
- E-imza kampanyası düzenleyebilir;
- Anaakım medyanın ele aldığı konularla ilgili eleştiri yapabilir ve alternatif enformasyon yayılabilir;
- Alternatif haber kaynağına, diğer toplumsal hareketlere bağlantı verebilir;
- Takipçileri ile etkileşim içine girebilir;
- Takipçilerinin profil bilgilerini oluşturabilir ve paylaşabilir;
- Çevrimiçi anket uygulayabilir;
- Yeni destekçiler bulabilir;
- Örgüt için fon ve kaynak oluşturabilirler.

İnternet ortamının STÖ'lere sağladığı olanakları açıkladıktan sonra, bu ortamın sahip olduğu bazı olumsuz özelliklere de dikkat çekmek gerekmektedir. Bunları, tecimselleşme ve tekelleşme olgusu, dijital uçurum olgusu, elektronik gözetim ve dijital denetim ile kolektif eylemin zayıflaması olgusu olarak sıralayabiliriz.

TECİMSELLEŞME VE TEKELLEŞME

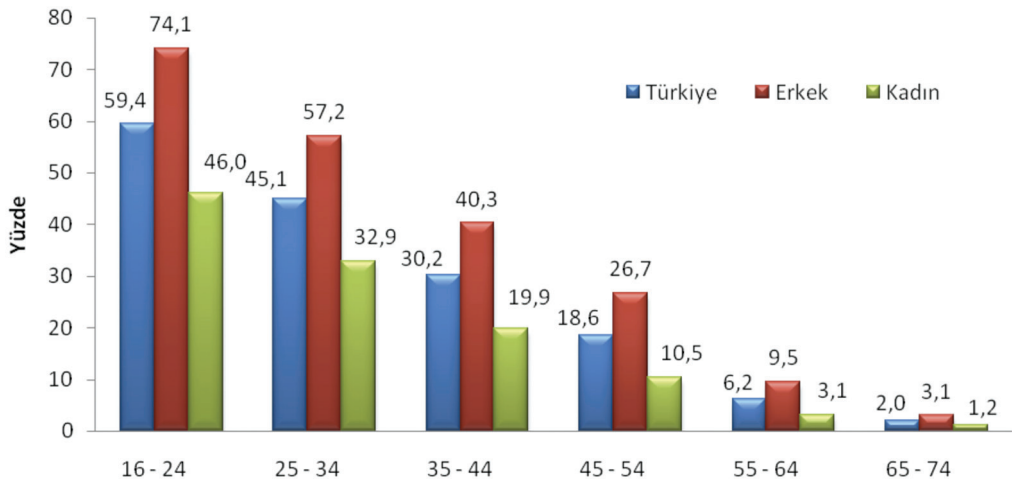
İnternet ortamı giderek büyük medya şirketlerinin denetimi altına girmektedir. Örneğin web günlükleri, blogların bir kısmı, büyük medya şirketleri ile çokuluslu girişimciler tarafından ele geçirilmiştir. Bir arama motoru olarak hizmet veren Google, blogger.com ve blogspot.com'u satın almıştır (Cammaerts 2008: 361). Google bunlarla da yetinmemiş YouTube'ü da satın almıştır. Büyük medya şirketleri ve çokuluslu girişimciler, tüketicinin üreticiye dönüştüğü bu ortamları hedef almaktadır.

Yeni medya endüstrisinin ekonomi politiği ile ilgili iki önemli husus, içeriğin giderek artan oranda tecimselleşmesi ve sermayenin tekelleşmesidir.

DİJİTAL UÇURUM

Dijital uçurum, bilgisayar ve bilgisayar ağları kullanım ve erişiminde, temel dijital deneyime sahip olmamak (zihinsel erişim), bilgisayar veya ağ bağlantısına sahip olmamak (maddi erişim), dijital becerilere sahip olmamak (beceri erişimi), kullanım olanaklarına sahip olmamak (kullanım erişimi) şeklinde tanımlanabilir. Dijital uçurum böylece web ortamının kullanımında temel dijital becerilere sahip olanlar ve erişenler ile olmayanlar arasında eşitsizlikler yaratır. İnternet kullanımındaki eşitsizlikler hem toplumsal cinsiyete hem de sınıfsal konuma göre değişmektedir. Öncelikle sınıfsal konum, yeni medya ortamlarına erişim olanağını, ardından da yeni medya okuryazarı olma durumunu belirler

ve etkiler. Dijital okuryazarlıkta da kadınlar ve erkekler arasında, gençler ve yaşlılar arasında fark vardır. Kellner (2004: 724) siberuzamda başrolün genç, beyaz ırktan, orta veya üst sınıftan erkeklerde olduğu saptamasında bulunur. Türkiye’de de durum pek farklı değildir. DPT’nin hazırladığı Bilgi Toplumu İstatistikleri 2010 Raporu’na göre, 2009 yılında genel itibarıyla herhangi bir zamanda İnternet kullananların oranı % 38,1’dir. Türkiye’de hanelerde İnternet erişiminin yıllar itibarıyla hızla arttığı ve 2009 yılında İnternet erişimine sahip hane oranının Türkiye geneli, kent ve kırsal için sırasıyla % 30, % 35,9 ve % 15,9 olduğu görülmektedir. Hanelere göre erişimde dikkat çekici durum bölgelere göre dijital eşitsizliğin mevcudiyetidir. 16-74 yaş grubuna uygulanan anket sonuçlarına göre İnternet kullanım oranı 16-24 yaş grubunda en yüksektir. Kadınların İnternet kullanım oranları her yaş grubunda erkeklerin gerisinde kalmaktadır.

Tablo 1. Yaş grupları ve cinsiyete göre İnternet kullanımı (DPT 2010)

Aynı raporda, kadınların eğitim düzeyinin yükseldikçe İnternet kullanım düzeyinin erkeklere yaklaşmakta olduğu görülmektedir.

ELEKTRONİK GÖZETİM VE DİJİTAL DENETİM

David Lyon'un (2006) deyişyle, yeni iletişim teknolojileri aslında bireyin özel alanını ve kamusal alandaki eylemlerini veri gözetimine kayıtlayan, işleyen araçlardır. Bu araçlarla kuşatılmış gündelik yaşam aslında bir dijital panoptikondur. Dijital panoptikonu, sanal uzamda yurttaşın coğrafi, mali ve entelektüel etkileşimlerinin gözetlenmesi olarak tanımlamak mümkündür (de Mul 2008: 45). Panoptikon kavramı aslında, Jeremy Bentham'ın 18. yüzyılın sonunda mahkûmların gardiyanlar tarafından her an gözetlenmesinin mümkün olduğu hapisane modeli tasarımına dayanır. Bu mekân tasarımı, her şeyi bilen, her şeyi gören ve her şeye muktedir olan görünmez bir varlık duygusu ve duygudan beslenen otoriteye itaati yaratır. Bu mekân tasarımını, Lyon hem tecimsel amaçlarla gözetim olgusu hem de devletin güvenlik amacıyla bireyin mahremiyeti üzerinde kurduğu denetim uygulamaları zemininde tartışarak *Elektronik Gözetim* (1997) ve *Gözetlenen Toplum* (2006) çalışmaları ile sanal uzama taşımıştır. Lyon'a (2006: 13) göre, gözetleme, "hakkında veri toplananları etkileme veya idare etme amacıyla tanımlanmış ya da tanımlanmamış herhangi bir kişisel verinin toplanması ve işlenmesidir". Michael Foucault (2003: 85-105) da panoptikon kavramı üzerinden iktidarın mikro alanlarının üretilmesini ve bireyin kendisi üzerinde gözetim kurulmasını ve gözetlenmeyi benimsemesi olgusunu açıklar.

George Orwell'in 1984 romanındaki Büyük Birader'e göndermeyle, elektronik gözetim olgusu:

Elektronik Büyük Birader gönderdiğimiz ve aldığımız her e-postayı okuyabilir, çevrimiçi ve çevrimdışı etkinliklerimizin hepsini gözleyebilir. Servis sağlayıcılar ile otoritelerin hangi ağ sitelerini ziyaret ettiğimizi ve kiminle konuştuğimizi saptayabilmesinin ötesinde, banka kartları, ağ kameraları ve diğer elektronik kayıt formları sayesinde, coğrafi alan ve tarihi zamanda izlediğimiz güzergâh da yakından gözlenebilir. Ve düşünce polisi İnternet'i çok avantajlı kullanabilir... Bu elektronik Büyük Birader'e ilişkin olarak yurttaş, Orwell'in Oceania'sındaki (@) yurttaştan kat kat daha güçsüz durumdadır. (de Mul 2008: 58)

Türkiye'de dijital panoptikonun halihazırda bazı sitelere ve içeriklere erişimin engellenmesi ve erişim içeriklerinin filtrelenmesi biçiminde işlediği söylenebilir. Ancak, yeni medya ortamlarında yapılan her türlü işlemin dijital birer kayda dönüştüğünü, işlendiğini ve "bir ya da birden çok insanın etkinlik ve iletişimini araştırma ve gözlemede, bireysel veri sistemlerinin sistematik olarak kullanılması" (Timisi 2003: 231) olarak tanımlanabilecek veri gözetiminin bir ögesine dönüştüğünü de anımsamak gerekir. Bu konuda TMMOB Elektronik Mühendisleri Odası'nın hazırladığı *İletişim Özgürlüğüne Müdahale Raporu E-Gözaltı Dünyası* (2009) adlı çalışmada dinleme ve izleme yöntemleri, trafik takibi (Kim, kiminle, ne zaman iletişim kuruyor?); konum belirleme (Kim nerede bulo-

nuyor, kiminle beraber bulunuyor?); içerik takibi (Kim kime ne diyor?) olmak üzere üçe ayrılmış ve Türkiye'deki elektronik gözetim ve dijital denetim uygulamaları ele alınmıştır. Ayrıca vatandaşlık numarası ile e-devlet uygulamaları, kredi kartı kul-

lanımları yurttaşın kamusal ve özel alandaki etkinliklerinin verigözetimine takılması ve kayıtlanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de dijital panoptikon olgusunun yurttaşın bilgisi ve farkındalığı olmadan giderek güçlendiği söylenebilir.

Fotoğraf 1 Gazeteciler Özgürlük Platformu'nun 19 Mart 2011 tarihindeki Özgür Basın Özgür Toplum Ankara yürüyüşünden
Fotoğraf: Mutlu Binark

Türkiye'de elektronik gözetim olgusu konusunda, devletin kurumlarının İnternet ortamına erişimi sınırladığının ve dijital denetim oluşturduğunun altını çizmek gerekir. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (Reporters Without Borders) 2011

raporunda Türkiye gözetim altındaki ülkeler listesinde yer almaktadır. Bu rapora göre, Türkiye'de mahkeme kararıyla binlerce site erişime kapalıdır. Rapor, İnternet sansürünün Türkiye için giderek artan bir sorun olduğunu söylüyor.

Sınır Tanımayan Gazeteciler'in 12 Mart 2011 Dünyada İnternet Sansürü Raporu'ndan Türkiye Ülke Raporu: Türkiye Gözetim Altında!

engelliweb.com'a göre, yaklaşık 8170 İnternet websitesi ya mahkeme kararı sonucu ya da Telekomünikasyon İnternet Başkanlığı'nın (TİB) başvurusu üzerine şu an erişim dışıdır.² Haziran 2010'da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AĞİT), 5000'in üzerinde sitenin son iki yıl içinde kapatıldığı yönünde tahminde bulunmuştur. 2009 yılında ise, söz konusu rakamın keyfi veya siyasi nedenlerden dolayı 3700 civarında olduğu tahmin edilmektedir... Aydın ilindeki yerel bir gazete olan Çine Uğur'un websitesi, Çine Kaymakamı Celalettin Cantürk hakkındaki eleştirel bir yazı nedeniyle mahkeme kararıyla Eylül 2010'da kapatılmıştır. Şu an yargılanan gazetenin yayın yönetmeni Yılmaz Sağlık, söz konusu suçlu görülen yazıyı kaldırmaya zorlanmıştır. Herhangi bir tartışma forumunda kullanılan herhangi bir sert dilin ilgili websitesinin kapatılmasını tetiklemesi muhtemeldir. gazetevatan.com ve egitimsen.com.tr'de olduğu gibi...

...5651 Sayılı Yasa, websitelerinin toplu kapatılmasını sağlamaktadır. AĞİT, bu nedenle Türkiye'yi ifade özgürlüğünü iyileştiren reformları uygulamaya çağırılmaktadır. Söz konusu Yasa'nın 8. maddesi şu sekiz suçun herhangi birinin işlendiğine dair "yeterli şüphenin" mevcut olması durumunda belirli sitelere erişimi engellemeyi emretmektedir: İntiharı teşvik, cinsel sömürü veya çocuk istismarı, uyuturucu kullanımını kolaylaştırma, müstehcenlik, çevrimiçi bahis; veya Atatürk'e karşı suçlar... Türkiye kaynaklı websiteleri genellikle kapatılıyor ve yurtdışı kaynaklı olanları filtreleniyor veya İnternet hizmet sağlayıcıları tarafından engelleniyor. İhbar ise teşvik ediliyor. İnternet kullanıcıları, yasaklı çevrimiçi içerikleri ve yasadışı faaliyetleri raporlamak için ihbar hattıyla iletişime geçebilirler... Sansürü protesto etmek için, Haziran 2010 ortalarında hacker'lar 10 saatliğine TİB'in, Türkiye Telekomünikasyon Kurumu, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Konseyi'nin websitelerini bloke etmişlerdir. Saatler sonra, bu blok kaldırılmış ve söz konusu sitelerde şu mesaj belirmiştir: "Bu bizim iyi niyetimizi göstermek için yapılmaktadır."

Aslında çevrimiçi sansür Türkiye toplumunda ciddi biçimde eleştirilmektedir.

...İnternet sansürüne karşı 2010'da başlatılan kampanyalar, çeşitli düzeylerde başarı yakalamıştır: yeter.neonebu.com, sansuresansur.blogspot.com, ya da "İnternet Sansür Değil, Hız İster" adlı siteler tarafından başlatılan kampanyalar, örneklerdir.

Çevrimiçi protestolar, gerçek hayatta bir dizi gösterilerle desteklenmiştir. Temmuz 2010'da, ilk defa, 2000 üzerinde insan İstiklal Caddesi'nde yürüyüş yapmış ve İnternet üzerinde ifade özgürlüğü için kampanya yapan sitelerin çağrısına cevap vermişlerdir. Örneğin, "İnternet Sansürüne Karşı Ortak Platform", "web üzerindeki sansüre son" çağrısı yapmış ve İnternet ile ilgili suçlarda 5651 Sayılı Yasa'nın değiştirilmesi yönündeki çağrılara cevap verilmesinde yetkililerin yetersiz kaldığını ilan etmiştir. YouTube'un kapatılması, Türkiye için bir utanç kaynağı olarak gösterilmiştir.

O zamandan beri epey zaman geçti ve YouTube'un açılması, ki her an doğruluğu yeniden sorgulanabilir, ülkedeki İnternet sansürünün boyutunu veya İnternet yasalarının arkaik yapısını maskeleyememlidir. Teyakkuz halinde olunmalıdır çünkü Türkiye'de ifade özgürlüğünün içinde bulunduğu karanlık hal böyle olunması gerektiğini kanıtladı.

Kaynak: <http://en.rsf.org/surveillance-turkey,39758.html> (Erişim 12 Mart 2011) Çev. A. Yıldırım

KOLEKTİF EYLEMİN ZAYIFLAMASI

Benjamin Barber'a (2004: 38-54) göre, "her şey fast food tarzında hızlı yaşanmamalı ve kararlar hızlı bir şekilde 'evet-hayır' ikiliğine sınırlandırılmamalıdır. Tüm bunlar, aynı zamanda bireyi evinde oturup demokratik süreçlere bilgisayar başından dahil olma olanağı vermektedir ki, bu da münzevi bireylere yol açar". Barber'ın yurttaşların yeni medya ortamlarındaki katılımlarının bir tür

klavye aktivizmine dönüşmesi tehlikesine işaret etmesi oldukça yerindedir. Nilüfer Timisi (2003) de yurttaşın toplumsal ve siyasal etkinliklere sadece siberuzamda katılmasındaki bu sorunlu yöne dikkat çekmiştir. Yurttaşın toplumsal ve siyasal eylemliliğini bu nedenle yalnızca çevrimiçi alan ile sınırlı tutmaması, mutlaka sokakla buluşması gerekmektedir.

² Bu sayı, Mayıs 2011 sonu itibarıyla 13 binin üzerindedir.

Dünyadan Ve Türkiye'den Örnekler

Ferah Onat (2010: 104), STÖ'lerin çeşitli ve farklı hedef kitleleriyle ilişki kurmak için, geleneksel medya, reklamlar, toplantılar, eylemler, imza kampanyaları, lobicilik, tabana yönelik etkinlikler gibi kanalları ve uygulamaları kullandığını belirtir.

Yeni medya STÖ'lerin ulaşmakta zorlandıkları hedef kitlelere ulaşmalarına, iletilerini yaymalarına olanak sağlar:

STÖ'ler, medyanın ilgisizliğiyle mücadele etmek amacıyla sosyal ağ sitelerinde profil oluşturmakta ve medya mensuplarıyla doğrudan iletişime geçebilmektedir. Örgüt içi iletişimin hızlı ve katılıma açık inşa edilmesinde yine sosyal medya araçları etkili olabilmektedir. Yine ağ sitelerinde ve interaktif web sitelerinde üyeler birbirleriyle iletişime geçebilmekte, görüş ve önerilerini paylaşabilmekte, ayrıca STÖ'nün mesajlarını hızlı bir şekilde kendi sosyal ağlarına yayabilmektedirler. STÖ'ler, halkla ilişkilerde sosyal medyayı etkinliklerin duyurulması, çağrı yapılması, etkinlik gelişiminin aktarılması, imza kampanyaları, STÖ'yü ilgilendiren konular etrafında kamuoyu oluşturulması amacıyla kullanmaktadır. (Onat 2010: 107-108)

Küresel Eylemcilik ve Yeni Medya (2009) başlıklı bir araştırmada yeni medyanın STÖ'ler tarafından kullanım amaçlarını incelenmiş ve örgütlerin imajlarını duyurmak, bağış kaynaklarını arttırmak, gazetecilere bilgi akışı sağlamak, halkla etkileşime geçmek, diğer STÖ'lerle bağlantı kurmak için

yeni medya ortamlarını kullandıkları saptanmıştır (aktaran Onat 2010: 108).

Sosyal medya kullanımı üzerine, Doğa Derneği kurumsal iletişim sorumlusu Yücel Sönmez:

Facebook, Twitter ve diğer sosyal medya araçları Doğa Derneği'nin çok farklı kesimlerden çok farklı profillere ulaşmasını sağladı. Bizim hedefimiz savunduğumuz konuların ilgi odakları açısından daha genç bir tabanı kapsamaması gerekiyordu. (Onat 2010: 113)

Yeni medya kullanım amaçları üzerine ÇEKÜL kurumsal iletişim sorumlusu Şirin Sıngın Yılmaz:

Önce STÖ'lerin Facebook'ta nasıl yer aldıklarını, nasıl kullandıklarını inceledik. Önce Facebook için bir yazım dili geliştirmenin pratiklerini yaptık. Ardından bin kadar üyeye ulaşınca "hayran" sayfası hazırladık ve gruptaki üyelerimizi oraya davet ettik. Her gün en az bir haber paylaşmaya çalışıyoruz. Hedefimiz farkındalık, algılama, davranış ve düşünce değişikliği yaratmak. Facebook üzerinden gönüllü katılımını arttırma amacımız yok. Facebook'a bir haber koyduğumuzda anında tepkisini alabiliyoruz. ÇEKÜL gönüllülerinin düşüncelerini sıcaklığına görebiliyoruz. Sayfamıza koyduğumuz notlarımızı beğenenler, beğenmeyenler, o nota yorum yazanlar arasında bir iletişim oluyor. Ayrıca vakıf maillerine gelen paylaşımlar da artıyor. Bu ortamda yer alarak gençlerin ilgisini çekmeye çalışıyoruz. Facebook sayfamız yerel basın mensupları tarafından da izleniyor, yerel basına ulaşmamızda önemli bir iletişim kanalı". (Onat 2010: 114)

Şimdi, dünyada ve Türkiye'de STÖ'lerin İnternet kullanım biçimlerini farklı amaç ve hedef kitlelere sahip örgütler üzerinden kısaca değerlendirelim.

DÜNYADAN ÖRNEKLER

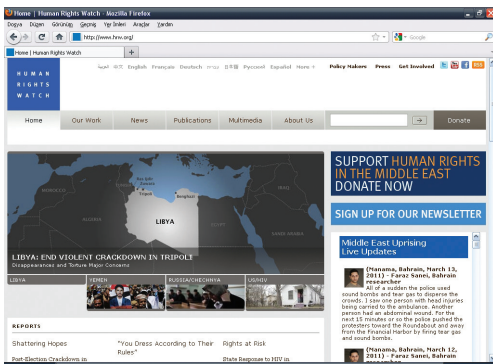
<http://www.rsf.org>

Reporters Without Borders (RSF) – Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü

İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Çince, Arapça ve Farsça yayın yapan sitede, örgütün amaçları, kampanyaları ve raporları açık bir biçimde yer almaktadır. RSF'nin sitesinde, görsel kullanımı yaygındır, sosyal medyadaki RSF kanallarının yanısıra, site içeriğinin sosyal medya üzerinden paylaşılmasına izin veren uygulamalar da yer almaktadır. Sitede, çevrimiçi bağış uygulaması da bulunmaktadır.

<http://www.hrw.org>

Human Rights Watch (HRW) – İnsan Hakları İzleme Örgütü

Görsel 1. İnsan Hakları İzleme Örgütü

HRW sitesi birden çok dili desteklemektedir. Sitede bulunan içerikler, dillere göre sınıflandırılmıştır.

Bir menü yardımıyla istenen dildeki gönderilere ulaşılabilmektedir. Örgütün sitesi, etkileşimsel öğelerin yanısıra, görsel/işitsel öğeleri de barındırmaktadır. Bu öğeler YouTube üzerinden siteye gömülmüştür. HRW'nin sosyal medyadaki kanalları da sitede yer almaktadır. Site içeriği sosyal medya üzerinden veya e-posta ile başkalarıyla paylaşılabilir. Çevrimiçi bağışın kabul edildiği sitede, haber gruplarının yanısıra podcast servisine de üye olunabilmektedir.

<http://www.we-change.org/english/> Iranian Women Struggle for Equality – İranlı Kadınlar Eşitlik Mücadelesinde

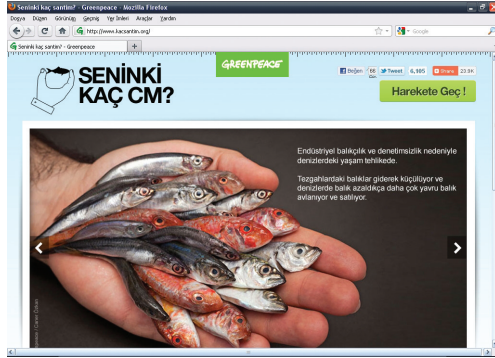
İran'daki kadınların hakları için tasarlanan sitenin İngilizce arayüzü, uluslararası destek aramaya yöneliktir. Site yeni medya olanaklarından pek çoğunu desteklemese de, faaliyetlerin ve amaçların uluslararası kamuoyuna ulaşabilmesinde etkilidir. Site, çeşitli uluslararası örgütlerin İran'la ilgili olarak hazırladıkları raporlara yer vermenin yanısıra, "eşit haklar" için sanal imza kampanyası da düzenlemektedir.

<http://www.greenpeace.org.tr> - <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/> Greenpeace – Akdeniz

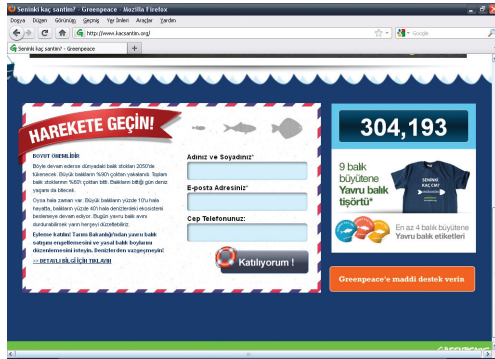
Greenpeace'in İnternet sitesi gerek görsel gerekse uygulama yönünden oldukça zengin bir sitedir. Sayfalarda ve gönderilerde, yeni medyanın izin verdiği her türlü uygulama kullanılmaktadır. Sitedeki

hemen hemen tüm içerik için, sosyal medyada paylaşım bağlantısı bulunmaktadır.

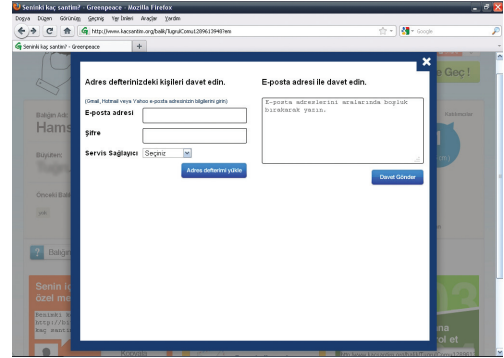
Görsel 2. Greenpeace web sitesinden

Görsel 3. Greenpeace web sitesinden

Greenpeace'in sosyal medyadaki kanalları (Facebook, Twitter ve YouTube) da siteden duyurulmakta, ziyaretçilerin kuruluşu bu platformlarda da takip edebilmeleri sağlanmaktadır. Fotoğraf ve video gibi görsel pek çok malzemeyle desteklenen sitede, yürütülen kampanyaların kısa tanımları

yer almakla birlikte, kampanyalar için özel olarak hazırlanmış ayrı sitelere de bağlantı mevcuttur. Gelir toplamak için, çevrimiçi ödeme yöntemi sitede yer almaktadır. Ayrıca tişört veya çeşitli hediyelik eşyaların satıldığı çevrimiçi bir mağazaya da bağlantı bulunmaktadır. Kuruluşun yayınladığı raporlar ve kitapçıklar da dijital dosyalar olarak ziyaretçilerin erişimine açıktır.

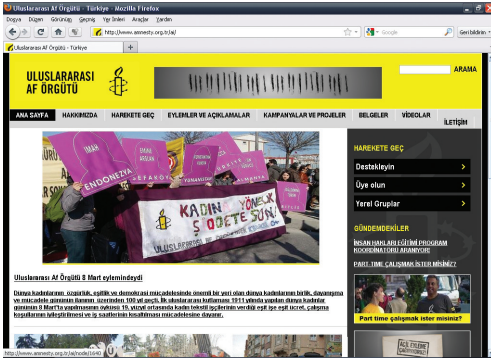

Görsel 4. Greenpeace web sitesinden

<http://www.amnesty.org.tr>
**Amnesty International –
Uluslararası Af Örgütü – Türkiye**

Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye sitesi, kuruluşun uluslararası sitesiyle aynı biçimde tasarlanmıştır. Site içeriği, haberler ve bağlantılar bakımından zengin sayılabilir. Çeşitli dosyaların İnternet üzerinden bireylere ulaştırılmasının yanısıra, örgütün bazı videoları da video paylaşım ağları üzerinden sitede yayınlanmaktadır. Video paylaşım ağının sunduğu sosyal medya üzerinden paylaşım hizmet-

tinin dışında herhangi bir sosyal medya paylaşım aracı sitede bulunmamaktadır. Yazılı metinler, sosyal medya üzerinden paylaşılammakta, ancak e-posta ile gönderilebilmektedir.

Görsel 5. UAÖ web sitesinden

Görsel 6. UAÖ web sitesinden

Çevrimiçi ödeme sisteminin bulunmadığı sitede, tişört satın alma yoluyla bağış/destek sağlanabilmektedir. Tişörtler, örgütün kendi sitesi üzerinden değil, anlaşmalı başka bir çevrimiçi mağaza

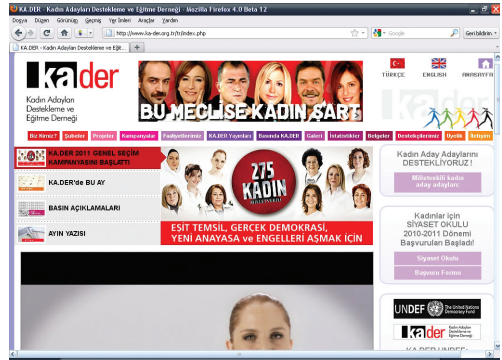
üzerinden satışa sunulmakta, örgüt sitesinden bu mağazaya bağlantı verilmektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün, Türkiye dışındaki bazı ülkelerde faaliyet gösteren sitelerinde ise kredi kartıyla çevrimiçi ödeme desteği bulunmaktadır. Örgütle iletişim için iletişim bilgileri sitede açıkça belirtilmekte, herhangi bir çevrimiçi etkileşimsel form bulunmamaktadır.

TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

Kadın Hakları Ve Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Çalışan STÖ'lerden

<http://www.ka-der.org.tr>

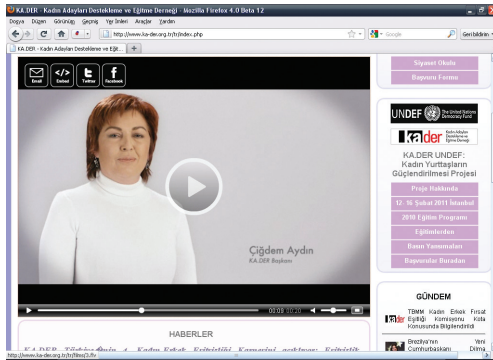
Kadın Adayları Destekleme Ve Eğitim Derneği (Kader)

Görsel 7. Kader web sitesinden

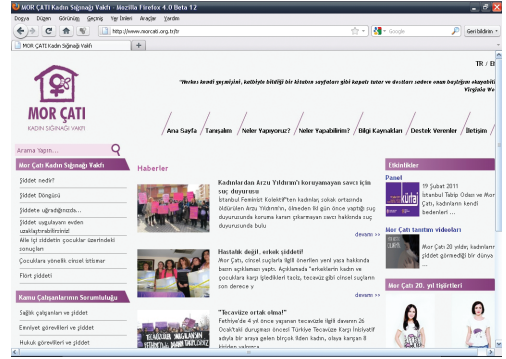
Kader, İnternet sitesinde yeni medyanın olanaklarını sınırlı biçimde kullanmaktadır. Derneğin yayınlarının listesi sitede bulunmakla birlikte, bu yayınlara genel merkezden ulaşılabileceği belirtil-

mekte; İnternet üzerinden dağıtım yapılmamaktadır. Sitede, dernek faaliyetleri ile ilgili haberler yayınlanmakta ancak herhangi bir geri bildirim veya paylaşım uygulaması bulunmamaktadır. Öte yandan, derneğin 2011 genel seçimiyle ilgili olarak hazırladığı "275 Kadın" kampanyasının videosu, bir video paylaşım ağı olan Vimeo üzerinden sitede yayınlanmaktadır. Vimeo'nun, Facebook, Twitter veya e-posta üzerinden videonun paylaşılmasına yönelik uygulaması sayesinde, bu filmin İnternet'te dolaşıma girmesi sağlanabilmektedir. Bu durum, üçüncü parti uygulamaların (bu örnekte Vimeo) siteme eklenmesiyle etkileşimsel öğelerin yayın ve dağıtımına herhangi bir bütçe ayırmadan gerçekleştirilmesi bakımından diğer STÖ'lere örnek olabilecek niteliktedir. Sitede etkileşimsel hiçbir unsurun olmadığı düşünülmemelidir. Sitedeki iletişim formu, yalnızca telefon ve e-posta bilgilerini vermekle kalmıyor. Site, web sayfası üzerinden de mesaj göndermeye izin vermektedir. Derneğin sitesinde düzenledikleri kampanya(lar)la ilgili olarak "banner" kullanımı görülmektedir. Sitenin İngilizce bölümündeki içerik çok sınırlıdır.

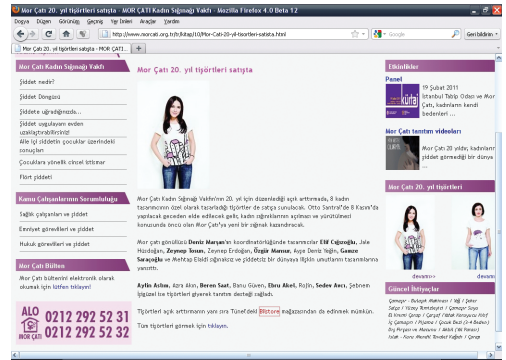
Görsel 8. Kader web sitesinden

<http://www.morcati.org.tr>
Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Görsel 9. Mor Çatı web sitesinden

Mor Çatı'nın İnternet sitesi, vakfın çalışmalarıyla ilgili genel bilgiler içermekte, ancak ziyaretçilerin STÖ ile etkileşime geçmesine imkân tanımamaktadır. Sitede, vakıfla iletişim kurmak için adres, telefon ve e-posta bilgileri bulunurken, etkileşimsel herhangi bir form yer almamaktadır.

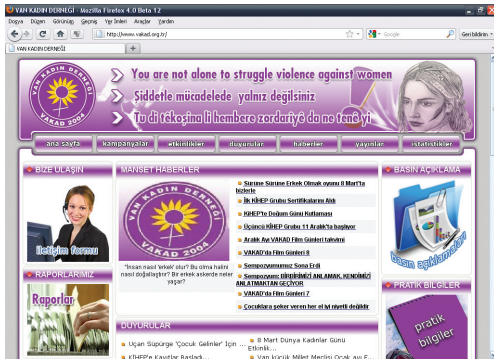

Görsel 10. Mor Çatı web sitesinden

Vakfa bağış için hesap numaraları duyurulmakta, kredi kartıyla çevrimiçi bağış toplama yöntemi kullanılmamaktadır. Mor Çatı, vakfa gelir sağlamak amacıyla "20. yıl tişörtleri" tasarlamış ve bunları anlaşmalı oldukları mağazalarda satışa sunmuştur. Vakfın sitesinde, bu mağazanın İnternet sitesine yönlendiren bir bağlantı bulunmakla birlikte, çevrimiçi satış kanalları ne vakfın ne de söz konusu mağazanın sitesinde kullanılmıştır. Sitenin İngilizce bölümü, Türkçe bölümüne yakın düzeydedir.

<http://www.vakad.org.tr/>
Van Kadın Derneği

Derneğin sitesi oldukça sadedir. Sitede iletişim formu bulunmakla birlikte dernekle irtibat kurulabilmesini sağlayacak adres, telefon gibi başka bilgiler yer almamaktadır. Sitenin üst kısmında kadınlara yalnız olmadıklarını söyleyen bir slogan İngilizce, Türkçe ve Kürtçe olmak üzere üç dilde yer almakta ancak site içeriği yalnızca Türkçe yayınlanmaktadır.

Görsel 11. Vakad web sitesinden

Anne Ve Çocuk Hakları Üzerine Çalışan STÖ'lerden

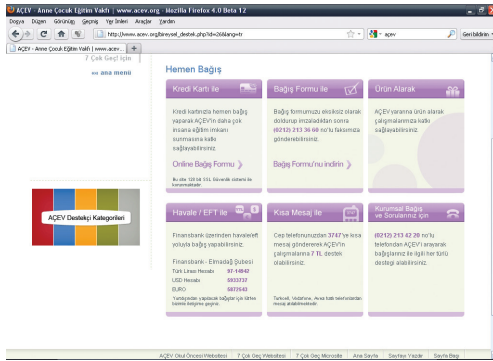
<http://www.acev.org/>
Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)

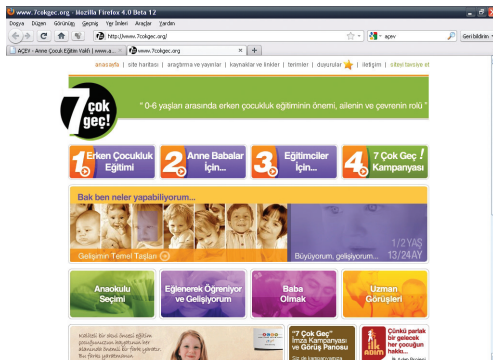
Görsel 12. AÇEV web sitesinden

AÇEV'in İnternet sitesi gerek görsel gerekse içerik olarak başarılı bir örnektir. Sitede, ziyaretçilerin kullanabileceği pek çok uygulama bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak e-posta listesi üyeliği, sosyal medya araçlarında Facebook grubuna davet, görülmekte olan sayfanın e-posta ile bir başka kişiye gönderilebilmesi sayılabilir. AÇEV, kampanyalarının tanıtımını hem yazılı hem de görsel malzemelerle gerçekleştirmektedir. Kampanya tanıtım videoları, herhangi bir video paylaşım ağında değil, sitenin kendi içinde bulunmaktadır. Diğer taraftan AÇEV, <http://www.7cokgec.org/> gibi, hazırladığı özel siteler aracılığıyla da kampanyaların duyurularını gerçekleştirmekte ve çeşitli bilgilendirme hizmetleri sunmaktadır. Vakıfla iletişim bilgileri, merkez ve şubeler olmak üzere ayrıntılarla verilmiş, ancak

herhangi bir etkileşimsel form kullanılmamıştır. Vakıf, sitesinde destekçisi olan kurumların da logolarını bulundurmaktadır. Diğer taraftan vakfın bağış toplama araçları çeşitli biçimlerde ziyaretçilere sunulmakta, İnternet'in olanakları vakfa gelir sağlayabilmek için iyi bir biçimde kullanılmaktadır. Bu olanaklar arasında kredi kartıyla çevrimiçi bağış da bulunmaktadır. Sitenin İngilizce bölümü de zengin bir içeriğe sahiptir.

Görsel 13. AÇEV web sitesinden

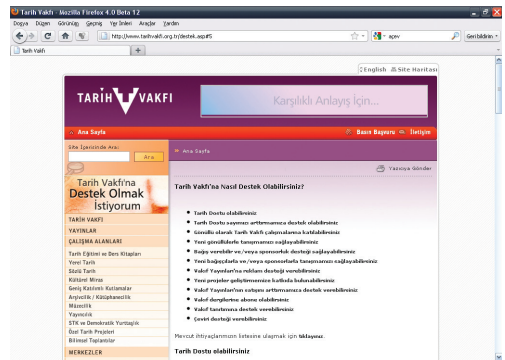

Görsel 14. AÇEV web sitesinden

Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Çalışan STÖ'lerden

<http://www.tarihvakfi.org.tr>
Tarih Vakfı

Sade bir tasarıma sahip İnternet sitesinde Tarih Vakfı, çıkardığı yayınları tanıtmakta ve diğer duyurularını yapmaktadır. Vakfa destek olmak için çeşitli seçenekler sunan bağlantı, çevrimiçi herhangi bir katkıyı kabul etmese de oldukça çeşitli ve ayrıntılıdır. Bu bağlantıda, vakfa destek olmak için yapılabilecekler arasında vakıf yayınlarının satın alınması olduğunu belirtmektedir. Vakfın yayınları ise İnternet üzerinden <http://www.idefix.com>'a yönlendirilerek satın alınabilmektedir. Sade bir yapıya sahip olmasına karşın, Tarih Vakfı'nın sitesinde "site haritası" bulunmaktadır. Bu bölüm, site içeriğine göz atabilmek için çok gerekli olmasına rağmen pek çok STÖ'nün İnternet sitesinde bulunmamaktadır. İletişim bağlantısı herhangi bir etkileşimsel form barındırmamakta, ancak iletişim bilgileri açık bir biçimde sağlanmaktadır.

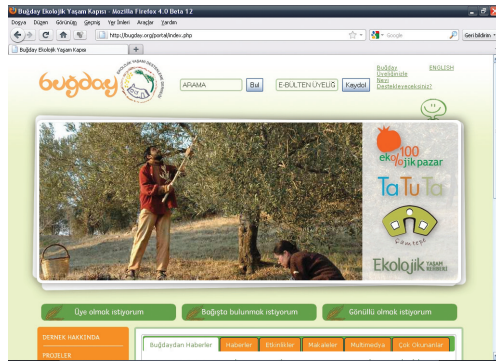

Görsel 15. Tarih Vakfı web sitesinden

Öte yandan, gönüllülük formu ve e-bülten abonelik formu, etkileşimsel ve ayrıntılı bir biçimde sitede yer almaktadır.

Ekolojik Sorunlar Üzerine Çalışan STÖ'lerden

<http://www.bugday.org>
Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği

Görsel 16. Buğday Derneği web sitesinden

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin sitesi, kullandığı Flash altyapısıyla görsel olarak kullanıcı açısından çekici görünmektedir. Görsel malzemeler ve metinsel gönderiler sitede yer almaktadır. Dergi, bülten, kitapçık gibi malzemelerin varlığı İnternet sitesi üzerinden duyurulmakta ancak dijital dosyalar olarak dağıtılmamaktadır. İletişim bağlantısı, yalnızca iletişim bilgilerini içermekte, interaktif herhangi bir form içermektedir. Aynı şekilde, sitedeki bağış bağlantısı da

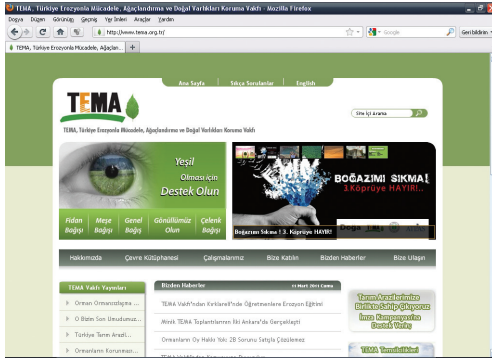
derneğin hesap numaralarını yayınlamakla birlikte herhangi bir çevrimiçi ödeme sistemini barındırmamaktadır. Öte yandan, kredi kartıyla bağışta bulunmak isteyenler belirli bir telefon numarasına yönlendirilerek telefonla bağış kabul edilmektedir. Sitede yer alan en etkileşimsel form olan "Gönüllü Kaydı" bağlantısındaki form, ayrıntılı bir biçimde tasarlanmıştır. Derneğin kampanyaları, faaliyetleri kapsamında hazırladığı özel İnternet siteleri, dernek sitesinden ayrı olarak yayın yapmakta; bu sitelere, dernek sitesinden bağlantı verilmektedir. Çeşitli faaliyetlere özgü olan bu sitelerin de görsel olarak çok iyi bir biçimde hazırlandığı gözlenmiştir. Diğer taraftan bu özel sitelerde ziyaretçiyle etkileşime izin veren çok daha fazla unsur bulunmaktadır.

Görsel 17. Buğday Derneği web sitesinden

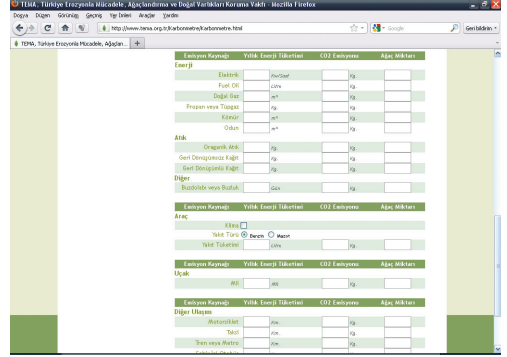
<http://www.tema.org.tr>

TEMA – Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma Ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı

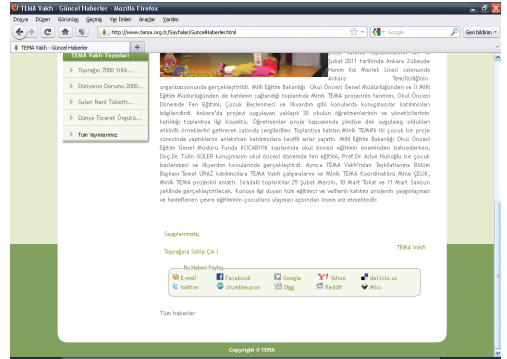

Görsel 18. TEMA web sitesinden

TEMA'nın görsel olarak iyi tasarlanmış olan İnternet sitesinde, Vakfın çeşitli kampanyaları ziyaretçilere duyurulmaktadır. Haberler kısmındaki yazılı öğeler, sosyal medya ve e-posta ile paylaşılabilir. Sitede, vakfın Facebook grubuna da doğrudan bağlantı mevcuttur. Ayrıca RSS de site tarafından desteklenmektedir. "TEMA Karbonmetre" etkileşimli uygulamalara örnek olarak gösterilebilir. Karbonmetre, basit sayılabilecek bir hesap makinesi olsa da, ziyaretçiler için ilgi çekici bir araçtır ve vakfın konuyla ilgili yaklaşımının gelişip yayılabilmesinde etkilidir.

Görsel 19. TEMA web sitesinden: Karbonmetre

Görsel 20. TEMA web sitesinden

Vakıf, bağış olanakları bakımından İnternet sitesinden banka hesap bilgilerini yayınlamanın yanısıra kredi kartıyla çevrimiçi bağış da kabul etmektedir. Çevrimiçi bağış için öncelikle üye olmak gerekmektedir. Vakfın gelir elde edebileceği bir diğer uygulama, kampanya da TEMA kredi kartıdır. TEMA'nın sitesinden, bu kartla ilgili bankaya bir bağlantı bulunmaktadır. Kart başvurusu, bankanın İnternet sitesi üzerinden çevrimiçi gerçekleştirile-

bilmektedir. Ayrıca, vakfın kendi sitesinin dışında, gençlere yönelik olarak hazırlanmış <http://genc-tema.org> sitesine de vakıf sitesinden bir bağlantı bulunmaktadır.

Silahlanma Karşıtı STÖ'lerden

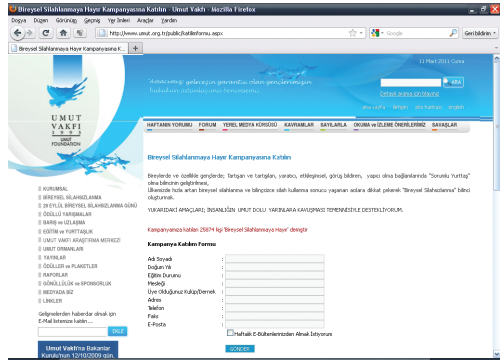
<http://www.umut.org.tr>
Umud Vakfı

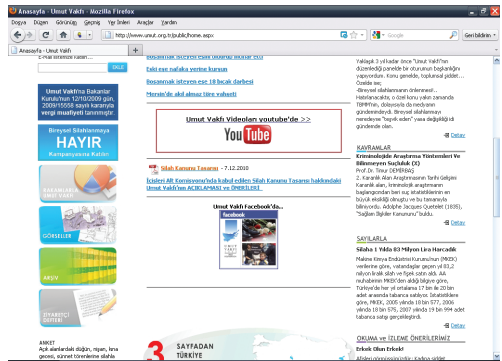
Görsel 21. Umud Vakfı web sitesinden

Umud Vakfı'nın İnternet sitesinde, vakfın faaliyetleriyle ilgili bilgiler bulunmakta ve güncel kampanyaların ayrıntılarına yer verilmektedir. Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış sitenin, İngilizce kısmı da içerik yönünden doludur. Vakıf, görsel malzemelerin kullanılması konusunda, bazı kampanya fotoğraf ve videolarını kendi İnternet sitesi üzerinden dolaşıma sokmaktadır. Öte yandan kampanyalara ait çok sayıda video bir video paylaşım ağında yayınlanmaktadır. Sitede söz konusu video paylaşım ağına bağlantı verilerek Umud Vakfı'nın tüm görsel-işitsel

üretimi yayınlanmaktadır. Bu bakımdan vakfın sosyal medyayı kullandığı söylenebilir. Ancak vakfın faaliyetleriyle ilgili haberler, bültenler ve benzeri içeriğin sosyal medya üzerinden paylaşılması için herhangi bir paylaşım bağlantısı bulunmamaktadır.

Görsel 22. Umud Vakfı web sitesinden

Görsel 23. Umud Vakfı web sitesinden

Umud Vakfı, "ziyaretçi defteri" uygulamasını sitesinde barındıran nadir STÖ'lerden biridir. Bu uygulamayla siteye gelen ziyaretçilerin görüşleri alınabilmekte ve bu görüşler şeffaf bir biçimde diğer

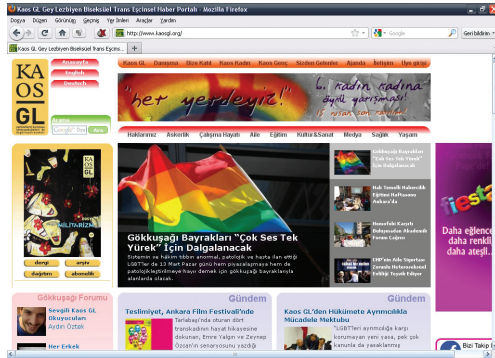
ziyaretçilerle paylaşılabilir. Vakfın İnternet sitesinde ayrıca bir de imza kampanyası yürütülmektedir. Bu imza kampanyasını destekleyici nitelikte olan geleneksel medya haberleri de sitede yayımlanmaktadır. Vakfın hazırladığı veya dolaşıma girmesinin yararlı olduğunu düşündüğü yasa tasarıları, raporlar ve benzeri bazı belgeler dijital dosya olarak siteden indirilebilmektedir. Vakfın yayınladığı kitaplar ise dijital dosya olarak edinilememektedir. Basılı nüshaları mevcut olanlar, İnternet sitesi üzerinden sipariş edilebilmekte, ödemesi gelen kargo görevisine yapılabilmektedir. Sitede başka bir çevrimiçi başış, ödeme kanalı bulunmamaktadır.

Cinsel Kimliğe Yönelik Çalışan STÖ'lerden

<http://www.kaosgl.org/>

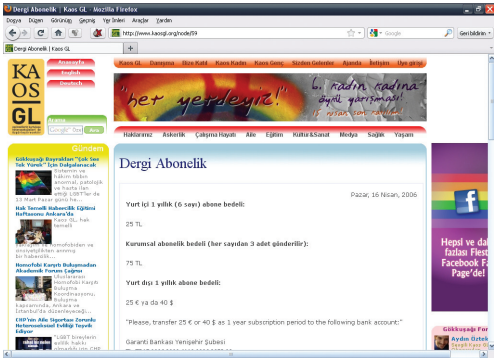
Kaos GL - Gey Ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar Ve Dayanışma Derneği

Kaos GL'nin İnternet sitesi, uzun süredir yayın yapmasına da bağlı olarak çok zengin bir içeriğe sahiptir.

Görsel 24. Kaos GL web sitesinden

Sitede çok eski tarihli içeriğe de yer verildiği ancak bunların güncellikten uzak olmadığı görülmüştür. Siteye kullanıcılar da üye olarak yazılı içerik ekleyebilmektedir. Ziyaretçilerin sosyal medya üzerinden içeriği paylaşma imkânı bulunmaktadır. Ayrıca Kaos GL'nin sosyal medya kanalları da ziyaretçilere sunulmaktadır. Çevrimiçi olarak başış modülü bulunmayan sitede, derneğin yayınladığı dergiye abone olunabilmekte, derginin eski sayıları ise ücret ödenmeden dijital dosya olarak indirilebilmektedir. Sitede çevrimiçi bir iletişim formu bulunmamaktadır. Ancak ziyaretçilere dernekle iletişim kurmak ve soru sorabilmek için e-posta adresleri sunulmakta; iletişim bu şekilde sağlanmaktadır. Çevrimiçi form, siteye üyelikte kullanılmaktadır. Site içeriğinin çok büyük bir kısmında ziyaretçi yorumlarına izin verilmekle birlikte, yorum yazabilmek için üyelik şartı bulunmaktadır. Kaos GL'nin sitesi, bir dernek sitesinden çok derneğin yayımladığı derginin sitesi veya konuyla ilgili bir portal mahiyetindedir. Sitede İngilizce ve Almanca dil desteği sunulduğu da görülmektedir. Fakat Almanca bir içerik sağlanmadığı, İngilizce içeriğin ise güncellikten çok uzak olduğu saptanmıştır.

Görsel 25. Kaos GL web sitesinden

<http://www.lambdaistanbul.org>
Lambdaistanbul

Dernek sitesi, bir blog altyapısı üzerinde oluşturulmuştur. Ancak içerik zengin, site bölümleri açık ve yeterlidir. Derneğin sosyal medyadaki kanallarının da açık biçimde yer aldığı sitede yayınlanan tüm içerik sosyal medya üzerinden paylaşılabilir. Lambdaistanbul'un sitesi, pek çok derneğin sitesinde olmayan RSS aboneliği özelliğini de içermektedir. Sitede dernekle iletişim için herhangi bir etkileşimsel form yer almazken, hukuki danışmanlık ve akademik araştırma taleplerine ayrılmış etkileşimsel formlar bulunmaktadır.

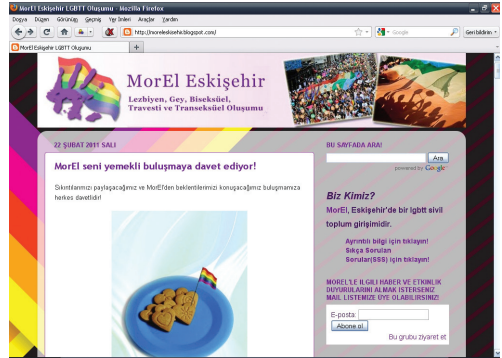

Görsel 26. Lambdaistanbul web sitesinden

<http://moreleskisehir.blogspot.com/>
MorEl Eskişehir Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transseksüel Oluşumu

MorEl'in İnternet sitesi bir blogdur. Oluşumun, sitesinde İnternet'in olanaklı kıldığı pek çok uyg-

lamaya yer verdiği görülmektedir. Örnek olarak Facebook ve Twitter gibi sosyal medya kanallarındaki MorEl hesapları, site içeriğinin e-posta ve sosyal medya üzerinden paylaşılmasına izin veren bağlantı, e-posta grubu, belge paylaşımı gösterilebilir. Ayrıca sitede mini anket ve ziyaretçi yorumlarına yer verilmiştir. Oluşum bu hizmetlerin tamamını, herhangi bir mali yükün altına girmeden diğer İnternet kaynaklarından temin etmekte ve bu kaynakları son derece verimli bir biçimde kullanmaktadır. Bu bakımdan MorEl, pek çok STÖ'ye örnek olabilecek bir siteye sahiptir.

Görsel 27. MorEl web sitesinden

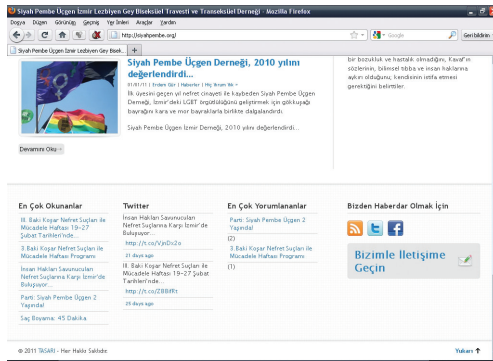

Görsel 28. MorEl web sitesinden

<http://siyahpembe.org/>

Siyah Pembe Üçgen İzmir Cinsel Yönelim Ve Cinsiyet Kimliği Araştırmaları İle Ayrımcılığına Karşı Dayanışma Derneği

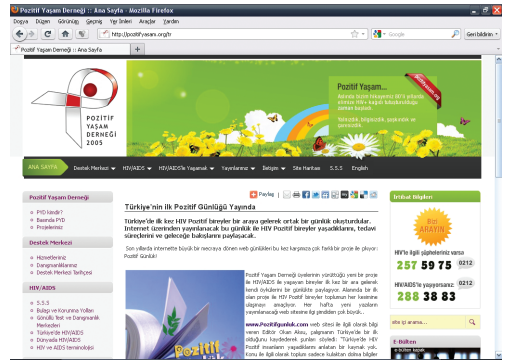
Siyah Pembe Üçgen'in İnternet sitesi, sade bir tasarıma sahiptir ancak oldukça işlevseldir. Sitedeki tüm içerik, ziyaretçiler tarafından sosyal medya ve e-posta üzerinden paylaşılabilmektedir. Ayrıca derneğin sosyal medya hesapları da sitede belirtilmektedir. Öte yandan RSS desteği de, site takipçilerinin siteye yüklenen her yeni içerikten haberdar olabilmelerini sağlamaktadır. Ziyaretçilere sitedeki içerige yorum yapabileme imkânı da tanınmıştır. Sitedeki içerik görsel-işitsel unsurlarla değilse de çoğunlukla görseller kullanılarak daha ilgi çekici kılınmaktadır. İletişim sayfası, siteyle uyumlu olarak sade bir biçimde hazırlanmıştır. Sitede herhangi bir etkileşimsel form bulunmamakta, ancak iletişim için gerekli tüm bilgiler açıkça belirtilmektedir.

Görsel 29. Siyah Pembe Üçgen web sitesinden

HIV+ Taşıyan Bireylere Yönelik Önyargı, Ayrımcılık Ve Nefret Söylemiyle Mücadele Eden STÖ'lerden

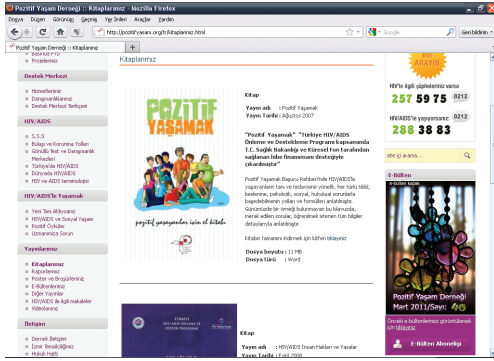
<http://pozitifyasam.org>
Pozitif Yaşam Derneği

Görsel 30. Pozitif Yaşam Derneği web sitesinden

Pozitif Yaşam Derneği'nin İnternet sitesi içerik bakımından zengindir. Derneğin faaliyetleri ve kampanyalarının yanısıra, hazırladıkları eski ve yeni bültenler sitede yayımlanmaktadır. Bültenlere e-posta üzerinden de abone olunabilmektedir. Ayrıca derneğin hazırladığı kitapçık ve raporlar da dijital dosya olarak sitede yer almaktadır. Dernekle iletişim kurmak için sitede hem tüm iletişim bilgileri sunulmuştur hem de konulara ayrılmış çevrimiçi etkileşimli formlar yer almaktadır. Çevrimiçi bağış uygulaması bulunmayan sitede, derneğin banka hesap bilgileri yayımlanmaktadır. Ayrıca Pozitif Yaşam Derneği, sosyal medya uygulamalarını son derece çeşitli ve etkin bir biçimde kullanmaktadır: Sitede bulunan her türlü içerik e-posta ve çok

çeşitli sosyal medya uygulamaları üzerinden paylaşıma sunulmaktadır. Sitenin İngilizce içeriği de zengindir.

Görsel 31. Pozitif Yaşam Derneği web sitesinden

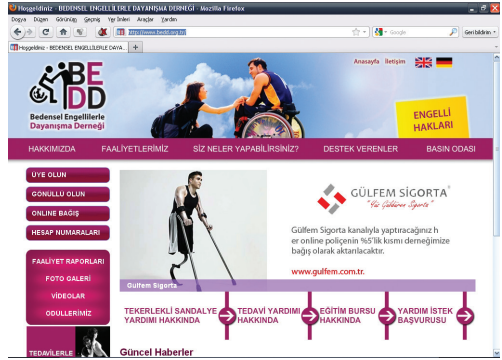
Engellilere Yönelik Çalışan STÖ'lerden

<http://www.bedd.org.tr/>

Bedensel Engellilerle Dayanışma Derneği

BEDD'in İnternet sitesi, derneğin hedeflerini duyurmanın yanı sıra dernek için gelir de sağlayan bir platform olarak gözükmektedir. Site, engelli hakları, derneğin faaliyetlerinin duyurulduğu alanların yanında kolaylıkla görülebilecek bir biçimde tasarlanmıştır. Derneğin sosyal medya kanalı da sitede kolayca erişilebilecek bir biçimde yer almaktadır. Ancak derneğin faaliyetleri ve/veya ilgilendiği konularla ilgili haberlerin sosyal medya üzerinden paylaşımına izin veren bir uygulama yoktur. Derneği desteklemek için banka hesap bilgileri verilmiştir ve üyelik, gönüllülük, çevrimiçi bağış

için etkileşimsel formlar sitede bulunmaktadır. Sitede ayrıca BEDD'i destekleyen kuruluşlar da duyurulmaktadır. Öte yandan bir sigorta şirketi gibi çeşitli kuruluşlarla yapılan anlaşmalarla söz konusu firmalardan hizmet alan kişilerin ödedikleri ücretin belirli bir kısmı derneğe gelir olarak ulaştırılmakta; bu olanak İnternet sitesinden duyurularak işlevsel hale getirilmektedir. BEDD'in gelir elde etmeye yönelik uygulamaları, çeşitliliği ve ziyaretçiyi yönlendirmedeki başarısı nedeniyle dikkate değerdir. Site üzerinden az sayıda görsel malzeme de çeşitli İnternet kaynaklarından beslenerek ziyaretçilerle paylaşılmaktadır.

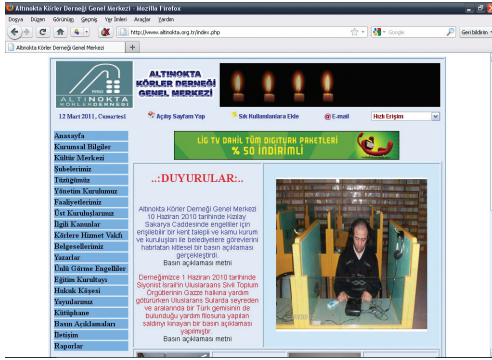
Görsel 32. BEDD web sitesinden

<http://www.altinokta.org.tr>

Altınokta Körlere Derneği

Derneğin sitesi ayrıntılı bir içeriğe sahiptir. İletişim bilgileri pek çok ildeki dernek temsilcisini kapsayacak biçimde ziyaretçilerle paylaşılmaktadır. Sade bir görünümü olan sitede görsel-işitsel mal-

zemeler de ziyaretçilerle paylaşılmaktadır. Öte yandan derneğe destek olmak isteyen ziyaretçiler için herhangi bir çevrimiçi uygulama ya da bilgi bulunmamaktadır.

Görsel 33. Altınokta Körler Derneği web sitesinden

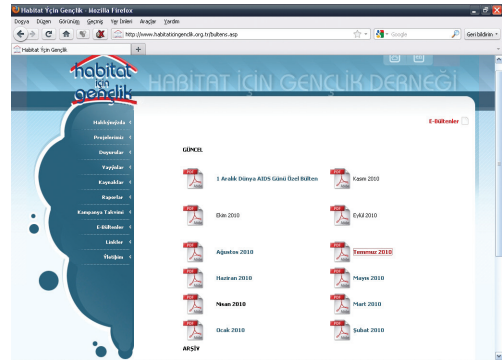
Gençlere Yönelik Çalışan STÖ'lerden

<http://www.habitatingenclik.org.tr>
Habitat İçin Gençlik Derneği

Görsel 34. Habitat İçin Gençlik Derneği web sitesinden

Habitat İçin Gençlik Derneği, gençlere yönelik faaliyetlerde bulunmakta ve çoğunlukla kurumsal iş ortaklarıyla çalışmaktadır. İnternet sitelerinde, duyuru ve haberler yer almakta ancak bu gönderileri sosyal medya üzerinden paylaşmaya yönelik herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Derneğin hazırladığı bültenler dijital dosya olarak, arşiv de dahil olmak üzere, ziyaretçilere sunulmaktadır. Etkileşimsel bir form iletişim sayfasında yer almaktadır. Etkinlik takvimi de etkileşimsel unsurlara örnek olarak gösterilebilir. Google Takvim aracılığıyla sunulan hizmet işlevsel bir biçimde kullanılabilir. Habitat İçin Gençlik Derneği'nin yürüttüğü pek çok kampanya ve proje için birer İnternet sitesi bulunduğu ve bu sitelerde video paylaşım ağları üzerinden görsel-ışitsel tanıtımların ziyaretçilere sunulduğu belirtilmelidir.

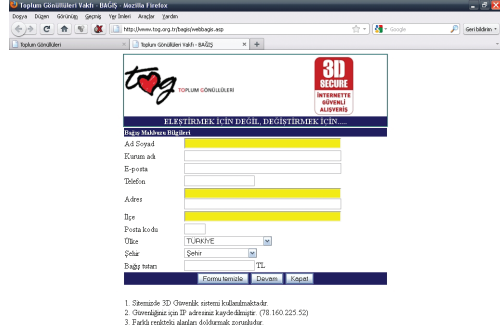
Görsel 35. Habitat İçin Gençlik Derneği web sitesinden

<http://www.tog.org.tr>
Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)

Görsel 36. TOG web sitesinden

Geniş ve kapsamlı bir siteye sahip olan TOG, İnternet'in sunduğu pek çok olanağa yer vermekte, sitesinde birçok uygulama barındırmaktadır. Bu uygulamaların pek çoğu sitenin kendisi üzerinden sunulurken, vakfın dergisinin yayınlanması ve görsel-işitsel tanıtımlarda belge ve video paylaşım araçlarından yararlanılmaktadır. Sosyal medyayı da etkin bir biçimde kullandığı gözlenen vakfın sitesinde yer alan içeriğin sosyal medya üzerinden paylaşılmasına izin veren herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Çevrimiçi bağış, site üzerinden kabul edilmekte ve vakıfla iletişim için kapsamlı etkileşimli formlar bulunmaktadır. TOG kadar kapsamlı bir İnternet sitesinde, site haritası bulunmaması aranan içeriğe ulaşabilmeyi zaman zaman zorlaştırabilmektedir. Öte yandan sitenin solunda bulunan menü, site haritası işlevini kısmi olarak yerine getirebilmektedir.

Görsel 37. TOG web sitesinden

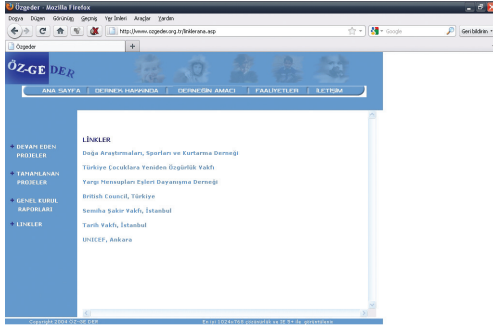
Görsel 38. TOG web sitesinden

Görsel 39. TOG web sitesinden

<http://www.ozgeder.org.tr>
Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği

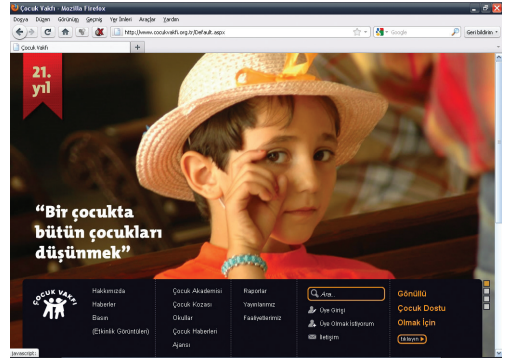
Sade bir tasarıma sahip sitenin içeriği yer yer güncellikten uzaktır. Sitede, derneğin amaçları ve konuyla ilgili olabilecek bazı diğer STÖ'lerin İnternet adresleri yer almaktadır. Her ne kadar derneğin faaliyet alanı, yürüttükleri kampanyaları görsel-işitsel unsurlarla duyurmaya uygun olmasa da içeriğin daha güncel tutulabilmesi olanaklıdır. Herhangi bir etkileşimsel öge bulundurmeyen sitede, derneğin iletişim bilgilerinin yanısıra banka hesap numarası da ziyaretçilere sunulmaktadır.

Görsel 40. ÖZ-GEDER web sitesinden

Çocuklara Yönelik Çalışan STÖ'lerden

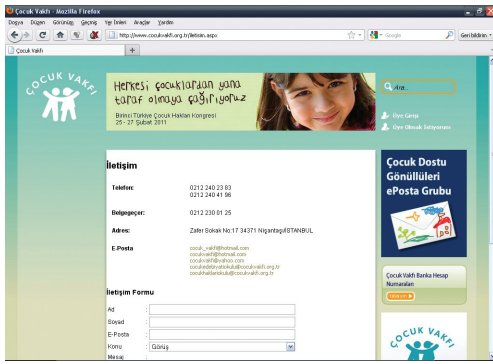
<http://www.cocukvakfi.org.tr>
Çocuk Vakfı

Görsel 41. Çocuk Vakfı web sitesinden

Görsel olarak ilgi çekici bir biçimde tasarlanan sitede, sosyal medya araçları yalnızca ziyaretçilerin karşılaştıkları içeriği paylaşabilmelerine yönelik olarak kullanılmaktadır. Vakfın sosyal medya kanallarıyla ilgili herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Sitede "banner" kullanımı dikkat çekmekteyken görsel-işitsel malzeme kullanımı saptanmamıştır. Vakfın kullandığı bir e-posta grubuna ait bağlantı takip edildiğinde ise grubu tanıtan bir metin dışında herhangi bir uygulamaya (e-posta uygulamasının kendisi, gruba nasıl üye olunabileceğine dair bilgi vb.) ulaşılamamaktadır. Derneğe ait hesap bilgileri açıkça belirtilmekte, ayrıca kredi kartıyla düzenli bağış kabul edildiği de duyurulmaktadır. Ancak kredi kartıyla nasıl bağışta bulunulabileceğine dair herhangi bir bilgi sitede mevcut değildir. Üyelik sisteminin kullanıldığı site-

de, üyelik gerektiren bölümle, gerektirmeyen bölüm arasında içerik bakımından herhangi bir fark gözlenmemiştir. İletişim bilgileri, kampanyalara özgü iletişim bilgilerini de içerecek şekilde sitede yer almaktadır. Bu bölümde etkileşimsel bir form da bulunmaktadır.

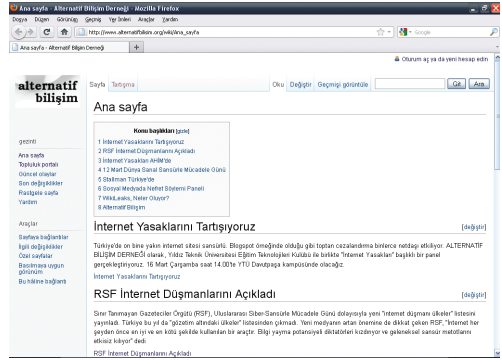

Görsel 42. Çocuk Vakfı web sitesinden

Bilişim Ve Yeni Medya Alanında Çalışan STÖ'lerden

<http://alternatifbilisim.org>
Alternatif Bilişim Derneği

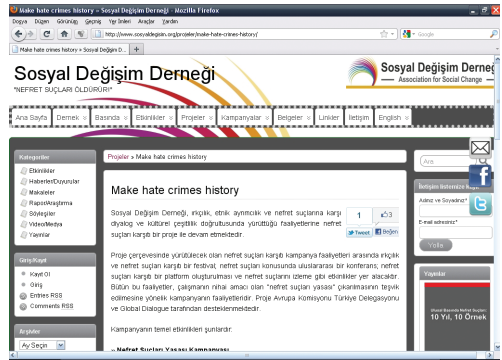
Çok yeni bir dernek olan Alternatif Bilişim Derneği'nin İnternet sitesi Wiki altyapısı üzerine kuruludur. Wiki, basit görünümüyle birlikte ziyaretçiyle etkileşime en çok izin veren yapılardan biridir. Öyle ki ziyaretçi tüm site içeriğine müdahale edebilmektedir. Diğer taraftan derneğin sosyal medyadaki kanalları da iletişim sayfasında, adres, telefon ve e-posta bilgilerinin yanında yer almaktadır.

Görsel 43. Alternatif Bilişim Derneği web sitesinden

Nefret Suçları Alanında Çalışan STÖ'lerden

<http://www.sosyaldegisim.org/>
Sosyal Değişim Derneği

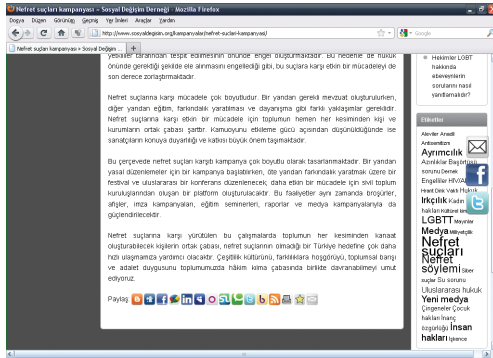

Görsel 44. Sosyal Değişim Derneği web sitesinden

Savaş karşıtı etkinliklere destek veren ve nefret suçlarına karşı mücadele eden Sosyal Değişim Derneği'nin web sitesi, bir blog sadeliğinde olmakla

birlikte içerik bakımından zengindir. İçeriğin doğru bir biçimde kategorilere ayrılması, siteyi işlevsel kılmıştır. Derneğin kullandığı sosyal medya hesapları açıkça görüntülenmekte; bu sosyal medya araçlarının etkin bir biçimde kullanılmasıyla, içeriğin paylaşılması ve dolaşıma girmesi sağlanmaktadır. Site, e-posta listesi ve RSS uygulamalarını da sitesinde barındırmaktadır. Böylelikle web sitesinin ziyaretçileri dilerlerse derneğin haberlerini doğrudan takip edebilmektedir. Bazı dernek yayınları hem çevrimiçi olarak siteden okunabilmekte, hem de dijital dosya olarak siteden indirilebilmektedir. Sitede az sayıda olmakla birlikte görsel-ışitsel öğeler de video paylaşım ağları üzerinden yayımlanmaktadır. Diğer pek çok sitede bulunmayan ancak gerekli bir özellik olan "etiket bulutu" da sitede yer almaktadır. Sitenin ziyaretçilerle kurduğu etkileşim açısından, ziyaretçilerin yorum yapmasına izin verilmesi ve iletişim formunun da etkileşimsel bir biçimde hazırlanmış olması önemlidir. Site haritası ve site içi arama işlevinin sağlanmış olması, zaten çok iyi bir biçimde kategorilere ayrılmış siteyi çok daha rahat kullanılabilir kılmaktadır.

Görsel 45. Sosyal Değişim Derneği web sitesinden

GENEL DEĞERLENDİRME

Pia Burundin (2008) STÖ'lerin İnternet kullanımının tek yönlü olduğunu saptamıştır. STÖ'ler dış dünyaya mesajlarını yaymak için İnternet'i kullanmakta, ancak çok azı etkileşime girmek için İnternet'ten faydalanmaktadır (Burundin 2008: 186). Bu saptamanın Türkiye'deki STÖ'ler için de geçerli olduğu, yukarıda farklı örgütler bazında yapılan değerlendirmeden yola çıkarak söylenebilir. Türkiye'deki STÖ'ler de web ortamının etkileşimsellik olanağından yararlanmamaktadırlar. Türkiye'deki pek çok STÖ, İnternet sitesinde yeni teknolojileri kısmen veya tamamen kullanmaktadır. Bunların başında, sosyal medya uygulamaları geliyor. Sosyal medya, hem Türkiye'deki STÖ için bir iletişim platformu/kanalı olması bakımından hem de web sitesinin ziyaretçilerinin, örgütün çalışmalarını yaygınlaştırabilmesi açısından paylaşım özelliği nedeniyle önemlidir. Bütün sosyal medyalarda bir hesaba sahip olmak bir örgüt için işlevsel olmayabilir. En revaçta olan sosyal medya sitelerini kullanmak yeterlidir. Ancak paylaşım açısından aynı şeyi söylemek doğru olmayacaktır. Bir ziyaretçinin ve o ziyaretçiye ait çevrenin hangi sosyal medyayı kullandığını bilmek çoğu zaman olanaklı değildir. Ziyaretçinin Türkiye'de yaygın olarak kullanılmayan bir sosyal medya sisteminin de kullanıcısı olması olasılığı vardır ve bir STÖ için bu kullanıcılardan vazgeçmek doğru değildir. Bu nedenle, Türkiye'deki pek çok sitede (STÖ veya STÖ dışı sitede) kullanılan AddThis, <http://www.addthis.com>, türü uygulamalar yararlı olabilmektedir. Bu uygulamanın web sitesine eklenmesiyle birlikte, sitedeki içerik hemen hemen tüm sosyal medya araçları üzerinden paylaşılabilir hale gelmekte-

dir. AddThis ayrıca, e-posta ve MSN (Windows Live Messenger) üzerinden paylaşımı da olanaklı kılmaktadır.

Görseller ve görsel-işitsel öğeler, bir web sitesini her zaman için daha ilgi çekici kılmaktadır. Ziyaretçi bu tür çokluortam öğeleriyle ilgilenmeyip sadece yazılı içerikle ilgilenirse dahi, bu öğeler siteyi estetik açıdan daha iyi sunmak için faydalıdır. Türkiye’deki pek çok STÖ kampanyalarıyla ilgili videolar hazırlanmaktadır. Bu videoların yalnızca çevrimdışında sınırlı kesimlere gösterilmesi yerine, sitede yer alması, hem siteyi daha çekici kılar hem de hazırlanan videolar ile iletilmek istenen mesajın İnternet üzerinden çok sayıda kullanıcıya ulaşmasını sağlar. Bu videolar sitenin kendisine yüklenebileceği gibi video paylaşım ağlarından birine de yüklenebilir. Yapılan çalışmalarda görülmüştür ki, çok büyük STÖ’ler dahi videolarını sitelerinde video paylaşım ağları üzerinden yayınlamaktadır. Bu, hem masrafsız hem de işlevsel bir yöntemdir.

Siteye gelen ziyaretçiyle iletişimin, ziyaretçinin siteden ayrılmasından sonra sürebilmesi de STÖ’ler için önemlidir. Bu nedenle, sosyal medya kanallarının yanısıra e-posta veya haber gruplarına üyelik imkânına sitelerde yer verilmelidir. Bu gruplar için sitede bir uygulama yaratılabileceği gibi, bu hizmet Google gibi firmalardan da ücretsiz bir biçimde sağlanabilmektedir.

Bir web sitesinde İnternet’in etkileşimsellik özelliği de unutulmamalıdır. İnternet üzerinden kurulacak iletişim için yalnızca e-posta adresi verilebilir. Ancak bu tek başına yeterli değildir. Etkileşimsel

iletişim formlarını sitede bulundurmak çok zahmetli veya masraflı değildir. Bu özelliğin kullanımı konusunda örgütlerin gerekli özeni göstermediği yukarıda belirtilmişti.

Pek çok STÖ için, temel gelir kaynağını bağışlar oluşturmaktadır. Bu nedenle, STÖ’nün sitesini ziyaret edenler bu bağlamda da düşünülmalıdır. Bir STÖ’nün çalışma alanıyla ilgilenip o STÖ’nün web sitesini ziyaret edenler, potansiyel olarak bağışta bulunabilecek kişilerdir. Bu nedenle çevrimiçi bağış kanallarının sitede bulundurulmasında fayda vardır. Türkiye’de de pek çok STÖ’nün sitelerinde çevrimiçi bağış uygulamalarını bulundurduğu saptanmıştır. Uluslararası STÖ’lere bakıldığında ise, büyüklüklerinden bağımsız olarak hepsinin çevrimiçi bağış sistemine sitelerinde yer verdikleri görülmektedir. Şüphesiz çevrimiçi bağış sistemi web sitesinin gelir elde etmek için kullanılması tek yolu değildir. BEDD ve anlaştığı sigorta şirketi örneğinde olduğu üzere yapılan kurumsal anlaşmaların web sitesinde duyurulmasıyla da gelir elde edilebilmektedir. Hediyeelik eşya uygulamaları, yok sayılmaması gereken bir başka yöntemdir. Türkiye’de de bu yöntemi kullanan STÖ’ler bulunmaktadır. Hediyeelik eşya olarak hazırlanmış ürünlerin yanısıra bağış sertifikası ve benzerlerinin çevrimiçi olarak satılması da faydalıdır. STÖ’nün kendi sitesinde bir e-mağaza uygulaması bulundurması ise zaman zaman zahmetli veya masraflı olabilmektedir. Bu nedenle, e-mağaza uygulamaları bulunan STÖ’lerin büyük kısmının yaptığı gibi, İnternet üzerinden satış yapan herhangi bir site veya örgütlere hizmet veren sitelerle ortak çalışılabilir.

Faaliyet alanıyla ilgili haberleri sıkça web sitesine giren STÖ'lerin RSS kullanması da faydalı olabilmektedir. Böylelikle, ziyaretçinin siteden ayrılmasından sonra da iletişimin devamı sağlanabilmektedir. Diğer taraftan, STÖ'lerin kendi hazırladıkları veya çeşitli kaynaklardan derlediği raporlar ve belgeler de dijital dosya olarak siteye yer almalıdır. STÖ'lerin faaliyet alanlarıyla ilgili kaynaklık etme misyonları bulunmaktadır. STÖ'nün faaliyet alanıyla ilgili olarak yayınlanan bu belge ve dosyalar, örgütün amacı dahilinde olan farkındalık yaratmakta işlevsel olabilmektedir. Bu belgeler, sitenin kendisinde bulundurulabileceği gibi, İnternet üzerinde bu işe odaklanmış başka uygulamalar aracılığıyla da sunulabilirler.

Bu uygulamaların tamamının bir STÖ'nün web sitesinde olması elbette zorunluluk değildir. İlgili örgüt, bu alanda nelere ihtiyacı olduğunu kendi belirlemeli ve bunları nasıl kullanacağına karar vermelidir. İnternet'in sunduğu pek çok araç için ciddi mali kaynaklar gerekmediği, pek çoğunun ücretsiz olarak sağlanabileceği hatırlanmalıdır. Dikkat edilmesi gereken, yeni medya ortamının sağladığı olanakları STÖ'nün amacına en uygun şekilde kullanabilmektir. Bu açıdan, yukarıda incelenenler arasında, MorEI'in sitesi en iyi örneklerden biridir. Blog altyapısıyla işleyen site, kendisine gerekli bütün uygulamaları barındırmaktadır. Bunun için de herhangi bir mali kaynak ayırmamakta; sadece İnternet'in olanaklı kıldığı ücretsiz hizmetleri kullanarak sitesini son derece işlevsel kılmaktadır.

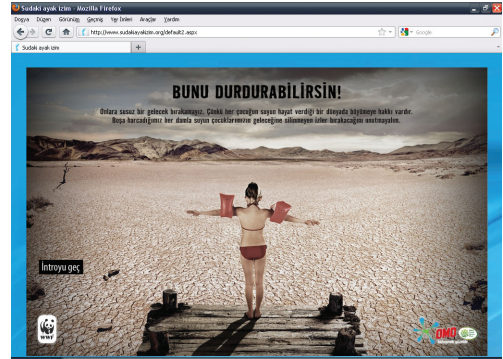
Enformasyon teknolojisi kendi başına ne iyi, ne kötü; ama tarafsız hiç değil. Bundan dolayı onu ne eleştirmeden kabul etmeli, ne kayıtsız şartsız reddetmeliyiz. Can alıcı olan, hem bu teknolojilerin geliştirilmesi hem de yaptığımız alışveriş sırasında onlardan nasıl etkilendiğimizi, ayrıca onlarla ne yapabileceğimizi ve ne yapmak istediğimizi anlamak için sürekli tetikte durmaktır. (de Mul 2008: 55)

STÖ'lerin yeni medya kullanım pratiklerinde dikkat etmesi gereken en önemli husus de Mul'un altını çizdiği noktadır: Yeni medya ile ne yapacağımızı düşünmek ve sürekli dönüp yaptıklarımıza bakarak özdeğerlendirme yapmaktır.

Bazı Başarı Öyküleri

İnternet ortamında yürütülen bazı başarı öykülerini kısaca değerlendirelim.

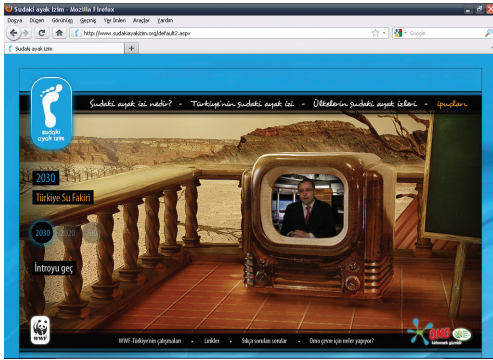
<http://sudakiayakizim.org/> ve
<http://www.waterfootprint.org/>
Sudaki Ayak İzim

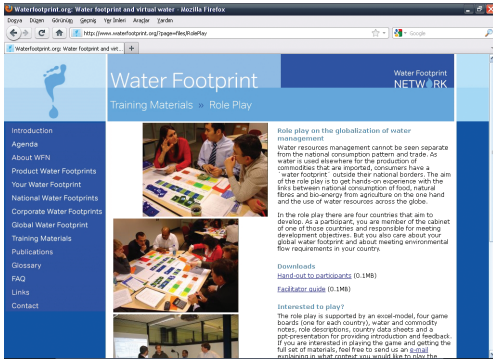
Görsel 46. Sudaki Ayak İzim web sitesinden

Sudaki Ayak İzim kampanyası, World Wildlife Foundation'ın (WWF Türkiye, Doğal Hayatı Koruma Vakfı) yürüttüğü bir kampanyadır. Flash desteği kullanılan kampanya sitesi tasarım açısından etkileyici, içerik olarak doyurucudur. Türkiye'nin 2009'daki su

durumunu ve 2020 ile 2030'daki potansiyelini görsel olarak sunan sitede, bir de kişisel hesap makinesi bulunmaktadır. Site, yürütülen kampanyanın etkin bir biçimde anlaşılmasını ve verilen mesajın yerine ulaşmasını sağlamaktadır. <http://www.waterfootprint.org> ise aynı kampanyanın uluslararası boyutunu oluşturmaktadır. Bu sitede Türkçe'nin de aralarında bulunduğu çeşitli diller desteklenmektedir. Konuyla ilgili olarak çevrimdışı dünyada kullanılabilir eği-tim malzemeleri ziyaretçilerle paylaşılmaktadır.

Görsel 47. Sudaki Ayak İzim web sitesinden

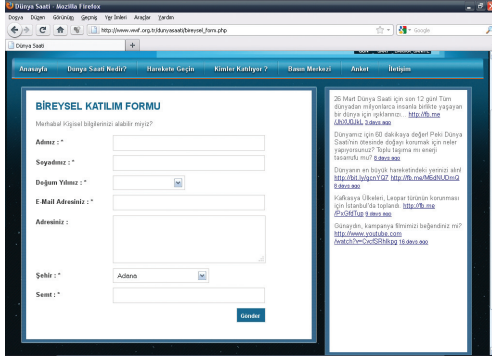
Görsel 48. Sudaki Ayak İzim web sitesinden

<http://www.wwf.org.tr/dunyasaaati/>
Dünya Saati

Görsel 49. WWF Türkiye'nin kampanyası: Dünya Saati

WWF Türkiye'nin liderliğinde yürütülen 60 Dakika, Dünya Saati kampanyası İnternet üzerinden yürütülen uluslararası bir kampanyadır. "26 Mart 2011 Cumartesi günü 20.30-21.30 saatleri arasında dünyanın dört bir tarafından milyonlarca insan gezegenimizin olumsuz gidişatına son verecek değişimlere olan bağlılığını göstermek için güvenlik harici aydınlatmalarını bir saatliğine kapatacak. Siz de bu değişimdeki yerinizi alın," diyen bir metinle duyurulan kampanyaya katılımın beyan edilmesi için kampanyanın İnternet sitesinde bir form sunulmuştur. Kampanyanın amacı ve ana fikriyle ilgili olarak tanıtım videoları da sitede yer almaktadır. Söz konusu kampanya, kurumsal katılımcılar dışındaki geleneksel medya araçlarında da haber olarak yer almıştır.

Görsel 50. WWF Türkiye'nin kampanyası: Dünya Saati

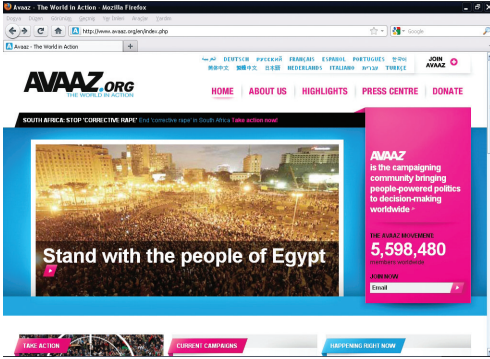
<http://avaaz.org/>
Dünya Eylemde

Urduca "ses" anlamına gelen Avaaz hareketi, Ocak 2007 tarihinde İnternet üzerinden örgütlenmiştir. Dünyanın her yerinden İnternet kullanıcılarının çeşitli konulardaki imza kampanyalarına katılımını amaçlamaktadır. Avaaz'ın katılımcıları, hem doğrudan Avaaz'ın gündeminin üretimine katılabilmekte hem de kullanıcı türevli içeriği ortama dahil edebilmektedir. Avaaz'ın düzenlediği kampanyalarda herhangi bir konu bütünlüğü yoktur.

Fotoğraf 2 Eskişehir Tepebaşı Belediyesi'nin Dünya Saati kampanyasına daveti
Fotoğraf: Mutlu Binark

Libya'nın uçuşa yasak bölge ilan edilmesi kampanyası, Rupert Murdoch'un İngiltere medyasının yarısına sahip olmasına giden sürecin durdurulması kampanyası, WikiLeaks'e yönelik baskıların durdurulması kampanyası, Güney Afrika'da lezbiyenlere yönelik "düzeltici tecavüz"ün önlenmesi kampanyası, güncel kampanyalara verilebilecek örneklerdir.

Görsel 51. Avaaaz.org web sitesinden

Yürüttüğü kampanyalarda bir bildiri metni hazırlayan <http://avaaz.org>, bu metni imzaya açmakta, İnternet kullanıcıları isim ve e-posta bilgilerini girerek bildiriye çevrimiçi olarak imzalayabilmektedir. Avaaaz'ın yüz binli imzalara sıklıkla ulaşabildiği kampanyalar, zaman zaman milyonlarca katılımcıya erişebilmektedir. Katılımın büyük sayılara ulaşmasıyla kampanyalar çoğunlukla istenilen sonuca ulaşmaktadır.

Ayrıca bir bildiriye imzalayan kişinin, bu bildiriye daha fazla imzacı çekmek için sosyal medyayı ve e-postayı kullanması da sitede desteklenmektedir.

Avaaaz imzacılarına yeni kampanyalar da e-posta ile duyurulmakta, ancak bu e-posta duyurusu herhangi bir şekilde taciz noktasına ulaşmamaktadır. Avaaaz duyuru listesinden istenildiğinde çıkmak mümkündür. E-postalar çoğunlukla İngilizce olmakla birlikte, zaman zaman gönüllü Avaaaz üyelerinin metinleri tercüme etmesiyle, Türkçe e-postalar da gönderilebilmektedir.

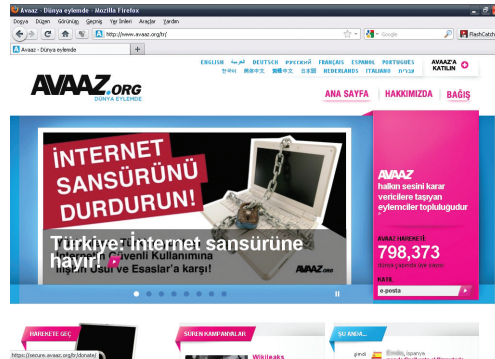
Görsel 52. Avaaaz.org web sitesinden

Greenpeace gibi Avaaaz da herhangi bir devlet veya şirketten destek almayı reddetmekte, bu nedenle de tek seferlik veya düzenli bireysel bağışlara ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Bağışlar kredi kartıyla çevrimiçi olarak yapılabilmektedir.

2011'de Ortadoğu ülkelerindeki krizlerde, bu ülkelerde İnternet'in kısıtlanması ve dünyayla iletişimin koparılmaya çalışılmasıyla ilgili yürütülen kampanyada Avaaaz, uydu telefonları ve modemleri temin ederek bölgedeki haberlerin dünyaya ulaşabilmesi ve diğer ihtiyaçların karşılanması için bir bağış kampanyası düzenlemiştir. Bu kampanyaya katıl-

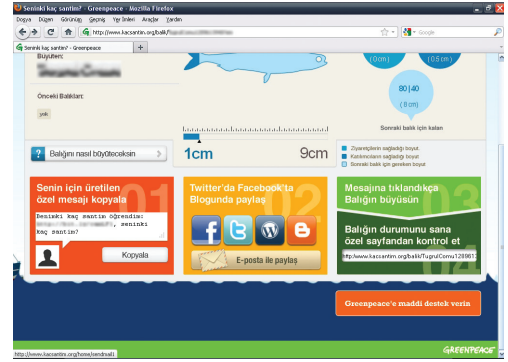
mak isteyenler kredi kartlarıyla çevrimiçi bağışta bulunabilmektedirler. Avaaz'a yapılan bağışlarla kampanyaya özgü bağışlar arasında fark olduğunu belirtmek gerekir. Diğer bir deyişle, Avaaz'ın düzenlediği bazı kampanyalarda, özellikle o kampanya için bağışta bulunmak da mümkündür.

Son olarak, Avaaz'ın Türkiye: İnternet Sansürüne Hayır! kampanyasından bahsedelim. Türkiye'de 22 Şubat 2011'de alınan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu (BTK) kararı üzerine, Türkiye'deki İnternet altyapısını devlet eliyle otomasyona bağlanmış genel bir filtreleme sistemine entegre etme süreci, Türkiye içinden çeşitli STÖ'lerin ve medyanın yanı sıra uluslararası aktivist topluluğu Avaaz'ın da gündemine geldi. Bir imza kampanyası ile Türkiye'de İnternet sansürüne hayır deneni kampanya, sitenin İngilizce ve Türkçe arayüzü üzerinden duyurularak imzaya açıldı. Türkiye'den İnternet kullanıcılarının yanı sıra, dünyanın çeşitli yerlerindeki kullanıcılar da kampanyaya destek verebiliyorlar. Avaaz'ın yürüttüğü bu kampanyada, diğer pek çok Avaaz kampanyasının aksine, katılımcı sayısı sitede ilan edilmiyor. Toplanan imzalar doğrudan BTK'ya gönderiliyor.

Görsel 53. Avaaz.org web sitesinden: Türkiye: İnternet sansürüne hayır!

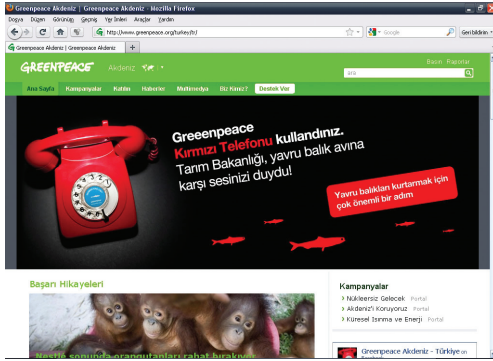
<http://www.kacsantim.org/>,
<http://nukleer.greenpeace.org/>
**Greenpeace Kampanyaları: Seninki Kaç Cm?,
Türkiye Nükleer İstemiyor, BP Yeni Logo**

Görsel 54. Greenpeace Seninki Kaç Cm? kampanyasından

300 bini aşan katılımcısıyla Seninki Kaç Cm? kampanyası, İnternet'teki en başarılı kampanyalardan biridir. Facebook oyunlarını andırır biçimde tasarlanmış kampanyada, katılımcıya sanal bir balık verilmektedir. Katılımcı, balığa ait sayfayı her ziyaretinde ve bu sayfayı her paylaştığında, söz konusu balık büyümektedir. Oyuna benzer bir biçimde tasarlanması bakımından çok fazla ziyaretçi çeken kampanya ile Türkiye'de yavru balıkların avlanması ile ilgili düzenlemeye dikkat çekilmiştir. Greenpeace'in düzenlediği bir diğer kampanya olan Kırmızı Telefon kampanyasıyla bu kampanya ortak kullanılmış, Tarım Bakanlığı'na 2 binden fazla kişi telefon etmiş, 5 binden fazla kişi de SMS ile kampanyayı desteklemiştir. Kampanyaya katılanlar, Greenpeace'i aramış; Greenpeace, telefonu Tarım

Bakanlığı'na bağlamıştır. Bu kampanya, <http://www.ntvmsnbc.com> gibi bazı yayın kuruluşlarının da desteğini almıştır.

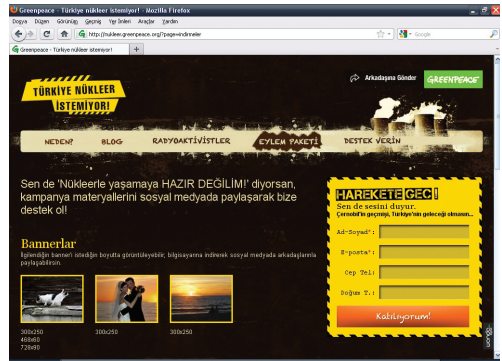
Görsel 55. Greenpeace Kırmızı Telefon kampanyasından

Greenpeace'in İnternet üzerinden düzenlediği bir diğer kampanya, Türkiye Nükleer İstemiyor kampanyasıdır. İnternet üzerinden toplanan imzalar, çevrimdışında TBMM'ye sunulmuş, hatta Genel Kurul'da gündeme gelmiştir. Kampanyayı imzalayan İnternet kullanıcıları, e-posta veya sosyal ağlar üzerinden kampanyayı tanıdıklarıyla paylaşmaya teşvik edilmektedir. Bu kampanyada Ekim 2010 itibariyle toplanan 170 bin nükleer karşıtı imzanın Meclis'e götürülmesi sırasında 58 Greenpeace eylemcisi göz altına alınmış ve haklarında 1,5 ila 3 yıl arasında hapis istemiyle dava açılmıştır. Düzenlenen bir alt kampanya ile, İnternet kullanıcıları, kendi fotoğraflarını "Türkiye nükleer istemiyor" yazılı tişörtlerin olduğu bir uygulamaya ekleyerek, "Ben de eylemdeyim! Beni de yargılayın!" demiştir. Bu alt kampanyaya katılan kişi sayısı da 12 binden fazladır. Türkiye Nükleer İstemiyor

kampanyası altında, çeşitli "banner" ve fotoğraflar, radyo spotu ve Twitter arka planı, kullanmak ve paylaşmak isteyen tüm İnternet kullanıcılarına sunulmuştur.

Görsel 56. Greenpeace Türkiye Nükleer İstemiyor kampanyasından

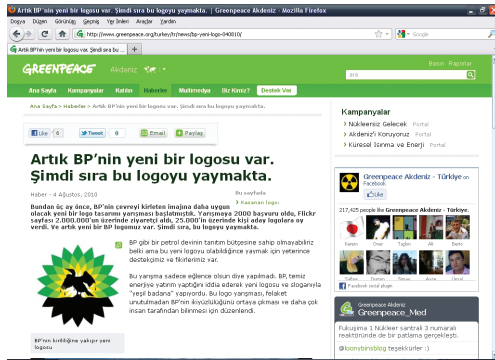

Görsel 57. Greenpeace Türkiye Nükleer İstemiyor kampanyasından

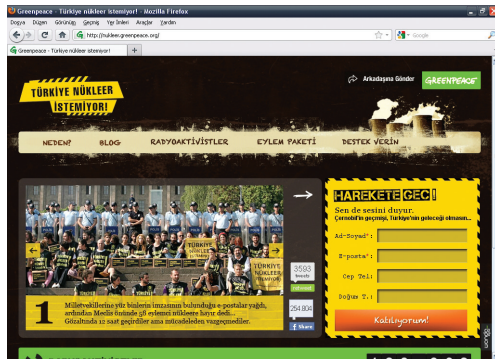
Greenpeace'in küresel ölçekte düzenlediği kampanyalara örnek olarak BP'nin petrol arama çalışmaları sırasında doğaya verdiği tahribata dikkat

çekmek için düzenlenen Logoyu Yeniden Tasarla kampanyası verilebilir. Bu kampanyaya 2 bin logo katılmış, bu logolar fotoğraf paylaşım sitesi Flickr üzerinden dolaşıma girmiştir. Flickr'ın kampanya logolarını yayınlayan sayfalarını 2 milyon kullanıcı ziyaret etmiş ve 25 bin kullanıcı oy kullanmıştır. Oylama sonucunda seçilen yeni logo çevrimiçi olarak ve çevrimdışı dolaşıma sokulmuştur.

Görsel 58. Greenpeace BP Yeni Logo kampanyasından

Görsel 59. Greenpeace web sitesinden

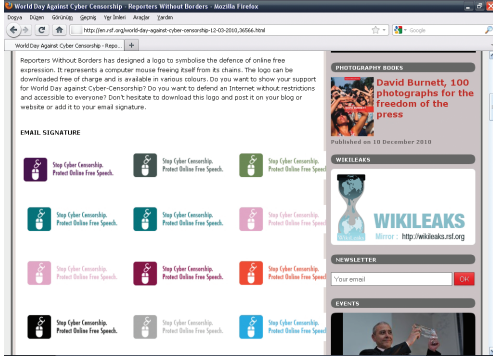
Genel olarak Greenpeace eylemlerinin başarılı olmasının altında şu faktörler yatmaktadır:

- Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlarda birden çok kanalın desteklenmesi;
- E-posta üzerinden paylaşımına izin verilmesi;
- Greenpeace duyuru listesinde yer alan kullanıcılara e-posta ile yeni eylemlerin haber verilmesi;
- İnternet'te yürütülen kampanyanın çıktılarının çevrimdışı ilgili birimlere yönlendirilmesi.

Türkiye'den Diğer İmza Kampanyaları

İnternet üzerinden yürütülen kampanyalar arasında en sık karşılaşılanlar imza kampanyalarıdır. Umud Vakfı'nın 25 binden fazla imzaya ulaştığı Bireysel Silahlanmaya Hayır ile TEMA'nın 2 binden fazla imzaya ulaşan Tarım Arazilerimize Birlikte Sahip Çıkıyoruz imza kampanyaları örnek alınabilecek başarılı kampanyalardır. İnternet üzerinden yürütülen bir diğer kampanya türü, çeşitli görsellerin paylaşılması ve yaygınlaştırılması ile yürütülen kampanyalardır. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (RSF) 12 Mart Uluslararası Siber-Sansürle Mücadele Günü kampanyaları, bu tür kampanyalara iyi bir örnektir. RSF her yıl 12 Mart'ta dünyadaki "İnternet düşmanları" rapor ederek, hangi ülkelerin İnternet'i sansürlemeye çalıştığını örnek olaylar eşliğinde ortaya koymaktadır. Küresel ölçekte gerçekleştirilen kampanya ile siber-sansür protesto edilmektedir. Bu kampanyaya katılmak isteyen kullanıcılar, çeşitli renklerde hazırlanmış kampanya logosunu sosyal ağların-

da, İnternet sitelerinde ve benzeri ortamlarda yayımlamanın yanısıra, e-posta imzası olarak da kullanabilmektedirler.

Görsel 60. RSF'nin Siber-Sansürle Mücadele kampanyasından

BİLGİSAYAR VE İNTERNET MECRASI İÇİN TEKNİK BİLGİLER

2

Bilgisayarların sunduğu sayısız yeteneğin gündelik yaşamı kolaylaştırdığını tekrar etmek anlamsız olabilir. Öte yandan, bir zamanlar sadece kurumsal ihtiyaçlara cevap veren bir araçken, küçük ofislerde ve evlerde de kullanılmaya başlandığı günden bugüne çok hızlı geliştiğinin altını çizmekte yarar var. Bu hız, kimi zaman bu gelişmelerden yararlananların gelişmeleri takip etmekte zorlanmasına da yol açıyor.

Kişisel bilgisayarın gelişimi, bir hobi dalı gibi, meraklıları tarafından yapılan katkıların, çok büyük önem taşıdığı bir kültür alanı olarak başladı. Bir pazar olarak önemi arttıkça firmaların ağırlığı büyüdü ve denetim kurumsal pazar olarak adlandırılabilir alanda yoğunlaştı. Bu değişim tercihleri, eğilimleri ve bilginin dolaşımını da kaçınılmaz olarak etkiledi.

Bugün tanımlı ihtiyaçları karşılayacak bir bilgisayar edinmek için alışveriş yapıldığında, piyasada ihtiyacın çok ötesinde olanaklar sunulduğu gerçeğinin göz önünde bulundurulması, bu durumun yaratığı maliyetin de hesaba katılması gerekebilir.

Microsoft firması Windows Vista işletim sistemini yayınladığı günlerde Avrupa Yeşiller Partisi bu eğilimin doğa açısından sakıncalarına dikkat çekti. Yeni programların hep daha fazla donanım gerektirdiğine işaret ediliyor, bu gereksinimin de eski donanımların hep tehlikeli atıklar olarak doğaya bırakılmasıyla sonuçlanmasından duyulan rahatsız-

lık dile getiriliyordu. (<http://www.greenparty.org.uk/news/2851>)

Bu tüketim alışkanlıklarına karşı önemli çözümlerden biri, kişisel ihtiyaçlara göre şekillendirilmesi daha mümkün olan özgür yazılımları kullanmak. Özgür yazılımlar, mülkiyetleri kamuya ait olarak geliştirilen ve tüm insanlığın ortak malı kabul edilen teknolojiler. Kamusal nitelikleri sayesinde ücretsiz olarak edinilebiliyor ve eski donanımlar üzerinde başarıyla çalıştırılabilirler.

Rehberin bu bölümü, bu tür tercihleri yapabilmeyi kolaylaştırmak için, temel kavramlardan yola çıkarak sıradan bilgisayar kullanıcılarına gündelik yaşamlarında aşına oldukları kavramları daha iyi tanımlamayı hedefliyor.

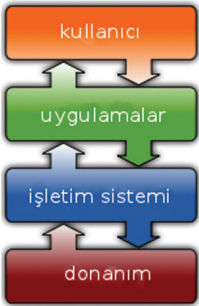
Tanımlanmış uygulama ve teknolojilerin kullanımına yönelik pratiklerin video paylaşım siteleri aracılığıyla kolayca öğrenilebileceğini, YouTube (<http://www.youtube.com>), Vimeo (<http://www.vimeo.com>) gibi video servislerinde ya da uzman.tv (<http://www.uzmantv.com>) gibi amacı bu tür bilgilerin paylaşılması olan sitelerde hemen her işlemi ayrıntılı biçimde gösteren videolar bulunabileceğini de hatırlatalım. Örneğin, Google'da (<http://google.com>) "e-postaya dosya eklemek" kelimeleriyle ilgili yapılacak bir arama, kullanıcının ihtiyaç duyduğu bu yeteneği hızla kazanmasına yardımcı olacak bilgileri hızla sunacaktır.

2.1 Bilgisayarla İlgili Temel Tanımlar / Görevler

2.1.1 İŞLETİM SİSTEMİ NEDİR?

İşletim sistemi, programlanabilir tüm cihazlarda yer alan en temel yazılımdır. Bu yazılımlar, fiziksel donanımlar ve kullanıcıların işleteceği yazılımlar arasında bir çeşit ara katman olarak yer alarak donanımların sağladığı olanakları, yazılımların kullanmasını sağlar.

Örneğin, bir belgenin kağıda dökülmesiyle ilgili olarak, belgenin açılmış olduğu yazılım sadece yazdırma işlemi istendiği bilgisini kullanıcıdan alır ve işletim sistemine devreder. İşletim sistemi, görevi alarak yüklenmiş olan sürücüler yardımıyla, kâğıt boyu, çözünürlük, tek taraflı mı önlü-arkalı mı baskı alınacağı gibi bilgiler doğrultusunda çıkış alınmasını sağlar. Sürücüler donanımın nasıl çalıştırılması gerektiği bilgisini tutan özel yazılımlardır ve çoğunlukla donanımı üreten firma tarafından sağlanır. Her işletim sisteminde sürücülerin birer parça olarak eklendiği ve bu türden temel işlemlerin

Şekil 1: İşletim sistemi şeması

yerine getirilmesini sağlayan bir çekirdek yer alır. Cep telefonları, dijital fotoğraf makineleri, hatta akıllı fırınlar gibi kullanıcının ihtiyaçlarını karşılamak üzere dijital bir arayüz sunan her cihaz bir işletim sistemiyle çalışır. Bu sistemler çok sade ve az sayıdaki görevi yerine getiren temel komutları içeren basitlikte olabildikleri gibi, bilgisayar gibi çok sayıda işlevi yerine getirmeye hazır cihazlarda çok özellikli bir altyapı sunarak uzmanlaşmış yazılımların çalışmasını da sağlayabilirler.

Gündelik yaşamında bilişim dünyasının olanaklarını araç olarak kullanan meslek gruplarındaki üreticiler ya da tamamen bireysel amaçlarla bu olanakları kullanan ev tipi kullanıcılar sadece özel amaçla hazırlanmış yazılımları çalıştırdıkları, yani üretim zincirinin en sonunda yer alarak doğrudan çıktı üretmeye yönelik tasarlanmış olan araçlardan yararlandıkları için "son kullanıcı" olarak tanımlanırlar. Son kullanıcıların, nasıl kullanacağı bilgisini edindikleri yazılımların operatörlüğünü yaparak, o araçların amaçladığı çıktıları başarılı biçimde üretmeleri gibi bir rolleri olduğu varsayılagelmıştır.

Çağdaş işletim sistemleri kullanım kolaylığı, olanak zenginliği ve üzerlerinde çalışabilen yazılımların çeşitliliğiyle birbirlerinden ayrılır.

İş istasyonu (Workstation) adı verilen ve fiziksel olarak bugünkü örnekleriyle kıyaslanamayacak hacimde donanımlara sahip bilgisayarlar daha çok hesaplama ve kataloglama işlemleri için kullanılırken, donanımlar üzerlerinde yüklü gelen sabit işletim sistemleriyle çalışırken, '80'li yıllarda kişisel bilgisayarlar (Personal Computer – PC), masaların üstlerine

siğacak kadar küçüldü ve yaygınlaştı. Bu dönemde bilgisayarları çalıştıran temel unsur olan işletim sistemi de cihaza yönelik olmaktan çıkıp ayrı bir ürün olarak yazılım piyasasının merkezine oturdu.

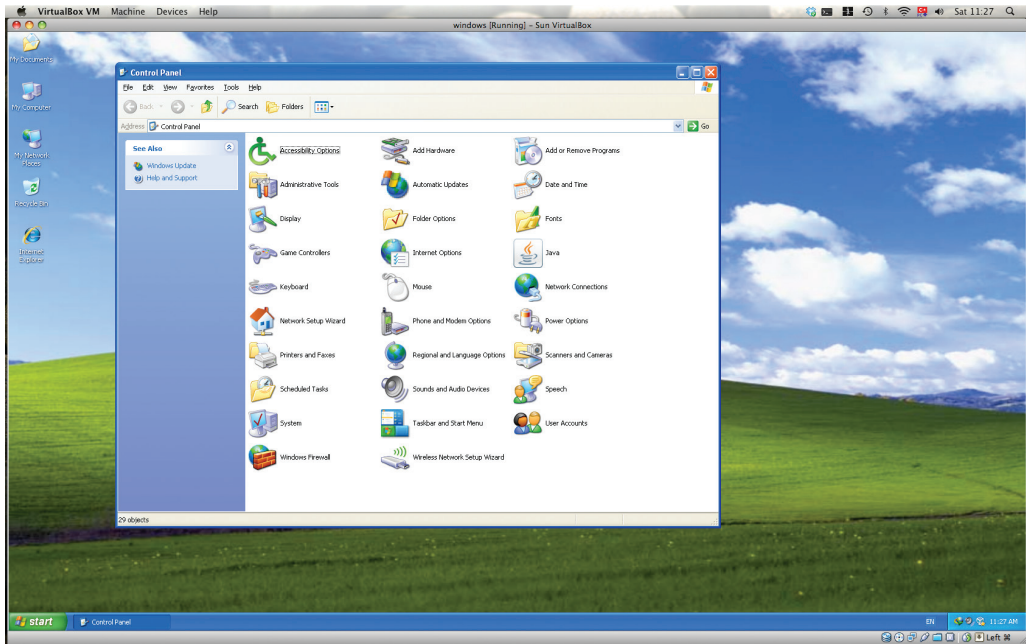
1984 yılında Microsoft firmasının Windows ve Apple firmasının Macintosh işletim sistemleri ticari dünyada yeni alternatifler oldu. O güne kadar bu pazar daha çok Unix adlı işletim sisteminin baskın olduğu bir alandı.

1990'lı yıllarda Macintosh, Unix üzerinden geliştirilmiş BSD adlı bir sistem üzerinde yeni Macintosh'ları piyasaya sürdü. Paralel olarak yine Unix'i temel alan ve özgür yazılım adı verilen bir model etrafında oluşturulan Linux da aktörlerden biri haline geldi.

2.1.1.1 Windows

Microsoft ürünlerinin amiral gemisi kabul edilen işletim sisteminin ilk sürümü, Windows 1.0, 1983 yılı bitirken tanıtıldı ve yıllar sonra kişisel bilgisayar pazarının tarihi bakımından çok kritik bir dönüm noktası olarak hatırlanan 1984 yılında satışa sunuldu. Kişisel bilgisayar terimini literatüre yerleştiren ve bu pazarın en önemli satıcısı olan IBM firmasıyla ortaklaşa geliştirilen yeni işletim sisteminin en önemli özelliği, son kullanıcıya grafik bir arabirim sunması oldu.

İş istasyonları, Unix işletim sisteminin çeşitlenmeleriyle çalışırken, kişisel bilgisayarlar DOS (Disk Operating System – Disk İşletim Sistemi) ile çalışıyor, ancak

Şekil 2: Windows XP, Kontrol Paneli açırken

her ikisi de komutla çalışan bir arabirim sunuyordu. Farenin bilgisayar dünyasına girişi, bilgisayarın grafik ortamda kullanımının genelleşmesi gibi nedenlerle 1984 dönüm noktası olarak kabul edilir.

Windows işletim sistemi, Microsoft firmasının kurumsal iş dünyasına yönelik yazılımlara verdiği önem ve yazılımların diskette satılıp yüklendiği dönemde, satış noktalarını iyi değerlendiren pazarlama becerisi sayesinde ürünü temsil eden marka haline geldi. Son kullanıcıların Windows dışındaki işletim sistemlerini çok tanımadıkları, duydukları alternatifleri bunların niş kullanıma yönelik çok uzman sistemler olabileceğini düşünerek yaygın bir seçenek olarak değerlendirmedikleri görüldü.

Firmanın bu ölçekte bir başarıya ulaşmasını sağlayan diğer önemli bir etken de müşterilerine sundukları program/bilgisayarların kararlı ve güvenilir çalışması için Windows işletim sistemi öneren üçüncü şahıs ve firmaların çokluğu olarak gösterilir.

Windows işletim sistemi değişik sürümleriyle hem elde taşınabilir cihaz ve telefonlarda hem de masaüstü/dizüstü bilgisayarlarda yaygın olarak kullanılmaya devam eden bir işletim sistemi. Piyasada satılan neredeyse her yazılım öncelikle Windows üzerinde çalışma garantisi sunuyor.

Windows işletim sistemleriyle ilgili genel kabul gören en büyük olumsuzluk virüs ve art niyetli yazılımların bu platformla özdeş hale gelen yaygınlığı. Alternatif sistemlerin Windows kadar popüler olmaması nedeniyle hedef oluşturmadığı yönündeki yaygın kanaatin aksine, Windows tüm işletim siste-

mi pazarında değil, son kullanıcı pazarında yaygın olduğu için sunucularda ve güvenlik sistemlerinde etkin olan diğer işletim sistemleri de cazip birer hedef oluşturur. Bununla birlikte Windows, donanım ya da yazılım üreticilerinin kolaylıkla ürünlerini entegre edebilmelerini sağlayan yanı sıra aynı zamanda zaaf lar da içerir. Sistemin çalışması için gerekli, kritik dosyaların, kullanıcıların her günkü dosyalarıyla aynı önem ve güvenliğe sahip olması, çalıştırılan bir dosyanın bilgisayarın her yanına erişmesi gibi özellikler virüs yazılımını kolaylaştırdığı için, Windows, virüs ve art niyetli yazılımların yol açtığı sorunlarla birlikte anılır.

Son yıllarda Unix benzeri mimariyle çalışan Mac OS X ve Linux sistemlerin güvenlik konusundaki başarılarını takiben, bu mimarilerden ilham aldığı söylenen yeni altyapıyla piyasaya sürülen Windows 7, işletim sisteminin bu kötü şöhretine son vermeyi hedefliyor.

2.1.1.2 Mac

Apple firmasının 1984 yılında ilk Macintosh bilgisayarı piyasaya sürmesine paralel olarak Mac OS işletim sisteminin tarihi de başlar. 1960'lı yıllardan itibaren Telefunken, Xerox gibi firmaların rekabetine tanık olan bir geliştirme süreci sonunda gerçek kullanım alanını bulamayıp atıl kalan fareyi, grafik arabirimlerin kullanımına sokarak büyük fark yaratan Apple firması, halen grafik arabirimlerin gelişimi ve kullanışlılık konusunda öncü firmalar arasında kabul edilir.

İşletim sistemlerinin, kişisel bilgisayarların yayılmasıyla ayrı bir ürün haline gelmesine rağmen

Apple firması bilgisayarı bir bütün olarak pazarlamayı sürdürüp Mac OS işletim sistemi ve Mac bilgisayarları birbirinden ayrı düşünülmecek şekilde sundu. Üçüncü kişilerin yazılım geliştirmeleriyle ilgili politikalarda da Microsoft'un lisans satışı yerine çeşitli ortaklık modelleri ve daha kapalı bir yapıyı tercih etti. Bunun sonucunda daha az sayıda ve özelleşmiş firmalar Apple ile uyumlu ürün geliştirdi ve satışa sundu. Bu uygulamaların ilk örneği Aldus firmasının PageMaker adlı mizanpaj programı oldu. Apple bilgisayarların grafik işlemleri öncelikli gören tasarımı, masaüstü yayıncılık, multimedya tasarım gibi alanlarda çözüm sunan firmaların bu platformu tercih etmeleri ve Apple markasının bu konularla özdeş hale gelmesiyle sonuçlandı.

1990'lı yıllar boyunca gündelik kullanımda Windows, yayıncılıkta Macintosh, sunucularda ise Linux işletim sisteminin rakipsiz olduğu genel kanısı hâkim oldu. Bu alandaki başarısına rağmen günlük kullanımda, masaüstü platformlarda Microsoft Windows kadar yaygınlaşmayan Mac sistemlerin en büyük dezavantajı, yüksek kapasiteli işlemlere uygun donanımlarla birlikte gelmesiyle orantılı olarak maliyetinin de yükselmesi olarak görüldü.

Günümüzde mobil pazarda hakimiyeti artan Apple firmasının, giriş seviyesi ürünlerini çoğaltarak masaüstü dünyasında da daha çok tercih edilmesi ek olarak Linux'un hızlı gelişimi yukarıda anılan ayrımı geride bırakmakta. Masaüstü bilgisayarlar açısından tablo yavaşça değişiyor olsa da, işletim sistemleri pazarında rekabetin yoğunlaştığı alan mobil cihazlar gibi görünüyor.

Bu yeni alanda Google liderliğinde ve Linux tabanlı olarak geliştirilen Android, Apple'ın ürettiği Mac işletim sistemlerinin mobil sürümü iOS ile rekabette. Bu rekabete yakın zamanda Hewlett-Packard firmasının, Linux üzerinde geliştirdiği WebOS işletim sistemiyle hem masaüstü hem de mobil cihazlarda dahil olması bekleniyor.

2.1.1.3 Linux

Unix işletim sisteminin mimarisi temel alınarak bir araya getirilen Linux, aslında birçok farklı yazılım projesinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan işletim sistemlerinin genel ismidir. Fark yaratan özelliklerinin başında özgür yazılım modeliyle üretilmesi yer alır.

Bu model, 1984 yılında Richard M. Stallman tarafından ortaya atılan ve aslında yazılım geliştirmede ilk günlerden beri kullanılan paylaşım modelini kurumsallaştıran, ticari dünyada bilimsel gelişim ve bilgiye açık erişimi ön plana koyan bir yaklaşımdır.

Her ne kadar, özellikle hareketin aktivistleri tarafından özgürlük vurgusu ön planda tutulsa da, bunun doğal bir uzantısı olarak bu teknolojilere ücretsiz olarak erişilmesi de önemli avantajların başında yer alır.

Özgür yazılım modeliyle kamuya sunulan ürünler dört ayrı temel özgürlük güvence altına alınarak yayınlanır. Bu özgürlükler şu şekilde sıralanabilir:

- Her türlü amaç için yazılımı çalıştırma özgürlüğü (özgürlük 0);
- Yazılımın nasıl çalıştığını inceleme ve kendi gereksinimleri doğrultusunda değiştirme özgürlüğü (özgürlük 1)*;

- Yeniden dağıtma ve toplumla paylaşma özgürlüğü (özgürlük 2);
- Yazılımı geliştirme ve gelişmiş haliyle topluma dağıtma özgürlüğü (özgürlük 3). Böylece yazılım bütün toplum yararına geliştirilmiş olur.*

* işaretli maddelerde tanımlanan özgürlüklerin sağlanması için yazılımın kaynak koduna erişim ön şarttır. Bunun sonucunda her özgür yazılım aynı zamanda açık kaynak kodlu olarak da bilinir. Ayrıca açık kaynak kodlu olup özgür yazılım olmayan projeler de bulunur. Bu projeler bambaşka bir tartışma gerektirdiği için bu çalışmada yer almayacaktır.

Stallman, tarif ettiği bu çerçevenin güvence altına alınmasını sağlayan Genel Kamu Lisansını (General Public License – GPL) da yayınlamak, özgür yazılımlara hukuki bir zemin sağlamış ve sonrasında bir işletim sistemi meydana getirmek için gerekli temel uygulamaları bu lisansla yayınlanacak şekilde bağımsız birer proje olarak hayata geçirmiştir. Bu proje GNU olarak adlandırılır. Amaç bu isimle bir işletim sistemi oluşturmaktır. Linus Torvalds bu araçları 1991 yılında, aynı ilkeler ve lisansı kullanarak özgür olarak yayınlanan Linux çekirdeğiyle birleştirerek kullanır.

Linux sözcüğü böylece özgür projelerden oluşturulan işletim sistemleri ailesinin markasına dönüşür. Tüm bu araçların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bu sistemler Linux dağıtımları olarak adlandırılır. Dağıtma ve değiştirme özgürlüğü sayesinde dünyada çeşitli ihtiyaçlara uygun olarak özelleştirilmiş dört yüzden fazla farklı Linux dağıtımı bulunur.

Linux dağıtımları çok sayıda uzmanın denetlediği

kodlarla, denetime açık olarak üretildikleri için güvenlik konusunda öne çıkar. Dağıtımların kendine özgü yapılar içerebilmesi çok sayıdaki alternatifini desteklemeyi zorlaştırdığı için ticari ürünlerin çalışması için destek vermek zorlaşabilmekte, bu nedenle kapalı kaynak kodlu, ücretli lisansla satılan uygulamalar genellikle Linux desteği sunmamaktadır.

Ticari uygulamaların bu platformdaki eksikliği, hemen her alanda benzeri işlemlere sahip özgür yazılımlarla giderilmeye çalışılmakta, dağıtım projeleri, kullanıcılarına bu yazılımlardan oluşan kaliteli seçkiler sunma konusunda rekabet etmektedir.

Bu çalışmada, Türkçe desteği ve kaynaklarının çokluğu nedeniyle temel alınacak Linux dağıtımı Pardus olacaktır. Pardus'un masaüstü kullanımı için ilk akla gelen yazılımları kurulum aşamasında sağlaması diğer avantajları olarak vurgulanmalıdır. Gerçekten de Pardus bilgisayara kurulduğu anda ofis araçları, e-posta ve takvim uygulamaları, ses/video düzenleme ve oynatma araçları gibi çok sayıda alana yönelik temel ve gelişmiş uygulamalar da işletim sistemiyle birlikte kurulur.

2.1.2 DOSYA TÜRLERİ, DOSYA YÖNETİCİLERİ

Bilgisayar kullanılarak gerçekleştirilen her işlem sonucunda ortaya sayısal bir veri çıkar. Bilgisayarın hafızasında oluşturulan bu veriler saklanmak istendiğinde sabit diskler ya da bilgisayara bağlı bulunan taşınabilir diskler üzerinde yaratılan dosyalar kullanılır.

Ağ üzerinden çalışan bir uygulama kullanıldığında da uygulamanın çalıştığı bilgisayarın sabit diskinde bir dosya oluşturuluyor/düzenleniyor demektir.

Tek bir bilgisayar üzerinde yapılacak işlemler, o bilgisayardaki sistemde değişiklik yapılmadığı sürece hep tutarlı biçimde aynı sonucu verecek ve hangi dosyalara kayıt yapıldığı işlemi çok etkilemeyecektir. Bununla birlikte, üzerinde çalışılan dosyaların başka bilgisayarlarda da kullanılması durumunda kayıt yapılan dosyanın türü önem kazanır.

Bir dosyanın hangi türde bilgileri sakladığı, hangi işletim sistemi üzerinde hangi uygulamalar tarafından kullanılabilmesi gibi özelliklerin tanımlandığı referanslar dosya türü ya da dosya tipi olarak adlandırılır.

Bilinen bir örnekle açıklamak gerekirse, içerdiği metnin biçimine dair hiçbir özellik taşımadan, doğrudan metin içeriğini saklayan dosyalara düz metin dosyaları (plain text) denir. Her türden düz metin içeriği bu tür dosyalar olarak saklanır.

Dosya türü ekleri, uzantılar

Her ne kadar bilgisayarlar dosyaların türlerini sayısal kayıtların başlarına düştükleri bilgilerle anlasalar da, kullanıcıların dosyaları kolay tanıması ve kataloglayabilmesi için her dosya, isminin sonuna eklenen bir tür kısaltması taşır ve dosya yöneticisinde (Bkz. 2.1.2.3. bölüm) farklı simgeler ile gösterilir.

Bu yöntem özellikle Microsoft Windows işletim sistemlerinde yaygın olarak kullanılır. Mac OS ya da

Linux işletim sistemlerinde zorunlu değildir. Yine de bu sistemlerde de kullanım kolaylığı sağlamak için bu eklerin kullanımı yaygındır.

Önceki örnekten devamla, düz metin dosyaları özel bir içeriğe sahip olmadıklarında .txt eki ile kaydedilir.

Her sistemde çalışacak türde dosya seçmek

Üretilen ya da düzenlenen bilgilerin, verilerin saklanması doğru dosya türünün seçilmesi hem bilginin daha nitelikli saklanabilmesi hem de bu bilgiye her bilgisayarda kolayca erişilmesi açısından önemlidir.

Örneğin, Microsoft firmasının kelime işlemci uygulaması Word ile özdeşleşen ve metnin biçimlendirilmesine, sayfa düzenine dair birçok özelliğin de saklanabildiği, böylece metin görünümü ve yerleşiminin de bir bilgisayardan diğerine taşınabildiği dosyalar .doc dosyalarıdır. Kullanılan Word uygulamasının sürümlerine bağlı olarak .doc dosyalarının yapısı değişebilir.

2003 yılında yayınlanan MS Office 2003 ile birlikte XML veri taşıma yapısı ile harmanlanan belgeler .docx olarak saklanmaya başlanmıştır. Bu belge türü 2003 öncesi kurulmuş ofis uygulamalarında açılmadığı için aynı uygulamanın yalnızca farklı yıllarda üretilmiş sürümleriyle çalışan insanlar birbirleriyle dosya/veri paylaşmakta sorun yaşamaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bünyesinde oluşturulan e-Dönüşüm Türkiye Projesi (<http://www.>

bilgitoplumu.gov.tr) kapsamında düzenli olarak güncellenen *Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi*³ hangi dosya türlerinin yaygın standart kabul edilerek kullanılabileceğini saptayarak yayınlamaktadır. Bu rehberde ofis belgeleri için Microsoft ürünleri tercih edildiği durumlarda 1997 yılında yayınlanan MS Office ile uyumlu .doc tercih edilmesi gerektiği vurgulanmakta ve bilgileri açık bir standart olan .odt dosyası önerilmektedir.

Açık kaynak hareketine paralel olarak, tüm bilgisayarlar arasında kolay bilgi transferi sağlamak amacıyla yürütülen açık standartlar çalışması kapsamında hazırlanan açık belge biçimlerinden .odt tıpkı .doc belge türü gibi metin dosyalarının biçimsel özelliklerini de taşıyabilir ve çok sayıda uygulama tarafından açılıp düzenlenebilir. Bunlar arasında en tanınan uygulama, güncel ismiyle LibreOffice ismini alan ve MS Office paketi ile aynı özelliklere sahip bir özgür yazılım projesidir. Daha önce OpenOffice.org ismiyle yürütülen projenin devamı niteliğinde olan LibreOffice, öntanımlı olarak .odt dosyalarıyla çalışmaya programlanmış olmakla birlikte .doc ya da .docx gibi türlerin tamamını destekler.

2.1.2.1 Dosya türleri nelerdir?

Metin dosyaları: Her işletim sistemi, temel araçlar arasında bir metin editörü sunar. Metin dosyaları, bu editörler tarafından düzenlenebilecek basitlikte, derlenmeyen, kodlanmayan, sıkıştırılmadan sakla-

nan, insanın gözle gördüğü içeriğin aynı karakterlerle kaydedildiği dosyalardır.

Bu özellikleri nedeniyle, karakterlerin yerleşimi satır başı, sekme (tab) ve boşluk karakteri ile sınırlı olarak ayarlanabilir. Kalın, yatık harf gibi görünüm seçenekleri bulunmaz. Bu dosyalar genellikle .txt eki ile saklanırlar.

İçeriğin biçimlendirilmesine yönelik kodlar da aynı karakterlerle tanımlı olduklarında bir yorumlayıcı tarafından gösterilebilir. Bu türden bir uygulamaya örnek olarak ağ sayfalarının kaynak kodlarını barındıran .html, .htm uzantılı dosyalar gösterilebilir. Bu dosyalar metin olarak açıldıklarında özel anlamlı sözcük dizilimleri ve ağ sayfasında görüntülenmesi istenen içerik bir arada bulunur. Bir ağ tarayıcısı tarafından görüntülediklerinde ise uygun şekilde dizilmiş sözcüklerle anlatılan şekilde görüntülenirler.

Benzer biçimde Virgülle Ayrılmış Değerler (Comma Separated Values, CSV) de hem düz metin olarak okunabilir hem de Microsoft Excel, LibreOffice Calc gibi hesap tablosu/çizelge uygulamaları tarafından kendi biçimlerine çevrilerek okunabilir. Bu dosyalar da genellikle .csv eki ile adlandırılır.

Belge Dosyaları: Kelime işlemci ya da belge düzenleyici uygulamalar tarafından kullanılan türde dosyalar, belgenin düzenine ilişkin bilgileri ve içeriği bir arada tutar.

Biçim ve düzene ilişkin bilgilerin nasıl saklanacağı ve içeriğin sıkıştırılması gibi konularda farklı yak-

³ e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi, Sürüm 2.0. Ankara: Bilgi Toplumu Dairesi, 2009. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/090228_BirlikteCalisabilirlikEsaslariv2.pdf

laşımlar nedeniyle çok sayıda belge türü bulunur. Genellikle belge işlemeye yönelik uygulamalar kendi türleriyle uyumlu çalışır. MS Office paketleri .doc ya da 2003'ten itibaren .docx biçimiyle çalışırken LibreOffice .odt biçimiyle, OpenOffice.org'un eski sürümleri .sxw biçimiyle çalışır.

Belge düz metin olarak açıldığında içerik okunabilmesine rağmen, biçimlendirme kodları çok karışık olduğu ve özellik desteği nedeniyle Zengin Metin Biçimi (Rich Text Format – rtf) de belge türleri arasında sayılabilir.

Hesap Tabloları – Çizelgeler: Bilgisayarlar yaygınlaşmadan önce mühendislik ve muhasebe hesaplarında kullanılan ve hücrelerden oluşan şablonlar temel alınarak oluşturulan hesap tabloları bilgisayar dünyasında ufak programlar (macro) yazmak, veriler içinden basit işlemlerle grafikler oluşturmak gibi özellikler nedeniyle eskiye kıyasla çok daha geniş kullanım alanına sahiptir.

İngilizce Spreadsheet olarak adlandırılan dosyalar Türkçe'de hesap tablosu ya da elektronik çizelge olarak anılır. En yaygın kullanım hesap tablosudur. Bir hesap tablosu belgesi içinde çok sayıda çalışma sayfası (sheet), sayısal ve rakamsal kodlarla belirlenmiş iki eksen halinde çok sayıda hücre yer alır.

Öntanımlı olarak Microsoft Excel .xls ve 2003'ten itibaren .xlsx biçimlerini, LibreOffice Calc .odc biçimini, OpenOffice.org'un eski sürümleri .sxc biçimini kullanırlar.

Her hesap tablosu uygulamasıyla birlikte .csv

biçiminde dosyalarda saklanan veriler uygulamanın kendi biçimine çevrilerek kullanılabilir. CSV dosyalar virgülle ayrılmış değer anlamına gelmekle birlikte, hesap tablosu uygulamaları hangi noktalamayı işaretinin, hatta sekme (tab) boşluğunun değerleri birbirinden ayıran özel anlama sahip olduğunu anlayacak şekilde çalışabilir. Böylece pratikte noktalı virgöl, tırnak ya da tab tuşuna basarak verilmiş boşluk gibi değerlerin ayrı hücrelere yerleşecek verileri işaret ettiği belirtilebilir.

Sunum Dosyaları: Televizyon/video teknolojilerinden alınan geçiş efektleri ile birbirine bağlanmış görüntüler yaratarak sunumlar sırasında aktarılacak bilgileri sıkıcı olmayan görsel yöntemlerle aktarmak için ofis paketlerindeki sunum uygulamalarından yararlanılması yaygın bir yöntemdir.

Tüm ofis uygulamalarındaki içeriğin yanısıra, müzik, resim, video gibi içeriğleri de gösterebilen sunum dosyaları bu çeşitliliği sağlamak için kendilerine özgü biçimler içerir.

Microsoft Office .ppt ve 2003'ten beri .pptx, LibreOffice Impress .odp ve OpenOffice.org eski sürümleri .sxi dosya biçimlerini kullanırlar.

PDF dosyalarını görüntüleyen uygulamaların sunum desteği kullanılarak, bu türdeki dosyalar da sunum yapmakta kullanılabilirlerdir.

Taşınabilir Dosyalar – PDF: Adobe firması tarafından geliştirilen, ancak biçimi hakkındaki bilgi kamuya açık tutulduğu için çok sayıda uygulama tarafından başarıyla desteklenen, kolayca üreti-

lebilen PDF dosyalar, her işletim sisteminde aynı şekilde gösterilebilen, her yazıcıda aynı sonucun alınabildiği ilk açık standart örneklerinden biri olarak çok yaygın bir kullanım alanına sahiptir.

Tam ismi, Taşınabilir Belge Dosyaları (Portable Document Files – PDF) olan PDF dosyaları, içlerine resim ve yazıtipi (font) dosyaları gömülerek, bu dosyaların taşınmasını kolaylaştırır. Özellikle Türkçe karakterlerin her bilgisayarda sorunsuzca ve aynı görünümde okunmasını sağladığı için de tercih edilegelmiştir.

Ofis uygulamaları eski sürümlerde eklenti ya da sistemden bir uygulama kullanarak, çağdaş sürümler ise başka bir işlem gerektirmeden üzerinde çalışılan dosyaları PDF olarak kaydedebilirler.

2.1.2.2 Karakter kodlama / Türkçe karakterlerin doğru görünmesi

Bilgisayar kullanılarak üretilen tüm bilgiler, çalışılan anlarda belleğe (RAM) ya da geçici dosyalara (temporary files) yazılır ve kayıt komutu verildiğinde seçilen dosya türleri esas alınarak sabit diskte depolanır.

Kullanıcı tarafından bilgisayara girilen enformasyon, sayısal verilere çevrilirken dilde kullanılan semboller, yerlerini katalog numarası gibi düşünülebilir sayılara bırakır. Her karakter bir dizi sayı ile temsil edilen kodlara dönüşür. Bu işlem karakter kodlamadır.

Tüm bilgisayarlar kısa söylenişi ASCII olan American Standard Code for Information Interchange (Bilgi Alışverişi için Amerikan

Standart Kodu) bilgisine sahip olmakla birlikte, bu kodlama, noktalama işaretlerinden rakamlara kadar her türlü bilgi için toplam 128 haneye izin vermesi nedeniyle yetersiz kalır. Ayrıca bunda Türkçe gibi kendine özgü sesler barındıran alfabelerin karakterleri yer almaz.

Bu durum her platformda ayrı yöntemlerle çözülmeye çalışıldığı için, her ne kadar son yıllarda azalsa da bilgisayar kullanıcıları Türkçe karakterlerin iki bilgisayar arasında, hatta aynı bilgisayardaki iki uygulama arasında uyumlu çalışması konusunda çok sorun yaşamıştır.

Microsoft Windows-1254 ve ISO 8859-9, Türkçe karakterleri içeren ve 1990'lı yıllarda yaygın olarak kullanılan standartlardır.

İnternet'in yaygınlaşmasını takiben birçok dilin kendine özgü karakterlerini içeren daha geniş bir standart ailesi ihtiyacı ortaya çıkmış ve Birleşik Kodlama (Unicode) projesi geliştirilmiştir.

ASCII'ye kıyasla çok daha fazla sayıda sembole karşılık içeren Unicode ailesinin Türkçe karakterleri de içine alan standardı UTF-8 olarak tanımlanmıştır.

Her platformda sorunsuz Türkçe karakterler için...

Düz metin dosyaları, kaydedilen karakterler dışında hiçbir bilgi içermeseler de, o karakterlerin nasıl kodlanması gerektiği bilgisini içerirler. Yani sadece ofis dosyaları değil, .txt gibi metin dosyalarının da karakter bilgileri bulunur.

Çağdaş tüm işletim sistemleri ve uygulamalar, UTF-8 kodlamayı destekler. Tüm platformlarda, her uygulama tarafından sorunsuzca Türkçe karakterlerin görüntülenmesini sağlamak için belgeler kaydedilirken UTF-8 kodlamasının seçilmesine dikkat edilmelidir.

2.1.2.3 Dosya yöneticileri

Kullanıcıların bilgisayarda yaptıkları her tür işlem bir dosya ile saklanır. İşlem tamamlanırken belirli bir biçim verildiğinde tasnif edilebilir hale gelen bu dosyalara kolay erişmek için tüm işletim sistemleri, cep telefonları için tasarlananlar bile, kuruldukları anda birer dosya yöneticisi sunarlar.

Aşağıda yer alan kısa incelemelerde de görülebileceği üzere, dosya yöneticileri ortaklaştırılmış yaklaşımlar içerir. Bu yaklaşımların karşılığı bilgisayar okur yazarlığı diye adlandırılan kavrama ilişkin genel kıstas olarak kabul edilebilir.

Bu genel kabul gören ortak özellikler uyarınca;

- Dosya yöneticileri, sabit diskin belirli bir bölümünde bir arada duran dosyaları görüntülerken listeleme, küçük simgeler ve önizleme seçenekleri sunar.
- Pencerenin en az bir kenarını kaplayan ve ek yetenekleri, kısayolları içeren paneller kullanma alışkanlığı yaygındır.
- Resim dosyalarını görüntülemek için kullanılan basit uygulamalar çoğunlukla dosya yöneticisi içinde ilgili dosyalar çağırıldığında çalışır. Birçok örnekte uygulama ayrı bir pencere yerine, dosya yöneticisine gömülü olarak da çalıştırılabilir.

2.1.2.3.1 Windows Gezgini

Microsoft'un Windows 95 işletim sistemiyle birlikte dağıtmaya başladığı Windows Gezgini (Windows Explorer) önceki Windows sürümlerinde yer alan Dosya Yöneticisi (File Manager) uygulamasının yerini aldı.

Windows grafik ortamında çalışan uygulama, dosyalara erişim ve onları ilişkili oldukları programı çağırarak açmak dışında temel dosya işlemlerini yerine getirmek üzere tasarlandı. Windows 98'le birlikte İnternet Explorer uygulamasıyla tümleşik hale getirilerek bilgisayar üzerinde dosyalar, ağ üzerinde web sayfaları ile işlem yapmak üzere çalışan iki ayrı arayüze sahip olarak çalışmaya başladı.

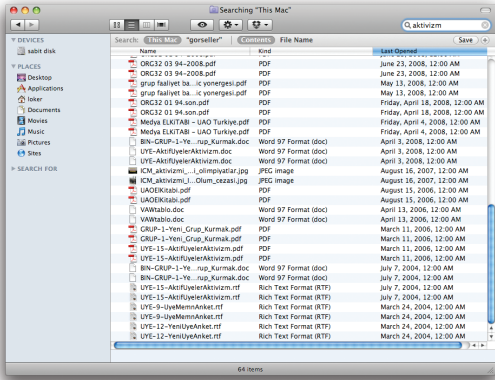
Windows ailesinin en yaygın ürünü olan Windows XP işletim sistemi ile birlikte dosya yöneticisi de daha gelişmiş yeteneklere sahip olarak, görev tabanlı yeni bir tasarım ve yepyeni bir arayüzle sunuldu. Örneğin bu sürümle birlikte, içinde resim dosyaları olan bir klasör, bu dosyaların önizleme boyları üzerine yapışık şekilde görünmeye başladı.

Windows Gezgini'nde pencerenin sol kenarını kaplayan görev paneli, işlem yapılan dosya alanına özel işlemler, seçilen dosyaların büyüklüğü, özellikleri gibi bilgilerin okunabileceği bir alan olarak kullanılır.

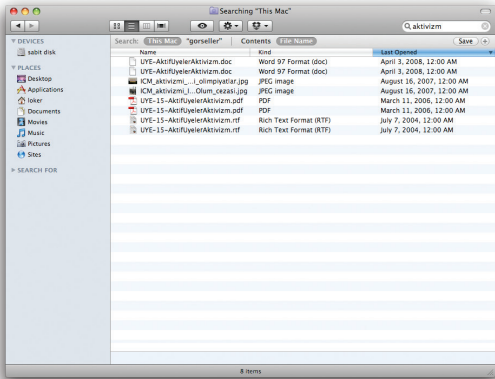
2.1.2.3.2 Finder

Mac OS işletim sisteminin dosya yöneticisi Finder (Bulucu), aynı zamanda masaüstü arama motorunun da ismidir ve bu iki uygulama birbirine tümleşik olarak çalışırlar. Diğer işletim sistemlerindeki

dosya yöneticilerinde olduğu gibi arama bölümü bulunan Finder, bilgisayardaki dosyaların kaydedildiği bir dizin yapısı oluşturarak aramayı bu dizin içinde gerçekleştirir. Bu sayede sadece dosya isimlerini değil, belge içeriklerini dahi arama olanağı sağlar. İsmi de bu başarılı arama/bulma yeteneğiyle özdeş hale gelmiştir.

Şekil 3: Finder ile arama yapıldığında dosyaların içeri de ararken

Şekil 4: Finder ile arama yapıldığında sadece dosya isimlerine bakarken

Finder pencerelerinde de sol kenarda panel yer alır. Diğer dosya yöneticilerinden farklı olarak işlem yapılan dosyalara ait bilgiler bu panelde görüntülenmez. Panel tamamen arama işlemleri, klasör ve dosya kısayolları, bilgisayara bağlı disk ve ağ üzerinden erişilen dosya alanları gibi adreslere ayrılmıştır.

Dosyaların görüntülediği ana alanın üst kenarında yer alan düğmeler, dosyaların görüntülenebileceği alternatif yöntemler arasında tercih imkânı sağlar. Bu yöntemlerden alanı iç içe açılan sütunlar halinde kullanmayı sağlayan yapı Mac ile özdeşleşmiş ve bilgisayarlardan sonra firmanın bu alanda lider hale gelen ürünü iPod tasarımında yer almıştır. iPod menülerinde, yapılan her seçimle ekranın sola doğru kayıp sağda yeni bir alana giriliyor olması duygusu bu menü yapısı temel alınarak sunulur.

2.1.2.3.3 Dolphin / Nautilus

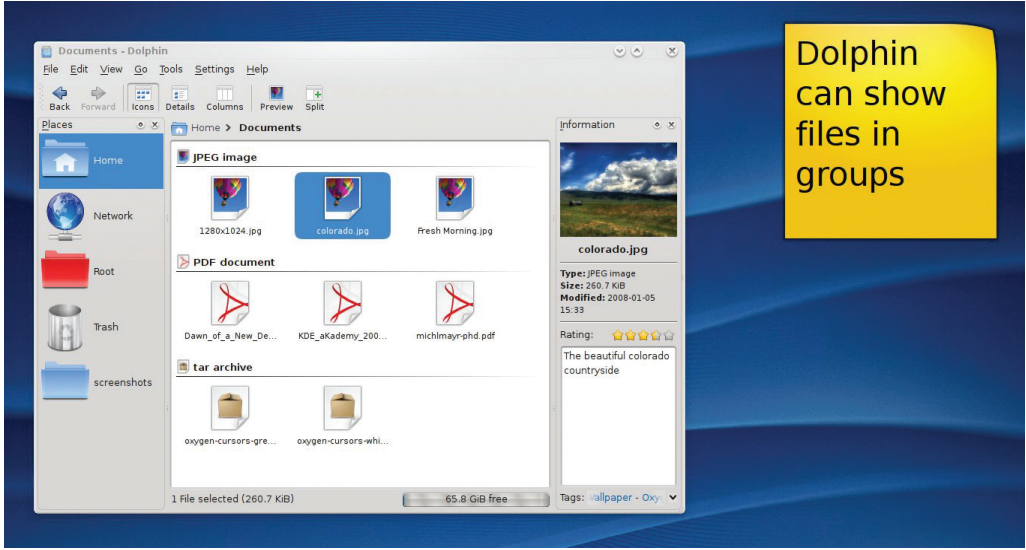
Linux tabanlı işletim sistemleri KDE ve Gnome masaüstlerini kullanan ürünler olarak iki ana grupta incelenebilir. Her ne kadar diğer alternatiflerin uyarlanması kolay olsa da, KDE ve Gnome'un her Linux dağıtımının tercih ettiği iki masaüstü uygulaması olduğu söylenebilir.

KDE, kullanıcılarına Dolphin; Gnome ise Nautilus adlı dosya yöneticilerini sunarlar. Her iki uygulama da temel tasarım ve özellikler açısından diğer dosya yöneticilerine benzerlikler içerir.

Bununla birlikte, özgür yazılım dünyasında kaynak koda erişim ve yapılan düzenlemelerin yeniden dolaşıma sokulması olanakları sayesinde bu uygulamalar çok gelişmiş özellikler içerebilir. Bu ola-

nak, kullanılabilirlik açısından sade arayüz gereksinimi yönüyle eleştirilere de neden olabilmektedir.

çalışma alanı tek ekran ve uygulama ile sınırlı olduğunda çok sevilen bu özellik hâlâ birçok kullanıcı tarafından kullanışlı bulunarak tercih edilmektedir.

Şekil 5: KDE4 serisi dosya yöneticisi Dolphin

Bir dosya yöneticisiyle çalışırken temel unsurları belirlemek ve diğer özellikler ihtiyacın ötesinde ve karmaşık geliyorsa bu özellikleri göz ardı etmek ya da görüntülenmemelerini sağlamak kullanışlı olabilir. Yine de yardım dosyaları ya da uygulamanın ismini arama motorlarında arayarak erişilebilecek ek kaynaklarla bu özellikleri öğrenmek uzun vadede bilgisayarın olanaklarını daha iyi kullanmayı sağlayacaktır.

Örneğin KDE4 masaüstünde gelen Dolphin dosya yöneticisi ya da aynı ailenin önceki nesil uygulaması Konqueror, alanı ikiye bölerek çalışmayı sağlayan bir yönetim arayüzü içerir. DOS işletim sisteminde,

2.1.3 TEMEL YAZILIMLAR – HER BİLGİSAYARDA BULUNANLAR

İşletim sistemlerinin yetenekleri, bilişim dünyasıyla ilgili tanımların yalnızca temellerini kapsayagelmiştir. Bilgisayar kullanılarak yapılan üretimlerin önemli bir bölümü, belirli bir amaca yönelik olarak geliştirilmiş, uzmanlık isteyen uygulamalar kullanılarak yapılır. Yine de temel uygulamalar denebilecek bir set, hemen her çağdaş işletim sistemi kurulduğunda, bu işletim sisteminin bir parçası olarak kurulur.

İnternet temelli uygulamaların çoğalması, bir

uygulama yüklenmeden uzmanlık gerektiren görevleri İnternet bağlantısı ve bir tarayıcı ile halletme olanağı da sağlamaya başladığı için bu uygulamalardan ibaret bir yazılım seçkisi olan bilgisayarların sayısı artmakta, güçlü donanımlar ve karmaşık yazılımlar yüklü bilgisayarlar tanımları çok net/somut mesleklere yönelik olarak kurulmaktadır.

Bunlara ek olarak Linux sistemler genellikle, mülkiyeti kamuya ait özelleşmiş uygulamaların olduğu bir koleksiyon olarak sunulur ve böylece mesleki/beceriye dayalı uzmanlıklara hitap eden yazılımların da dahil olduğu binlerce özel uygulamayı bir arada sunar.

Temel uygulamalara ait bilgiyle hangi dosya türlerinin daha kolay dolaşıma gireceği saptamasını yapabilmek ve bilişim okur-yazarlığı tanımının sınırlarını somut çizebilmek mümkün hale gelir. Bu uygulamaların görev alanlarını ve yeteneklerini tanıyan her bilgisayar kullanıcısı, hangi işletim sisteminde çalıştığından bağımsız olarak temel işlevleri yerine getirebileceği bilgisıyla hareket edebilir.

2.1.3.1 Metin düzenleyiciler

Notepad – Windows Metin Düzenleyicisi

Notepad, Microsoft firması tarafından Windows işletim sistemi ailesi üzerinde basit metin türünde dosyaları hazırlamak ve düzenlemek üzere kullanılan yazılımdır. Kaydettiği dosyaları .txt biçiminde saklamak üzere tasarlanmış olmakla birlikte her düz metin dosyasını açabilir ve başka isimlendirmelerle kaydedebilir. Bu sayede örneğin web sayfalarını oluşturan .html dosyaları üzerinde de düzenleme yapılabilir. Ancak html diline özgü kodlamaları içerikten ayırt etmeye yarayacak bir

renklendirme ya da işaretleme yapmayacağı için çok tercih edilmez.

Gündelik kullanımda uygulamalara ait yapılandırma dosyaları (config files) ya da not almak için masaüstünde bir kâğıt parçası kullanmaya öykünecek basitlikte kullanımlara yönelik olarak yaygınlaşmıştır.

Notepad, her açtığı belge için ayrı bir pencere ile çalışır. Birden çok metin dosyası açıldığında bunları tek bir pencere içinde sekmeler halinde ya da dosya hiyerarşisi içinde görüntülemek gibi özellikler sunmaz.

Wordpad – Microsoft Temel Kelime İşlemcisi

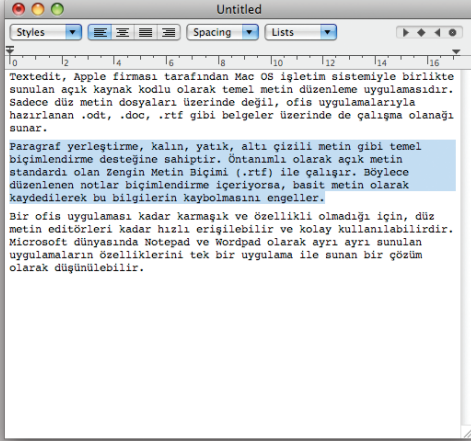
Metin tabanlı ofis belgeleri (.doc / .rtf gibi) ile çalışabilme yeteneği sunan, böylece karmaşık özellikler içermeyen ofis belgelerini, ofis uygulamalarının kurulu olmadığı bilgisayarlarda da düzenlemek için yer alan temel uygulamalardan biridir. Özellikle Zengin Metin Biçimi (.rtf) ile çalışmak için ideal bir uygulamadır. Sunduğu özellikler çok olmadığı için hızlı ve yüksek performanslıdır.

Textedit – Apple Metin Düzenleyicisi

Textedit, Apple firması tarafından Mac OS işletim sistemiyle birlikte sunulan açık kaynak kodlu olarak temel metin düzenleme uygulamasıdır. Sadece düz metin dosyaları üzerinde değil, ofis uygulamalarıyla hazırlanan .odt, .doc, .rtf gibi belgeler üzerinde de çalışma olanağı sunar.

Paragraf yerleştirme, kalın, yatık, altı çizili metin gibi temel biçimlendirme desteğine sahiptir. Öntanımlı olarak açık metin standardı olan Zengin Metin Biçimi (.rtf) ile çalışır. Böylece düzenlenen

Şekil 6: Mac OS X içinden çıkan TextEdit yazılımı

notlar biçimlendirme içeriyorsa, basit metin olarak kaydedilerek bu bilgilerin kaybolmasını engeller.

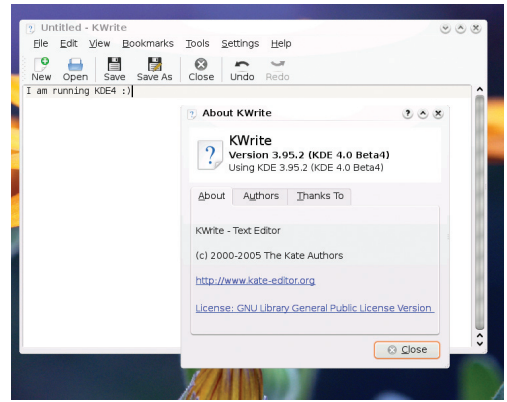
Bir ofis uygulaması kadar karmaşık ve özellikli olmadığı için, düz metin editörleri kadar hızlı erişilebilir ve kolay kullanılabilir. Microsoft dünyasında Notepad ve Wordpad olarak ayrı ayrı sunulan uygulamaların özelliklerini tek bir uygulama ile sunan bir çözüm olarak düşünülebilir.

Kwrite – Gedit Metin Düzenleyiciler

Kwrite KDE, Gedit de Gnome masaüstü ortamlarıyla birlikte Linux dünyasında ötanımlı olarak yüklenen basit metin editörleridir. Özgür yazılım olmaları sayesinde birçok katkı tarafından eklenmiş yeteneklere sahip yetenekli uygulamalardır, ancak ofis belgeleriyle çalışmak gibi özellikler sunmazlar.

.html dosyaları gibi özel biçimlendirme içeren dosyalarda biçime ilişkin kodları farklı renklerde görün-

tülemek, metin içinde arama yapıldığında aranan ifadeyi işaretlemek gibi becerileri düz metin biçimlerinde sunma ve hızlı çalışma yeteneğine sahiptirler. Her iki uygulama da açılan tüm dosyalar için ayrı birer pencere açar.

Şekil 7: KDE ile gelen temel metin düzenleyici KWrite

2.1.3.2 Resim görüntüleme / düzenleme uygulamaları

Windows Resim Ve Faks Görüntüleyici

Windows işletim sisteminin bir parçası olarak XP sürümünden bu yana gelen uygulama, resim ve bilgisayara kaydedilen faks çıktılarını görüntülemek, bunların üzerlerinde basit işlemler yapabilmek için kullanılır.

Bir klasörde yer alan resimleri peşpeşe görüntülemek, yakınlaştırma/uzaklaştırma, ekrana en uygun boyutta ya da tam boyutuyla görüntüleme, doksan derece çevirme (dik/yatay fotoğrafları ekranda doğru gösterme), yazıcıdan çıktı alma, kaydetme, isim

değiştirme gibi işlemler, dosyaları slayt gösterisi olarak sunma ve bunları görüntü düzenleme uygulamalarından biriyle açma gibi olanaklar sunar.

JPG, BMP, PNG, ICO, ve TIFF biçimlerindeki dosyaları görüntüleyebilir.

Preview

Apple firması tarafından Mac OS işletim sistemi içinde sunulan görüntüleme uygulamasıdır. Resim dosyalarının yanısıra PDF dosyalarını ve PS/PSD, AI, EPS, RAW, TGA, HDR, DNG gibi karmaşık fotoğrafçılık işlemlerine olanak veren gelişmiş biçimleri, vektörel çizim bilgileri içeren dosyaları da görüntüleyebilir.

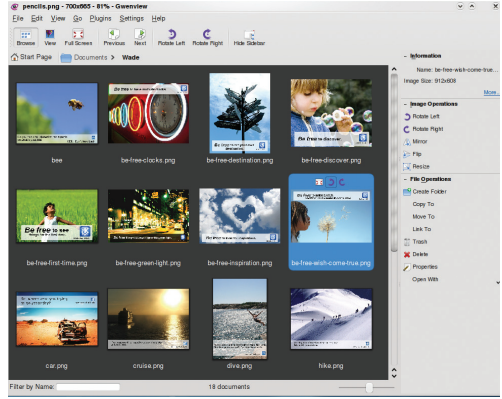
Bu sayede Macintosh bilgisayarlarda özel bir uygulama kurmaya gerek kalmadan hemen her görüntü dosyasının içeriğine ulaşmak mümkün hale gelir.

Preview ile aynı zamanda bu dosyalar üzerinde temel düzenleme işlemleri de yapılabilir. Belirli bir açıda çevirmek, görüntünün bir bölümünü kırpma, biçim değiştirmek, PDF dosyalarında seçili sayfaları başka bir PDF dosyası olarak kaydetmek gibi.

Gwenview

KDE masaüstü ortamının bir parçası olarak hazırlanan Gwenview, kurulu olduğu bilgisayarda açılabilen her biçimdeki dosyayı kendi özellikleriyle (alfa kanalı desteği gibi) görüntüleme olanağı sunar.

KDE uygulamaları içinde çağrılarak gömülü olarak çalıştırılabilir. Böylece KDE dosya yöneticisi Dolphin içinde bir resim dosyası açıldığında, ayrı

Şekil 8: KDE4 içinden çıkan resim izleme uygulaması Gwenview ile dosyalar arasında gezinme

bir uygulama olarak açılmadan Gwenview yetenekleri Dolphin dosya yöneticisinin bir parçası olarak sunulur.

Kırmızı göz hatalarını temizleme, açı değiştirme, kırpma, boyut düzenleme gibi temel yetenekleri ve slayt gösterisi gibi araçları bulunur.

Eye of Gnome

Gnome ile birlikte sunulan Eye of Gnome, yaygın her dosya biçiminde kaydedilen resim dosyalarını görüntüleyebilir.

2.1.3.3 Ses/video oynatıcılar

Windows Media Player

Windows üzerinde ses/video dosyalarını oynatmak için tek araç olarak Windows Media Player yer alır. MPG, AVI ve WMV kapları dışındaki biçimleri ve

bunlar içinde DivX gibi sıkıştırma türleri kullanılan video dosyalarını oynatmak için ayrıca kodek adı verilen kitaplıkları kurmak gerekir. Kodek İngilizce codec sözcüğünün Türkçe yazımından ibaret, Türkçe karşılık bulunamamış bir sözcüktür. İngilizcede coding (kodlama)/decoding (kod çözme) işlemlerinin bir arada yapılması nedeniyle böyle adlandırılır. Video dosyalarının sıkıştırılması için seçilen biçimde kodlanmasını ve sonra oynatıcı program tarafından bu kodların çözülerek filmin oynatılması işlemi için aynı kitaplık kullanıldığı için böyle adlandırılır. Türkiye’de en çok tanınan kodekler arasında DivX ve Flash (flv) yer alır.

iTunes / DVD Player / Quicktime

Apple firması Quicktime teknolojisi kullanarak geliştirdiği farklı uygulamaları kullanarak her ihtiyaca yönelik ayrı çözüm sunar. Her ne kadar iTunes ve Quicktime uygulamalarının her ikisi de hem müzik hem film (video) dosyalarını oynatabilse de, tasarım, kullanılabilirlik ve arayüz açısından ayrı görevlere yönelik hazırlanmışlardır.

iTunes, firmanın mobil cihazları iPod, iPhone ve iPad için uygulama ve içerik yüklenen dükkânlar için arayüz olarak da çalışır. Sadece oynatıcı değil, aynı zamanda e-dükkan olarak faaliyet gösterdiği için ayrı bir uygulama olarak tasarlanmıştır.

Quicktime, basit ama kullanışlı bir film oynatıcıdır. x/h263/264 biçimli Quicktime dosyalarını oynatmak üzere tasarlanmıştır. Öntanımlı dosya biçimi .mov’dur. AVI dosyalarını da tanımakla birlikte, AVI içinde kullanılan kodekler farklı ise bu kodeklerin de yüklenmesi gerekir.

Apple kullanıcıları arasında Perian adlı bir uygulama ile Mac OS işletim sistemlerine tüm popüler biçimlerdeki dosyaları oynatma yeteneği kazandırma yaygın bir seçenektir.

DVD Player uygulaması da, televizyonlarla birlikte kullanılan set DVD cihazlarına benzer bir arayüz sunarak daha önce bilgisayar programlarıyla film izleme deneyimi olmayanlara daha kolay uyum sağlama olanağı sunar.

DVD Player uygulaması bir bölge belirlenmesi esasına göre çalışır ve bu bölge yalnızca birkaç kez değiştirilebilir. Bu nedenle DVD izlemek için kullanışlı olmakla birlikte gündelik yaşamda çok yaygın olarak tercih edilmez ve DVD’ler ek uygulamalar kurularak izlenir. Bu alanda en popüler çözümlerden biri VLC (<http://www.videolan.org/vlc/>) adlı özgür yazılımdır. Tüm platformlarda çalışabilir ve her ses/video dosyasını oynatır.

Kaffeine / Totem / Mplayer – KDE

Linux dünyasında onlarca ayrı multimedya oynatıcı yer aldığı için, kullanılan dağıtımda hangisinin tercih edileceğine dair yorum yapmak olanaksızdır. Her Linux dağıtımı, Pardus (<http://www.pardus.org.tr/>), Ubuntu (<http://www.ubuntu.com/>) vb, kendi tercihleri doğrultusunda bir/birkaç uygulamayı kurulum sırasında sunar.

KDE masaüstü kullanan Linux dağıtımları Kaffeine, Gnome kullananlar ise Totem adlı uygulamayı sunsa da, bu uygulamalardan daha gelişmiş olanların tercih edilmesi de yaygındır. Örneğin Pardus 2011 sürümünde SMplayer (<http://smplayer.sourceforge>

net/) adlı oynatıcıyı öntanımlı olarak tercih eder. MPlayer (<http://www.mplayerhq.hu>) Linux dünyasının en popüler film oynatıcılarından biridir ve her projenin kendi altyapısına daha uyumlu hale getirdiği farklı uyarlamları yer alır. SMPlayer KDE ile bütünleşik çalışan bir MPlayer örneğidir. Aynı şekilde Gnome-mplayer (<http://sites.google.com/site/kdekorte2/gnomemplayer>) adıyla devam eden bir Gnome projesi de yer alır. Bu konuda dağıtımların kendi belgelerine bakmak ya da menüde multimedya/çokluortam başlığına göz atmak kullanıcı açısından daha öğretici olacaktır.

2.1.3.4 Ses/video düzenleyiciler

Sound Recorder / Movie Maker

Windows üzerinde ses/video dosyaları düzenlemek üzere iki ayrı araç yer alır. Ses dosyaları için basit Ses Kaydedicisi (Sound Recorder) dijital ses kayıt cihazlarına benzer bir arayüzle, basit operatör tuşlarla çalışır. Her ses dosyası için ayrı bir pencere açar. Geniş düzenleme olanakları bulunmaz. Çalma hızı, ses ve yankı miktarını ayarlayacak basit düzenleme araçlarıyla sınırlıdır.

MovieMaker, ev tipi kameralarla yapılan çekimlerin aktarılabileceği, fotoğrafardan slayt gösterisi benzeri basit videolar oluşturulabilen bir uygulamadır. Ofislerde sunum dosyalarında yer alacak videoların hazırlanmasında ya da aile çapında seyirlikler için hazırlanabilecek seviye için uygun ve kolay kullanımlı bir düzenleme uygulamasıdır. Aynı anda birden çok video ya da ses dosyasıyla çalışılabilir.

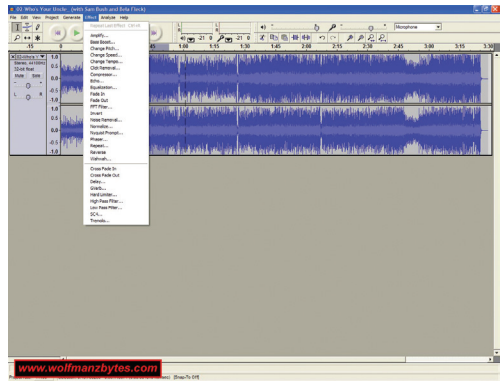
iMovie

Apple firmasının iLife destek uygulamaları paketi içinde başlattığı ve Kar Leoparı (Snow Leopard, Mac OS X 10.6) sürümüyle birlikte temel uygulamalar arasında katarak sunduğu iMovie kolay öğrenilen ve kullanılan bir medya düzenleme uygulamasıdır. Film odaklı düşünülmüş olsa da, ses konusunda da yeteneklidir.

QuickTime altyapısı kullandığı için üzerinde işlem yapılabilecek dosyaları bu altyapı ile uyumlu olarak tanıır. Bir başka deyişle, düzenlenecek film QuickTime tarafından oynatılabiliriyorsa iMovie tarafından açılıp, düzenlenebilir.

Audacity / Kdenlive / Kino

Linux dağıtımlarının tercihleri söz konusu olunca standart bir temelden bahsetmek mümkün olmasa da, hemen her dağıtımın tercih ettiği yaygın çözümler çoğunlukla bu üç uygulamadır.

Şekil 9: Audacity programında efektlerin bir listesi görünürken

Audacity (<http://audacity.sourceforge.net/>), endüstri standartlarında çok kanallı ses kayıt ve düzenleme uygulamasıdır. Basit podcastlerin hazırlığında, telefon ya da başka aygıtlarla kaydedilmiş seslerin düzenlenip birleştirilmesinde kullanılabilir.

Kdenlive (<http://www.kdenlive.org/>) KDE, Kino (<http://www.kinodv.org/>) Gnome dünyalarının yaygın olarak kullandığı video düzenleme yazılımlarıdır. Kapsam ve yetenek olarak endüstri standardı uygulamalarla (Adobe Premiere, Final Cut Pro gibi) yarışacak potansiyele sahip uygulamalardır. Yarı profesyonel standartta yapılan çekimlerle hiç sorun olmadan çalışılır. Film endüstrisi standartlarında çekimler ev tipi bilgisayarlarda işlenmesi zor olacağı için bu tür işlemlerde çok denenmemiştir.

2.1.3.5 Adres defteri

Her platformda ve işletim sisteminde aynı isimle adres defteri uygulaması yer alır. Bilgisayarın kullanım alanına bağlı olarak uygulama içinde farklı defterler oluşturularak iş / özel / arkadaşlar vb gruplar halinde bağlantı adresleri ve bilgileri saklanabilir.

Adres defterleri arasında bilgi taşınmasını sağlayan çeşitli biçimler bulunur. Bunlardan biri dijital kartvizit gibi tanımlanabilecek, tek bir bağlantıya ait bilgilerin kaydedildiği Vcard (.vcf dosyaları) iken, bunların bir liste halinde saklanıp taşınmasını sağlayan LDIF de kullanılır.

Kurumsal ağ ortamlarında, adres defteri bilgilerini merkezi bir sunucu üzerinden paylaşarak, her bilgisayarda, tanımlı görevin gerektirdiği bilgiye erişim sağlanabilir. Bu bilgi dağıtımını, bilgisa-

yarda çalışacak kullanıcıların yetkilerini ayarlayan sistemler üzerinden yapmak yaygın olarak tercih edilir. Bu yetkilendirme sistemi dizin yapısı olarak tanımlanır (Active Directory, LDAP, vb).

2.1.3.6 Takvim

Her işletim sisteminin ortak özelliklerinden bir diğeri de saat bilgileriyle tümleşik olarak çalışan bir takvim uygulamasıdır.

Takvim uygulamaları çoğunlukla basitçe yıllık planın görüntülediği ve gün takibi/sayımı yapmakla sınırlı yeteneklere sahip yazılımlardır. Bununla birlikte bilgisayarlar arası, ağ paylaşımı üzerinden takvim paylaşımı da yapılabilir. Adres defterleri gibi merkezi sistem üzerinden yetkiyle dağıtılabileceği gibi İnternet servislerinden ortaklaştırılması da mümkündür. En yaygın olarak kullanılan standart iCal standardıdır.

2.1.3.7 Hesap makinesi

Her işletim sistemi yardımcı araçlar arasında bir hesap makinesi sunar. Tüm hesap makinesi uygulamaları bilimsel hesaplama için ek özellikler içerir.

2.1.3.8 CD/DVD yazıcılar

CD/DVD yazmak için genellikle bağımsız bir grup/firma tarafından sunulan uygulamalar tercih edilse de, her işletim sistemi öntanımlı olarak CD/DVD yazma yeteneğine sahiptir. İşlemi yavaş yürüterek (en çok 4x hızla yazmak gibi) ve az özellik destekleyerek (çok oturumlu DVD desteği gibi özellikler desteklenmez) çalışsa da, dosya yöneticileri boş bir optik disk takıldığında, onunla yazma işlemi yürütecek bağlantıyı kurar.

Yine de üretilen optik ortamın kararlı ve sağlam çalışması için özel uygulama tercih edilmesinde yarar vardır.

2.1.4 ÜÇÜNCÜ PARTİ, AMACA YÖNELİK ÖZELLEŞMİŞ UYGULAMALAR

Üçüncü parti, bir anlaşmada yer alan iki tarafın dışında tanımlı tüm kişileri tarif eder. İşletim sistemlerinin, kullanıcıyla bir anlaşmanın (EULA, GPL vb.) karşılıklı onayı üzerinden kullanılması nedeniyle, bunun dışında kalan tüm alan üçüncü parti firma/gruplarca tedarik edilen uygulamalar olarak tanımlanır.

Ofis uygulamaları, grafik düzenleme uygulamaları, dosya sıkıştırma, CD/DVD yazma, kaynak yönetimi/muhasebe vb. uygulamalar üçüncü parti kişi ve firmalarca temin edilen ve sonradan kazanılan yetenekler olarak bu alanda yer alır.

Bilgisayar operatörlüğü seviyesinden bakıldığında, yetenekler çoğunlukla bu alanda kazanılan deneyim ve bilgi birikimiyle ölçülür. Hatta kimi alanlarda, baskın uygulamaların varlığı, mesleki becerilerin uygulama bilgisiyile ölçüldüğü bir algıya neden olabilmektedir. Örneğin bir grafik tasarımcının tasarım yetenekleri ölçülemediği için, tasarımcı Photoshop/Illustrator/CorelDraw gibi uygulamaları kullanabilmesi üzerinden değerlendirilmekte, bu da bilgisayarla üretilen işlere dair mesleklerde yetkinliği kavramsal alandan çok somut teknolojik alanda gelişmeye yöneltmektedir.

Bu alanda, 2000'lerin başından beri en çok kullanılan uygulama ailesi Microsoft Office olagelmıştır. Daha önceki yıllarda Lotus, Star gibi ofis setlerinin girdiği iş dünyası pazarında baskın bir hâkimiyete sahip olan Microsoft Office bilgisi, çalışan nitelikleri açısından da aranan bir özellik olarak tanımlanır.

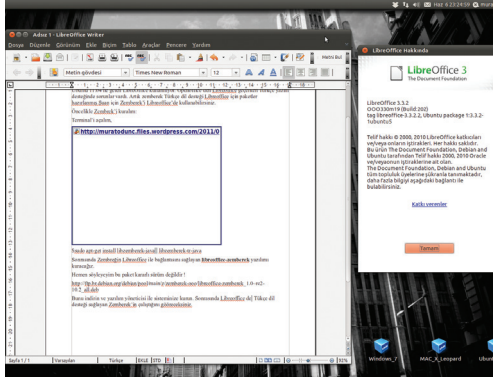
Ne var ki, yetkin bir üretim aracı olarak tasarlanan Microsoft Office, çoğunlukla amacının dışında ve yetenek setinin çok küçük bir kısmı için kullanılmakta ve aslında çalışanların çok daha hızlı öğrenebilecekleri, amaca yönelik somut faydalarla geliştirilmiş uygulamalardan yararlanması engellemektedir.

Kelime işlemci olarak Wordpad kullanılmasının yeterli olacağı durumlarda bile, en yeni ve güncel Word uygulamasının tercih edilmesi, uzun vadede bu uygulamayı vazgeçilmez olarak algılatmakta, sonra da en güncel sürümün çalıştırılmadığı her bilgisayarın hurdaya çıkarılmasına neden olmaktadır.

Gündelik ofis kullanımında yapılan yazışmaların çok büyük bir bölümü, çok basit şablonlar kullanılarak bundan on yıl önce yayınlanmış bir ofis uygulamasında bile hazırlanabilecekken en son sürüme geçilmesi, hem mali hem de fiziksel kaynakların boşa harcanması anlamına gelir. Dahası, bu uygulamaları kullanan çalışanların, her sürümde ortaya çıkan değişiklikleri öğrenmek için harcadıkları zaman üretkenliğe engel olabilir.

Microsoft Office setine alternatif olarak yaygın biçimde kullanılan uygulamalar, yapısal olarak aynı özellik setine ve karmaşıklığa sahip OpenOffice.org

ve LibreOffice kardeş setleridir. Her iki set de aynı teknolojik altyapıyı kullanır. OpenOffice.org (<http://www.openoffice.org/>), Oracle firması tarafından sunulurken, LibreOffice (<http://www.libreoffice.org/>) bu alanda çalışan gönüllülerin bir araya gelerek oluşturduğu Açık Belge Vakfı (Open Document Foundation, <http://www.documentfoundation.org/>) tarafından sunulmaktadır.

Şekil 10: LibreOffice yazım denetimi yaparak Türkçe olmayan sözcükleri işaretlediği sırada

Özgür yazılımlar kullanılarak yeni yetenekler kazandırma

Bilgisayara yeni yetenekler kazandırabilecek bu tür uygulamalarda, hangi platformda çalışılıyor olunursa olsun, özgür yazılımları tercih etmek hem sürdürülebilir bir bilişim politikası, hem maliyet hem de güvenlik açısından önemli kazanımlar sağlar.

Her platformda yaygın olarak kullanılan özgür yazılımları bir araya getiren OpenDisc (<http://www.theopendisc.com/>) projesi, belirli aralıklarla bu yazılımların güncel sürümlerinden oluşan seçkiler yayımlar.

Bu uygulamalar her işletim sisteminde çalıştığı için çok yaygın olarak kullanılmakta hem bu sayede hem de kaynak kodları açık olduğu için yüzlerce gönüllü tarafından daha yüksek performanslı ve güvenli hale getirilmekte.

Özgür ürünlerin kullanıcı için bir diğer avantajı bu ürünlerin ücretsiz olarak sunulmasıdır.

OpenDisc seçkinde yer alan uygulamalardan bazıları şunlardır:

Blender – Gelişmiş bir 3B grafik modelleme ve animasyon uygulaması. VRML, Cal3D, AC3D gibi biçimleri destekler. Ayrıca Python dili kullanılarak kullanıcıların kendi eklentilerini kolayca yazabilecekleri bir altyapı sunar.

Dia – İhtiyaca yönelik değişik ölçeklerde diagramların çiziminde kullanılan, ilişki modelleme, UML, akış şemaları ve devre çizimleri gibi alanlarda etkin bir uygulamadır.

GIMP – Piksel tabanlı grafik düzenleme uygulaması Gimp, özgür yazılım dünyasının Photoshop'u olarak tanınır.

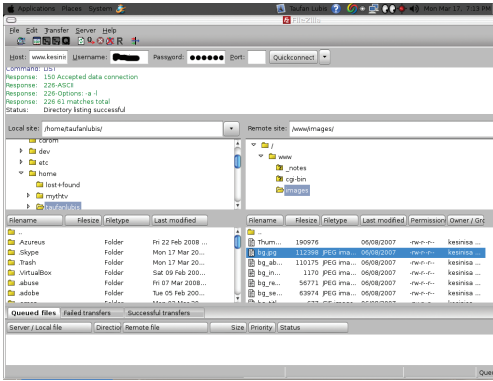
Inkscape – Vektörel grafik konusunda gelişmiş bir uygulama olan Inkscape ile ölçeklenebilir tasarımlar yapmak mümkündür.

NVU – Web sitesi yapmak için gördüğün-gibi (What you see is what you get, WYSIWYG) ilkelere göre hazırlanmış bir uygulamadır.

Scribus – Baskıya hazır ürünler hazırlamayı kolay-

laştıran ve geniş bir olanak/yetenek seçeneğiyle çalışan masaüstü yayıncılık uygulamasıdır.

FileZilla – Tüm dünyada en çok tercih edilen FTP programlarının başında gelen FileZilla ile web sitelerini güncellemek ya da büyük hacimli dosyaları İnternet üzerinden iletmek kolaydır.

Şekil 11: FileZilla FTP uygulamasının ana penceresi

PDFCreator – Windows işletim sistemiyle çalışan bilgisayarlarda yazıcılar arasına eklenen bu uygulama ile, belge yazdırılırken yazıcı olarak tercih edildiğinde baskıya hazır PDF üretir.

7ZIP – Tüm sıkıştırma standartlarını destekleyen, dosyaların boyutlarını küçültebilen, sıkıştırılmış dosyalara parola koruması koyabilen ve bu dosyaların İnternet üzerinden dolaşımını kolaylaştıran 7ZIP, daha önceden bu amaçla kullanılan WinZip'in yerini aldı.

Abakt – Windows işletim sistemi için özgür bir yedekleme programıdır.

ClamWin – Ücretsiz ve özgür bir anti-virüs programıdır.

Workrave – Bilgisayar başında çalışmaktan doğan anatomik sorunları engellemek için kullanıcıyı belirli aralıklarla mola vermeye zorlayan, kullanıcıya alıştırmalar öneren bir sağlık destek uygulamasıdır.

2.2 İnternet Temelleri

İnternet, birbirine standart İnternet Protokolleri (TCP/IP) ile bağlanan bilgisayarlardan oluşan küresel ağın ismidir. Haberleşmenin esaslarını belirleyen protokollerden en genel olan ikisinin ismi, genel olarak bu bağlantı standartlarını tanımlar. TCP/IP, Aktarım Denetim Protokolü (Transmission Control Protocol) ve İnternet Protokolü (Internet Protocol) tamlamalarının İngilizce kısaltmalarıdır. Bu ağa bağlı olan her bilgisayarın, ağ üzerinde kayıtlı olduğu adres bu nedenle IP numarası olarak tanımlanır.

60'lı yıllarda ABD'de ticari araştırmalar ve savunma alanındaki çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan ARPANET (Gelişmiş Araştırma Projeleri Ajansı Ağı – Advanced Research Projects Agency Network) bugün kullanılan İnternet ağının ilk modeli kabul edilir.

Günümüzde bilgisayar tanımının ötesine geçerek, standart protokol ile haberleşebilen tüm cihazlar bu ağın parçası olduğu görülür. En bilinen iki kullanım alanı, Dünya Çapında Ağ (World Wide Web,

WWW) sayfaları ve e-posta olsa da, her gün programlanabilen buzdolaplarının eksikleri İnternet kullanarak belirlenen adreslere ilettiği, bu sayede siparişleri otomatik olarak verebildiği sistemlerin kullanıldığı akıllı ev tasarımları ya da özellikle çocukların takibi için uzaktan izlenebilen kameralar gibi birçok kullanım alanı ortaya çıkmaktadır. Bu cihazların ve sistemlerin kullandığı altyapı, popüler bir web sitesine bağlanmak için ev ya da işyerlerinden kurulan bağlantıdan farklı değildir.

İnternet Protokolü kullanılarak yapılacak bağlantıların her cihazda aynı şekilde çalışması için kurallar belirlenir ve bunlar endüstri ürünlerindeki uluslararası standartlar (ISO vb) gibi tüm dünyada aynı şekilde uygulanmaya çalışılır. İnternet organizasyon ve teknik standartları Katkı Çağrı Belgeleri (Request For Comment – RFC) olarak belirlenmiştir. Hemen her İnternet bileşeniyle ilgili bir RFC bulunur.

2.2.1 AĞ NASIL ÇALIŞIR?

İnternet üzerinden haberleşecek olan bilgisayarların başladığı tek bir merkez bulunmaz. Ağ, her düğümü birbiriyle bağlantı kurabilme yeteneğine sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu özellik, savunma konusunda yapılan araştırmaların uzantısı olarak, güvenlik sağlamak için eklenmiş, böylece bir merkezde yaşanan kesintinin tüm ağı etkilemesi engellenmiştir.

İnternet'in işleyişi her düğümün bir adres ile kaydedilmesi ilkesine dayanır. İşleyiş, bir düğüm, diğeriyle

ile iletişim kurduğunda kendi adresini tanımlayarak diğer düğümle doğrudan haberleşebilmeye başlayacak şekilde tasarlanmıştır.

IP Adresleri

Mevcut yaygın altyapı 4. nesil İnternet Protokolü ile kurulmuş ve kısaca IPv4 olarak tanımlanmıştır. Her biri 0-255 arası bir rakamla belirlenen dört haneli bir adres yapısı içerir. Bilgisayar dünyasında bu her bir hane 8bit bilgi olarak saklanabilir. Bu toplamda 32bit bilgi ile adres hafızada tutulabilir anlamına gelir.

Dünyadaki bilgisayar sayısının çokluğu göz önüne alındığında bu kadar az sayıda olasılık ile adres dağıtılmasının imkânsızlığı kolayca görülebilir. Bu sorunun yapısal çözümünü de içeren yenilikler 6. nesil IP ile sunulmuş, 32bit yerine 128bit bellekle saklanacak bir adres yapısı tanımlanmıştır.

Adreslerin yanısıra, aktarım konusundaki mimari de değişerek ses ve görüntü aktarımının daha hızlı olmasını sağlayacak bir yapı ile kurulan IPv6, tüm modern cihazlar tarafından desteklene de 2011 yılı itibariyle Türkiye'deki uygulama sadece Çanakkale 18 Mart Üniversitesi ve Ulusal Akademik Bilişim Ağı Merkezi (ULAKBİM) arasındaki pilot alan ile sınırlıdır.

Mevcut ticari altyapıda her cihazın tek başına İnternet düğümü haline gelmesi planlanmamış, bunun yerine bağlantıları düzenleyen düğümler, servis veren noktalar olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunun ev ölçüğündeki en bilinen şekli ADSL/Kablo/Fiber modemlerdir.

Modemler, servis sağlayıcı ile bağlantı kurarak İnternet üzerinde kaydolur, o modeme bağlı olan tüm bilgisayarlar, aynı protokol ile küçük bir yerel ağ oluşturarak İnternet'e kaydolurlar. Yani dışardan bakıldığında tek bir düğüm olarak görünür, o düğümün arkasında küçük bir açık daha çerebilirler. Bu çözüm, aynı zamanda modemlerin bağlantıyı kontrol etmesiyle her bilgisayarda ayrı birer güvenlik çözümü geliştirmeyi gereksiz kılar ve zaman/emek tasarrufu da sağlar.

ARPANET zamanlarında kullanıma açılmamış iki adres bloğu bugün yerel ağların yapılandırılması için kullanılmaktadır. Modemlerin ayarlanması sırasında son kullanıcıların bile görüp aşına olduğu bloklar 10.0.*.* ve 192.168.*.* serilerini içerir. * yerine 0-255 aralığında bir rakam belirlenerek ağa bağlanacak cihaza atanabilir.

Yönlendirici (Router)

IP adresiyle İnternet üzerinde kaydedilen iki cihaz arasında iletişim kurulması için bir yol izlenmesi gerekir. Bu yol, trafiği yönlendiren cihazlar arasında gerçekleşir. Çok basitçe tarif etmek gerekirse, birçok modem aynı zamanda yönlendirici olarak çalışır. Servis sağlayıcılar, modemler üzerinden bağlantı kuran müşterileri için modemlerin bağlanabileceği yönlendiriciler çalıştırır, böylece bir noktadan diğere zıplayarak esas ulaşılmak istenen adrese varılır.

Sözgelimi, bir kullanıcı evinden 80.93.217.107 IP numarasına bağlanmak istediğinde servis sağlayıcı modemden gelen bu istek doğrultusunda talebi 80 ile başlayan IP adreslerinin yönlendiricisine ulaştırır, oradan bu adrese kadar diğer yönlendiricileri

geçip adrese ulaşır ve cevap aynı yoldan geri gelir.

Merkezi servisler bağlı olan tüm düğümlerin adreslerini tutarak bu işi hızlandırır. Örneğin sohbet servislerine bağlanıldığında, servisi sunan kurum birbiriyle konuşmak isteyen iki kişinin IP adresini bunlar kendi sunucusunda kaydedildiği için doğrudan birbirine bağlayabilir.

Alan Adları (DNS)

Yukardaki örnekte yer alan IP adresi, STGM'nin web sitesinin kayıtlı olduğu adres. Ancak gündelik yaşamda bu numaralar yerine www.stgm.org.tr gibi adresler kullanılır. Böylece hem adresleri hatırlamak kolaylaşır hem de bir IP adresi birden çok alan adı için servis sunabilir.

En sık kullanılan servisler web siteleri, e-postalar ya da dosya alanlarıdır (FTP). Bir alan adı, bu servislerin her birini ayrı IP numarasıyla kayıtlı sunuculardan ya da bir arada tek bir sunucu üzerinden sağlayabilir.

Servislerin gündelik yaşamda alan adlarıyla ilişkilendirilmesinin bir avantajı da, servisin verildiği sunucu ya da adres değiştiğinde alan adı sabit kaldığı için servisi kullananlar açısından bir değişiklik yapılmasının gerekmemesidir.

Yine örnekten devam edersek, evinden STGM web sitesine bağlanmak isteyen bir kullanıcı, web tarayıcısının adres satırına www.stgm.org.tr yazdığında, modem servis sağlayıcı firmanın sunduğu DNS sunucusuna bu talebi iletir. DNS sunucusu hangi IP adresine bağlanacağı bilgisini verir, modem de yönlendiriciye bu adresi ileterek bağlantıyı sağlar. Bu

bürokratik ve karmaşık görünen yapıda tüm iletişim saniyeler hatta milisaniyeler içinde gerçekleşir.

Alt Alan Adı (Subdomain)

Alan adlarında birçok değişik servis verilebildiği ve yükü dağıtmak için bu servisleri ayrı ayrı sunucular kullanarak vermek mümkün olduğu için alt alan adı kullanımı da yaygınlaşmıştır.

Web sitelerini simgeleyen popüler WWW kısaltması alt alan adı kavramının en bilinen örneğidir. Hemen her alan adına bağlı web sitesi, www alt alan adıyla sunulur. <http://www.stgm.org.tr> gibi. Bunun yanında e-posta sunucuları için mail alt alan adı kullanımı da yaygındır. <http://mail.stgm.org.tr> gibi.

Bant Genişliği

İnternet servisi sağlamanın son teknik gerekliliği iletişim hattının bant genişliğidir (bandwidth). Son kullanıcılar için bu terimin ifade ettiği kavrama dair en gündelik örnek ev tipi geniş bant aboneliklerinde belirlenen hız ve kotadır. Bağlantı hızı ve trafik miktarı bir sunucu servisinin temel giderleri arasında yer alır ve tıpkı ev bağlantılarında olduğu gibi, sunucunun tahmin edilen trafiğe bağlı olarak belirli bir bant genişliği paketiyle satılması gelenekselleşmiştir.

Sunucularda trafik miktarı, servis alan kullanıcıların gerçekleştirdiği iletişimin toplamıdır. Örneğin www.stgm.org.tr adresine bağlanan bir kullanıcı, Sivil Toplum Örgütleri İçin Kampanya Hazırlama Rehberi kitabını indirdiğinde kendi kotasından bu kitabın dosya büyüklüğü kadar, yani yaklaşık 6 MB harcar. Bir başka kullanıcı da aynı anda

Sivil Toplum Kuruluşları İçin Toplumsal Cinsiyet Rehberi kitabını indirdiğinde kotasından 1 MB harcamış olur. STGM sunucusu ise bu işlemler sırasında bant genişliğinden 7 MB harcar.

Kapılar (Port)

Gündelik yaşamda çok ihtiyaç duyulan bir bilgi olmasa da, İnternet işleyişinin temel özelliklerini tanımlarken unutulmaması gereken bir nokta da, İnternet Protokolü çerçevesinde kurulan iletişimde standart hale gelen her servisin kendine özgü bir kapı kullanma geleneğidir.

Kapılar ya da bir başka çeviriyle limanlar, gerçekten de sunucu servisinde aynı anda gelen talepleri, istenen hizmete bağlı olarak grupladığı giriş/çıkış noktaları olarak çalışır.

Ağ tarayıcının adres satırına bir alan adı girildiğinde, uygulama alan adını sorgulayıp yönlendiriciler üzerinden sunucuya ulaştığında geleneksel olarak 80. kapağı başvurur. Ağ sunucular 80 numaralı kapı üzerinde hizmet verdikleri için uygulamalar da bu kurala uygun bağlantı kurar ve kullanıcının bu detayları bilmesine gerek kalmadan iletişim kurallarına uygun olarak sağlanmış olur.

Aynı şekilde dosya iletim protokolü (FTP) 21 ya da MSN mesajlaşma protokolü 1863 numaralı kapı üzerinden çalışırlar. Yönlendirici üzerinde gerekli kapıların kapalı olması durumunda, kullanıcı o kapıyı kullanan servislerden yararlanamayacaktır. Bazı işyerlerinde örneğin MSN mesajlaşma protokolünün kullanılmıyor olması, kapıların kullanımı hakkında okura bir fikir verecektir.

2.2.2 İNTERNET HİZMETİ İÇİN NELERE İHTİYAÇ DUYULUR?

2.2.1 bölümde kullanıcı gözünden tarif edilen ağ yapısındaki bileşenler, bu servisi sunmak için gerekli olan altyapıyı da tarif ediyor.

Örneğin, bir web sitesi sunmak için kesintisiz İnternet bağlantısına sahip bir bilgisayar üzerinde bu konuda iş gören bir yazılım çalıştırılır ve bu bilgisayarın IP adresi, sunulmak istenen Alan Adı ile ilişkilendirilir. İnternet bağlantısının bant genişliği, hizmetin ne kadar ekonomik olacağını ayarlayabilecek önemli unsurlardan biri olmakla birlikte, bu alandaki yoğun rekabet, piyasada çok detaylı bir hesap yapmayı gerektirmeyecek fiyat/performans sunan seçenekler sunar.

Bant genişliği, sunulacak olan siteyi oluşturan dosyaların saklanacağı sabit disk alanı ve sitenin çalışmasını sağlayan altyapı site barındırma (hosting) hizmeti kapsamında yer alır. Bu hizmeti sağlayan firmaların büyük çoğunluğu alan adı satış ve yönetimini de gerçekleştirdiği için çoğu durumda tüm işlemler için bir firmanın paket sözleşmeleri yeterli olacaktır.

Türkiye’de yürütülen çalışmalara yönelik olarak org.tr gibi .tr ile biten alan adlarının kullanılacağı durumda alan adının ayrıca alınması gerekebilir. Tr üst alan adı 2011 itibarıyla tekel olarak sunulmaktadır. Bu nedenle barındırma hizmeti sağlayan firmalar bu alan adı satışını yaptıkları durumda dahi, üzerine hizmet bedeli ekleyecektir. .org, .net ya da .com gibi alan adlarında yetkili satıcı lisansı taşıyabilenler, resmi satışla aynı fiyatı sunabilirler.

2.2.3 SERVİSLER

İnternet ağının bir parçası olmak pratikte bu protokol kapsamında belirlenen servislerden yararlanmak anlamına gelir. İki düğüm arasındaki iletişimin İnternet üzerinden gerçekleşmesi anlamına gelen soyut tanımlar, servislerin pratik fayda ve sunduğu olanaklarla gündelik yaşamda anlamlı hale gelir.

Tüm servisler, basitçe İnternet Protokolü üzerinden kurulan bir bağlantıda sunucuya kendileri için belirlenmiş öntanımlı kapıdan ulaşır ve karşılıklı iletişim için belirlenen komutları kullanarak bilgi alışverişi yapar.

2.2.3.1 Web servisleri

Tanım ve tarihçe

İnternet Protokolü üzerinden kurulan bağlantı olanaklarının en bilinen örneklerinden biri web servisleridir. CERN laboratuvarlarında araştırmalara katılan Tim Berners-Lee tarafından 1990’lı yılların başında kavramsal çerçevesi çizilen teknoloji 60’lı yıllardan beri tartışılan sıçramalı metin yapısını (hyper text) kullanan bir standart oluşturulmasıyla başlar.

Çıkış noktası, CERN’deki çalışmalara katılan araştırmacıların farklı ülkelerden gelmeleri, değişik akademik yapılar ve bilgisayar sistemleri kullanmaları nedeniyle bulgularını paylaşmakta zorlandıklarını gözlemleyen Bernes-Lee’nin her bilgisayarda aynı biçimde görüntülenebilecek bir belgeleme yapısı kurmaya çalışmasına dayanır.

Yapısı, doğrusal olmayan (non-linear) metin ilişkileri ve metinlerin birbirlerine bağlantılarını

işaretleyebilen HTML dili kullanılarak hazırlanan belgeler ve belgelerin bu dili yorumlayabilen uygulamalar tarafından herhangi bir bilgisayarda görüntülenmesini sağlamak için İnternet altyapısını kullanmayı öngörür.

HTML, Sıçramalı Metin İşaretleme Dili (Hyper Text Markup Language – Hiper Metin olarak da kullanılmaktadır) tamlamasının İngilizce kısaltmasıdır.

Küresel bir uyumluluk sağlaması ve İnternet'in yaygınlığına paralel olarak tüm coğrafi alanları kapsayan bir iletişim şekli doğurması nedeniyle Dünya Çapında Ağ (World Wide Web) olarak tanımlanır. İnternet adreslerinin başında geleneksel olarak yer alan WWW de bu tanımın kısaltmasıdır.

Ayrıca HTML standartlarının güncel ihtiyaçlara yönelik olarak geliştirilmesi görevini üstlenen bağımsız ve uluslararası bir organizasyon da WWW ismine atfen W3C ismiyle çalışmalarını yürütür. W3C, World Wide Web Consortium (Dünya Çapında Ağ Kurulu) kelimelerinin kısaltmasıdır.

HTML dilinin artan ihtiyaçları karşılması için zaman içinde, bilgisayar programları ya da işletim sistemleri gibi, yeni sürümleri yayınlanır. Halen yaygın olarak kullanılan HTML sürümü 4.01 olmakla birlikte, 2012'den itibaren gelişmiş çokluortam desteği, ses ve video transferi özellikleri sağlayan HTML 5 sürümünün yaygınlaşması öngörülmektedir.

Bu rehberin sınırlarını aşacağı için yer verilmeyen, HTML ile uyumlu, veri taşımaya yönelik olarak tasarlanan XML ve XHTML gibi dinamik yapıları da en azından ismen anmak gerekir.

Bu teknolojileri kullanarak yaratılan servisler içinde en kullanışlı ve yaygın olanı RSS hizmetidir.

RSS, bir sitenin yayınında bağımsız olarak ele alınabilecek verilerin yayınına sağlayan bir protokoldür. Özellikle blog sitelerinde, her bir blog yazısı RSS yayınında yeni bir bileşen olarak kaydedilir. Böylece bir sitenin içeriğini RSS yayını ile takip eden okuyucular, kullandıkları uygulamalarda, sitede yeni bir içerik olduğunda otomatik olarak haberdar olabilmektedir.

İngilizce Gerçekten Basit Derleme (Real Simple Syndication) sözcüklerinden oluşan kısaltma, bu tür haber kaynaklarının bir arada toplanabilmesi sayesinde haberlerin derlenmesine olanak tanır. Web tarayıcılar üzerinden kullanılabileceği gibi ayrı uygulamalar aracılığıyla da kullanılabilir.

Firefox için çok başarılı birçok RSS eklentisi bulunur. Kullanışlı ve Türkçe desteği olan bir örnek için SAGE'ye (<http://sagerss.com/>) bakılabilir.

2.2.3.2 E-posta

İnternet standartlarının belirlendiği RFC belgelerinden 822 numaralı olanı ARPA üzerinde elektronik metin biçimindeki mesajları tanımlamış, daha sonra 2822 numaralı standart bunun yerini alarak çağdaş mesajlaşma standartlarını tarif eder hale gelmiştir. Böylece İnternet üzerinden dağıtılan e-postalar bilgisayar, işletim sistemi ayırt etmezsiniz bu kurala uygun okuyucularla her yerde okunabilir.

Web siteleri arasındaki trafikte olduğu gibi bir e-posta da atıldığı bilgisayardan yola çıktığında

alan adı sunucusu kullanarak, alıcı e-posta adresinin alan adını sorgular.

Örneğin bilgi@stgm.org.tr adresine gönderilen bir e-posta stgm.org.tr alan adına bağlı bir e-posta sunucusu olup olmadığını, varsa hangi IP adresinde çalıştığını öğrenir ve bu sunucuya doğru yola çıkar. @ işareti, alan adına bağlı posta sunucusu üzerindeki hesabı gösterir. Hesaplar bir apartmanda dairelere ait posta kutuları gibi düşünülebilir. Posta sisteminde apartman numarasından sonra 2/17 gibi bölme işaretiyle belirtilen hesaplar e-posta trafiğinde @ işaretiyle önce hesap, sonra alan adı şeklinde tanımlanır.

2.2.3.2.1 E-postanın anatomisi

2.2.3.2.1.1 E-postaların içerdiği bilgiler

Her e-posta başlık ve gövde bölümlerinden oluşur. Başlık bölümünde postanın teknik bilgileri, gövde bölümünde göndericinin oluşturduğu mesaj yer alır.

Başlık bölümünde yer alan teknik bilgiler hem iletişimin gerçekleşmesi için gereklidir hem de alıcı tarafından mesajın gönderimine ilişkin kullanılabilir. Mesajın gönderildiği saat ve tarih bilgileri, gönderen kişinin kullandığı işletim sistemi ve e-posta istemcisi, kullanıcı adresi, postalamayı yapan sunucunun bilgileri gibi farklı konularda ayrıntılı bilgiler bu alanda saklanır. E-posta uygulamaları çoğunlukla bu bilgileri kendileri yorumlayıp arayüzlerinde sunar ve kullanıcıya göstermez.

Gövde bölümü, kullanıcının yazdığı mesajın kendisidir. Standart tanımda düz metin olarak tanımlanmış olmakla birlikte çağdaş e-posta uygulamaları

HTML sayfalarda kullanılan biçimlendirme özellikleriyle hazırlanmış mesajları yorumlama yeteneğine sahiptir.

2.2.3.2.1.2 Dosya eklentileri

E-postalar birlikte okunmak için eklenti olarak yüklenmiş dosyaları da taşıma yeteneğine sahiptir. Örneğin, HTML aracılığıyla özel görünüme sahip olarak tasarlanan e-postalar, aslında bir html dosyasını ek olarak taşıyıp alıcının bilgisayarındaki uygulama sayesinde standart e-postalar gibi uygulama içinde görünür. Normalde html dosyaları bilgisayarda ağ tarayıcı uygulamalar tarafından açılmak üzere belirlenmiş olsa da, e-posta eklerindeki dosyalar uygulamalar tarafından görüntülenebilir. HTML dosya içinde uzaktaki başka bilgisayarlarla iletişim kurulması mümkün olduğu için bu dosyaların kullanıcı onaylamadan görünmesi güvenlik açısından sakıncalı olabilir. Bu da, düz metin biçimindeki standart e-postanın tercih edilmesine yönelik nedenlerden biridir.

E-postalara eklenen dosyaların bir biçim sınırlaması bulunmaz. Sıkıştırılmış arşivler (ZIP, RAR vb.), resim dosyaları (JPEG, GIF, PNG vb.), ses/video dosyaları (MP3, AVI vb.), belge dosyaları (DOC, ODT, PPT vb.) gibi akla gelebilecek her tür dosya e-posta ile taşınabilir.

Püf nokta: E-posta standartlarında taşınacak eklentilerin 10 MB ile sınırlandırılması öngörülmüştür. Daha büyük dosyalar sunucular arasında taşınmayacağı için sorun yaşanabilir. Ayrıca kimi e-posta sunucularında virüslere karşı önlem olarak bazı tür dosyalar engellenebilir. Bu tür durumlarda

gönderilecek olan dosyanın bir FTP alanına ya da ağ üzerinde dosya paylaşım sitelerine yüklenerek, e-posta ile indirilebilecek bağlantının gönderilmesi tercih edilmelidir.

Bu tür yetenekleri kazanmak için YouTube, Vimeo gibi video paylaşım sitelerine yüklenen öğretici filmlere bakılabilir.

2.2.3.2.1.3 Şifreleme ve imzalama

E-posta sunucuları isim/parola ile kimlik doğrulaması yapsalar dahi, göndericinin kimliği ve mesajın bütünlüğünün korunması için dijital imzalama ve mesaj içeriğinin dijital şifreleme ile korunması gibi yöntemler kullanılabilir. Bu konuda endüstri standardı olarak kabul gören PGP şifreleme/imzalama sistemi her platform ve uygulama için özel çözümler sunar.

Aynı altyapının özgür yazılımlar kullanılarak hazırlanmış bir benzeri de GPG (<http://www.gnupg.org/>) adıyla bulunabilir. Açık anahtar yöntemine dayalı bu sistemler, güvenli haberleşme olanağı sunmakla birlikte kimi ülke yasaları bu sistemlerin sağladığı şifrelemeyi yasadışı kabul etmektedir.

2.2.3.2.2 E-posta sunucusu ve istemci uygulamalarla çalışmak

Web servisi gibi, e-postaların hesaplara ait posta kutularında saklandığı ve alışverişinin yapıldığı posta servisleri de bulunur. Kurumlar ya da kişiler, kullandıkları alan adıyla bir posta sunucusunu ilişkilendirerek bu adrese kayıtlı e-posta hesapları açabilir.

Teknik farklılıklar ve ihtiyaçlar nedeniyle e-postaların toplanması ve gönderilmesi iki ayrı

uzmanlık haline gelmiş ve bunun için ayrı sunucular çalışması genel kabul görmüştür. Gündelik yaşamda her iki servis aynı alt alan adıyla tanımlansa bile ayrı servisler olarak çalışır ve e-posta okuma uygulamalarında bu şekilde belirtilir.

2.2.3.2.2.1 POP3/SMTP sunucular

E-posta trafiği için kullanılan sunucular iki ayrı iletişim şekline göre gruplanabilir. Türkiye’de İnternet Servis Sağlayıcı (İSS) firmalar tarafından yaygın olarak verilen hizmet POP3/SMTP sunucular üzerinden sağlanır.

POP3, posta ofisi protokolü 3 (Post Office Protokol 3) tamlamasının kısaltmasıdır. Bu sunucular kullanıcıların posta kutularını saklar ve 110. kapıdan bağlantı kuran uygulamaların, kullanıcı ismi ve parola karşılığında bu kutuya erişmelerini sağlar. E-postalar düz metin dosyaları olarak saklanır, kataloglanmaz.

SMTP de, Basit Posta İletim Protokolü (Simple Mail Transfer Protocol) tamlamasının kısaltmasıdır. Adı gibi basitçe e-postanın alıcının posta kutusunun yer aldığı sunucuya ulaştırılmasını sağlar.

2.2.3.2.2.2 IMAP sunucular

IMAP, İnternet Mesaj Erişim Protokolü (Internet Message Access Protocol) tamlamasının kısaltmasıdır. POP3 yerine daha gelişmiş özellikler sunan bir posta sunucusudur. Hem SMTP gibi ayrı bir servis gerekmeden alıcı/gönderici işlemlerini bir arada yürütebilir hem de posta kutusunda kataloglama ve dizinler kullanarak posta ayırma gibi yetenekler sunar.

IMAP sunucular üzerinde yer alan dizinler, IMAP desteği olan (hemen her çağdaş posta istemcisi bu desteği sağlar) uygulamalarda ayrı ayrı çalışır. Böylece gelen postalar daha sunucuda belirli kuralara göre tasnif edilerek farklı bilgisayarlardan erişilirken tüm trafik yerine önem sırasına göre belirlenen e-postalara ulaşılabilir. Bu özellikle mobil cihazlardan e-posta okurken kolaylık sağlar.

2.2.3.2.2.3 MS Exchange

Microsoft firması tarafından geliştirilen posta standardıdır. Windows işletim sistemi üzerinde gelen e-posta uygulaması ya da ofis paketiyle gelen gelişmiş Kişisel Bilgi Yönetim (Personal Information Manager - PIM) uygulamaları aracılığıyla ya da kendi ağ sayfası arayüzü ile kullanılabilir. IMAP gibi gelişmiş özellikler sunar. Mac OS ya da Linux işletim sistemlerinde de çeşitli uygulamalar kullanılarak bağlantı kurulsa bile, standart üzerinde yapılan değişikliklere tam uyumluluk sağlanmasının zorluğu ve işleyişin kapalı olarak tasarlanması nedenleriyle tamamen Windows ortamlarda tercih edilmesi daha uygundur. Açık standartların tercihi ise bundan daha uygun olacaktır.

2.2.3.2.2.4 E-posta istemcileri

E-posta istemcileri ofis işlerinin vazgeçilmez parçası olarak Kişisel Bilgi Yönetimi (PIM) uygulamalarının parçası olarak geliştirilmektedir. Takvim, ajanda, not defteri gibi farklı uygulamalarla ortak çalışan, bu alanlardaki bilgiyi başka kullanıcılarla paylaşmaya dayanan altyapılarla uyumlu olarak çalışan uygulamalar genellikle e-posta okumak ve göndermekten daha fazlasını sunar.

Her platformda çalışan bir özgür yazılım olan Thunderbird (<http://www.mozilla.com/thunderbird/>), popüler ağ tarayıcısı Firefox'un (<http://www.mozilla.com/firefox/>) kardeş uygulaması ve en bilinen e-posta istemcilerinden biri olarak tanınır. Firefox gibi üçüncü kişilerin de katkıda bulunduğu eklenti dünyasıyla yetenekleri geliştirilebilir.

2.2.3.3 Dosya iletim protokolü (FTP)

En güncel haliyle RFC 2428 ile tanımlanan FTP standardı, İnternet altyapısı ile dosya paylaşımı/iletimi sağlayan temel servis tanımıdır. Ağ sayfaları sunucuları gibi, FTP servisi veren sunucular bulunur. Sunucular 20. kapıyı kullanarak kendisiyle haberleşen FTP uygulamalarına kullanıcı adı ve parola ile kimlik doğrulaması yaparak, bu kullanıcılar için tanımlı olan dosyaların listesini sunar ve bu dosyaları indirme olanağı verir. Hemen her çağdaş işletim sisteminde özel bir program gerekmezsiniz dosya yöneticisi kullanılarak FTP bağlantısı kurulabilir, sadece indirme amacıyla kullanıldığında ağ tarayıcıları da FTP bağlantısı kurma yeteneği sunarlar. Bununla birlikte bu konuda özelleşmiş uygulamalar, bağlantının kesildiği durumlarda indirmeyi devam ettirmek, indirilen dosyaları aynı anda birkaç iletim hattı açarak daha hızlı indirmek gibi yeteneklere sahiptir. En popüler örneklerden biri her platformda çalışan FileZilla (<http://filezilla-project.org/>) adlı özgür yazılımdır.

2.2.4 AĞ TABANLI UYGULAMALAR

Ağ tabanlı uygulamalar, basitçe işlem sonucunda üretilen verilerin bilgisayar üzerindeki sabit disk yerine ağ üzerinde bulunan alanlarda depolandığı, böylece aynı anda birçok kullanıcı/bilgisayar üzerinden işlem yapılabilen uygulamalardır. Bulut bilişim (cloud computing) alanındaki gelişmelerle birlikte İnternet üzerinde çalışan uygulamalar hem kapsam hem de amaç olarak çeşitlenerek bu alanın yükselen bilişim eğilimlerinden biri olmasını sağlamaktadır.

Servis Olarak Yazılım (Software As A Service) tanımıyla tarif edilen ve bir web sitesinden çok, kullanıcının bilgi ve sorguları sonucunda üretilen bilginin sunulduğu alan olarak çalışan birçok popüler uygulama da bu alanın tanınmış örnekleri arasında yer alır.

Standart bir ağ tarayıcı uygulama ile kullanılan bu servisler, web standartlarına uygun olarak hazırlanmış her tarayıcı, dolayısıyla her bilgisayarda çalışır. Windows, Linux, Mac gibi platformlarda ayrı ayrı hazırlanması gereken uygulamalara göre en büyük avantajlardan biri bu taşınabilirlik özelliğidir. Ayrıca bilginin sunucuda durması sayesinde, sunucu servisi yeterince güvenliyse belge ve verilerin yedeklenmesi işlemi ve maliyetini önemli oranda azaltma olanağı tanır.

2.2.4.1 Web tabanlı e-posta servisleri

Bilgisayarda çalışan e-posta istemci uygulamaları yerine ağ tarayıcısı ile bağlanan bir adreste, İnternet üzerinde çalışan bir uygulama olarak düşünülebilir. Hotmail, Gmail, Yahoo gibi ücretsiz e-posta servislerinin neredeyse tamamı web siteleri

aracılığıyla hizmet verip, bu sitelerde görüntülenen reklamlardan para kazanmaktadır.

Ayrıca kurulu olan e-posta sunucularına istemci ile bağlanmak yerine bu sunucudaki posta hizmetini web sitesi aracılığıyla sunan bir web sunucusu çalıştırmak da mümkündür. Roundcube (<http://roundcube.net/>), SquirrelMail (<http://squirrelmail.org/>) gibi özgür yazılımlar bu alanda yaygın olarak kullanılmaktadır.

2.2.4.2 Ofislerde web tabanlı uygulama çalıştırmak

Yerel ağ üzerinde web tabanlı uygulamalar çalıştırmak ve böylece ofis ortamında tüm bilgisayarlardan aynı uygulamayı kullanmak son dönemde yaygınlaşan bir eğilim. Bu yöntemi denemek için büyük maliyetli yatırımlar da gerekmez. Basitçe her bilgisayar gerekli uygulamalar çalıştırılarak İnternet hizmetleri sunabilir.

Bu servisi özgür yazılımlar kullanarak düşük maliyet ve yüksek performansla gerçekleştirmek en yaygın çözümlerin başında yer alır. Apache (<http://www.apache.org/>) adlı web sunucu uygulaması, MySQL (<http://www.mysql.com/>) veritabanı ve PHP (<http://www.php.net/>) adlı, web sitelerine yönelik dinamik programlama dilinin kullanımını sağlayan kitaplıklar bir araya getirilerek hazır çözüm paketi olarak sunulmaktadır. Bu yapı, kurulduğu işletim sistemiyle birlikte anılan kısaltmalarla bulunabilir. Windows için WAMP (<http://www.wampserver.com/>), Mac OSX için MAMP (<http://www.mamp.info/>) ve Linux sistemlerde LAMP olarak bulunabilir.

Microsoft teknolojileri IIS adlı sunucu uygulamasıyla MSSQL adlı veritabanını bir arada sunmakta, bu teknolojiler üzerinde hem PHP hem de .net ya da asp programlama çatılarıyla çözümler önermektedir. Bu uygulamaların ayrı ayrı ücretli lisanslara sahip olmaları ve veritabanı çözümünde saklanan veri arttıkça lisans ücretinin artması gibi nedenlerle Windows üzerinde dahi özgür yazılımların daha yaygın olarak tercih edildiği gözlenmektedir.

WAMP/MAMP/LAMP paketlerinden herhangi birinin kurulu olduğu bir yerel ağ üzerinde herhangi bir web tabanlı uygulama sunmak, basit bir paket program kurulumu kadar basitleşmiş ve Türkçe de dahil birçok dilde çok sayıda kullanıcı tarafından detaylı biçimde belgelenmiştir. Her örneğin kendine özgü ayrıntılı bilgileri olduğu için hangi alanlarda kullanılabileceği dışındaki boyutlar bu çalışmanın çerçevesi dışında kalacağı için STÖ'lerde kullanılacak örneklerle yetinilecektir.

2.2.4.2.1 Wiki – ortak metin üretimi, sözlük/ansiklopedi altyapısı

Özgür ansiklopedi Vikipedi (<http://tr.wikipedia.org/>) sayesinde İnternet kullanıcıları tarafından yakından tanınmaya başlanan wiki motorları, sayısal ve ortak bellek oluşturmada, belgelendirme çalışmalarında altyapı oluşturmak için ideal araçlardan biri olarak karşımıza çıkar.

Yine Vikipedi için geliştirilmekte olan ve dolayısıyla dünyanın en çok kullanılan uygulamalarından biri haline gelen MediaWiki (<http://www.mediawiki.org/>) bu konuda iyi bir tercih sayılabilir. Vikipedi

projesinde gönüllü olarak yer alanlar, bu motorun kurulumu konusunda gönüllü yardımda bulunabilmekte ve bu önerilerini profil sayfalarından duyurmaktadır. Bir bilişim uzmanının yokluğunda MediaWiki işlemleri için Vikipedi gönüllülerine başvurulabilir.

2.2.4.2.2 Moodle

Uzaktan eğitim sistemleri için tasarlanmış olan Moodle (<http://moodle.org/>), belge, müfredat, video, ses dosyaları gibi birçok içeriği yönetmek için idealdir. Kullanıcılar ve içerik okul yapısı düşünülerek hazırlandığı için gruplanarak yönetilebilir.

2.2.4.2.3 WordPress

Tüm dünyada blog yayınına yönelik yaygın çözümler WordPress (<http://wordpress.com/>) ve Blogspot (<http://www.blogger.com/>) servisleri olarak görünmekte olsa da, WordPress özgür yazılım olarak dağıtıldığı için bir adım öndedir.

2010 yılında Microsoft'un Live Spaces adını verdiği blog servisini WordPress'e taşımasıyla bu alanda lider konumunu güçlendiren WordPress sadece İnternet servisi olarak sunulmaz. Yerel ağ üzerinde ya da İnternet sunucularında çalıştırılacak bir paket uygulama olarak ve özgürce dağıtılır. Böylece yaygın belgelendirme desteği olan, ücretsiz lisansa sahip, özelleştirilebilen bir içerik yayınlama aracı olarak da öne çıkar.

WordPress web sitelerinin hazırlanmasında içerik yönetim aracı (Content Management System – CMS) olarak başarıyla kullanılmakta, gazetelerden

bağımsız projelere, kişisel günlüklerden ürün odaklı kurumsal sayfalara kadar her alanda örneklerle geliştirilmektedir.

2.2.5 ÜCRETSİZ SERVİSLER – YARARLAR, SAKINCALAR

İnternet temelli servis ve uygulamaların yaygınlaşması ve geniş bant İnternet'in yaygınlaşmasını takiben birçok ücretsiz servis, bilgisayara kurulan uygulamalarla yarışacak kadar gelişti. Örneğin Adobe'nin endüstri standardı kabul edilen uygulaması Photoshop yerine <http://pixlr.com/> adresine bağlanmak birçok işlem için aynı performansı sağlıyor.

Bir uygulamanın ağ üzerinde çalışması ve kullanıcıların bu uygulama sırasında ürettikleri, kullandıkları verilerin saklanmasıyla ilgili bir başka önemli yenilik de bulut bilişim kavramının hızla gelişmesidir. Bulut bilişim terimi, ihtiyaç doğrultusunda bilişim kaynaklarının bir ağ üzerinden kullanıma sokulmasını tarif eder.

Bulut bilişim servislerinin olanakları, yapılacak iş için yeterli olduğunda, sadece bir İnternet taramıcısının çalışmasını sağlamaya yetecek kadar donanımla bilişim çözümlerine erişmek, ekonomik anlamda büyük kolaylıklar sağlar.

Bulut bilişim servisleriyle ilgili, özellikle STÖ'ler açısından dikkat edilmesi gereken hususlar, paylaşılan kaynakların dolaşımı ve verilerin saklandığı alanlara erişimin hangi koşullarda ve kimler tarafından yapılabildiğine dair şeffaflık olarak öne çıkar.

Geniş saklama olanaklarına sahip sabit diskler ve bilgisayarlar ile donatılmış bir ofiste yürütülecek olan çalışma, ofisin fiziksel olarak devamlılığı sağlandığı sürece erişilebilir kaynak üretimine yarayacaktır. **Buna karşılık, özellikle ücretsiz servisler kullanıldığında üretilen tüm verilerin, fiziksel olarak bir firmanın depolama alanlarında tutulduğunu akılda tutmak gerekir. Özellikle hak temelli STÖ'ler, siyasi anlamda bağımsızlık sağlamaları gerektiğinde bu firmalarla ilişkilerinde sıkıntı yaşama riski taşırlar.** Bu konuda öğretici örneklerden biri Amazon firmasının bulut servislerinden yararlanan WikiLeaks (<http://www.wikileaks.org/>) organizasyonu olmuştur. ABD politikalarıyla ilgili önemli ifşaatlar yayınlayan WikiLeaks, firmalardan aldığı hizmetlerden yararlanamaz hale geldiğinde, kullanıcılara servis sağlayamaz olmuş ve alternatif yollar bulmak zorunda kalmıştır.

Bir başka sorun da, bu servislere yönelik eğitim almanın ya da başka yatırımlarda bulunmanın planlanamaz bir süreç olarak belirmesidir. Kullanılan servisin sona erdirilmesi, kapatılması durumlarında verilere ulaşılması için bir yol bulunamayabilir. Bu durumda bu servis kullanılarak üretilen her tür bilgi, veri kaybedilebilir. Düzenli olarak burada yürütülen çalışmaların yerel bilgisayarlarda da yedeklenmesi önerilir.

Öte yandan bir uygulamanın bilgisayara yüklenmesi, kullanıcıya en azından o bilgisayar çalıştığı sürece bu uygulamanın görevini yerine getireceği güvenini sağlar. Tercih edilen uygulamalar, kaynak kodlarına erişilebilen özgür yazılımlarsa, bunların geliştirilmesi pratikte hiç durmaz. İlk geliştiren

kişi/kurum/firma çalışmasına son verse bile, kaynak kodu sahiplenen bir başkası süreci devam ettirir. Böylece bu teknoloji üzerine yapılan yatırım uzun vadede kullanılmaya devam edilebilir.

Bu olumsuz yanları da akılda tutularak ücretsiz bulut servislerini tanımak, düşük bütçeli çalışmalar için yine de yararlı olacaktır.

2.2.5.1 Google uygulamaları

Google, arama motorundan başlayarak sunduğu tüm servisleri ücretsiz olarak kullanıma açmasıyla yaygınlaşan önemli bulut servis sağlayıcılardan biridir.

Kullanıcıların Google hesaplarıyla yaptıkları işlemler sırasında ortaya çıkan verileri profilleriyle eşleyip bu verileri analiz ederek kullanıcıya uygun reklamlar göstermesiyle İnternet reklamcılığında devrim yapan firma, aynı anda özel bilgilere erişmesiyle eleştirilerin de hedefi olagelmıştır.

2011 itibarıyla kullanıma açık elliden fazla ücretsiz bulut servisi, tek bir Google hesabıyla yürütülebilmekte, dileyen kuruluşlar kendi alan adlarını, organizasyon olarak da bu servislerle kurabilmektedir.

Örnek vermek gerekirse, www.stgm.org.tr alan adı kullanılarak e-posta servisinden (Gmail), gerçek zamanlı mesajlaşmaya (GoogleTalk), resim galerilerinden (Picasa Web) ofise kadar (GoogleDocs) her tür hizmet sağlanabilir. Kuruluşun üyelerine bu alan adıyla kullanabilecekleri servis hesapları yaratılabilir, web siteleri Google sunucuları üzerinde tutulabilir.

Elbette, örgütsel bir plan yapılacağı sırada Türkiye'nin İnternet konusundaki tutarsız politikalarının, ilgisiz kuruluşları mağdur edebildiği göz önünde bulundurulmalıdır. 2010 yılında Google uygulamalarına erişim engellendiği için, nice örgütün web sitesi kategorik olarak yasaklılar kervanına katılmıştır.

Tüm riskleri göz önünde bulundurularak yararlanılabilecek Google servisleri şunlardır:

Google Analytics

Web sitesi kodları arasına eklenen ufak bir kod parçacığı ile ziyaretçi bilgilerini kaydeden Analytics, bu bilgilerden elde ettiği raporları kolay kullanılabilir bir arayüzle sunar. Böylece web sitesinin hangi konuları daha iyi sunduğu, hangi kelimeler arandığında daha çok ziyaretçi geldiği, okuyucuların siteye ziyareti ortalama hangi sürede tamamladıkları gibi birçok önemli bilgi kolayca derlenebilir.

WordPress gibi hazır site altyapıları kullanıldığında, Analytics kullanmak için hazırlanmış eklentilerden yararlanılabilir.

Site trafiğiyle ilgili ayrıntılı bilgiyi Google dahilinde tutmak istemeyen kullanıcılar, özgür yazılım olarak geliştirilen Piwik'ten (<http://piwik.org/>) yararlanabilir.

Google Calendar

Masaüstü takvimleri gibi, belirli planların işaretlendiği, dijital olması sayesinde değişik katmanlar halinde farklı işlerle ilgili takvimlerin üstüste okunabildiği uygulamalar işletim sistemleriyle birlikte gelen takvimlerde de olmaya başlayan özelliklerdir.

Bununla birlikte, birden çok kullanıcının ortak çalışılan projelerin takvimini bu takvime tek bir merkez üzerinden erişerek kullanmaları, böyle değişikliklerin hepsine birden yansması değişik uygulamalarla yürütülen karmaşık bir işlem. Bu tür konularda gönüllü ya da profesyonel destek bulunmadığı durumlarda Google hesabı olan kullanıcılar arasında Google Calendar aracılığıyla takvim paylaşımı yapılabilir.

Google Docs

Tam teşekküllü bir ofis setinin (Microsoft Office ya da LibreOffice gibi) sunduğu tüm olanakları sunan Google Docs, her tür metin (.doc, .odt, .rtf, .docx vb), hesap tablosu (.xls, .odc, .xlsx), sunum (.ppt, .odp, .pptx) ve PDF dosyaları üzerinde çalışma olanağı sunar.

Google hesabıyla giriş yapıldığında, bu hesaba ait disk alanı içinde dosyaları, sabit disklerde olduğu gibi klasörler yaratıp gruplayarak saklama olanağı verir; açabildiği her dosya biçiminde kayıt yapılabilir. Bu sayede örneğin yeni sürüm bir ofis setinin olmadığı bilgisayarda çalışmak üzere .docx dosyası açılarak .doc şeklinde kaydedilmek üzere kullanılabilir.

Picasa Web

Fotoğraf paylaşım sitesi olarak tanınan servisler, etkinlik fotoğraflarının albümler halinde saklanması ve paylaşılması için ideal olanaklar sunar. Yüklenen fotoğrafları değişik boylarda izleme ve bu boylardaki kopyalarıyla web sitesi içinde görüntüleme, slayt gösterisi gibi özellikleri sayesinde web sitelerinde görselliği artırmak için kullanılabilir.

Google tarafından ayrıca Picasa isimli bir masaüstü uygulaması da sunulmaktadır. Basit fotoğraf düzenleme işlemlerine ve albümler oluşturarak fotoğrafların kataloglanmasına yardımcı olan Picasa, kullanıcıların Picasa Web alanlarını kullanarak web üzerinden paylaşım olanağı sağlar.

Blogger / Blogspot

Kurulum gerektirmeden blog yayınlama konusunda WordPress'in ardından dünyada en çok tercih edilen ikinci servis Blogger servsidir. Sadece üyelere özgü blog yayınlama özelliği, önemli ayırt edici özelliklerinden biridir. Bu sayede biri herkese açık, biri organizasyon içi haberleşmeye yönelik iki ayrı blog barındırmak mümkündür. İki bloga tek bir hesapla erişim sağlanabilir.

Normal şartlar altında blogspot.com alan adının altında, <http://stgm.blogspot.com> gibi ön isimle çalışan sistem, özel alan adı içinde çalıştırılabilir olarak da sunulur. Yani bir web sitesi yapmak için kullanılacağı zaman, blogspot.com içinden kullanılır ama <http://www.stgm.org.tr> gibi bağımsız bir adresten okunabilir.

Google Groups

1990'lı yılların en popüler e-posta liste sunucusu olan e-groups'un adı Yahoo! tarafından satın alınmasıyla YahooGroups (<http://groups.yahoo.com/>) olarak değişti. YahooGroups en köklü ve yaygın grup servisi olarak biliniyor. Gmail sayesinde popülerliği arttıkça Google tarafından sunulan e-posta listecisi Google Groups da giderek yaygınlaşmakta.

Açılan e-posta listeleri üyelere özgü ya da herkese açık şekilde oluşturularak, ayrı bir sunucu hizmeti kullanmadan haberleşme için kullanılabilir.

2.2.5.2 Dosya paylaşım siteleri

E-posta ile dosya gönderimi boyut sınırları ya da posta sunucularındaki sorunlar nedeniyle baş ağrıtıcı olabiliyor. Düzenli olarak dosya transferi yapan (matbaa gibi) kurumlar bu işlem için FTP sunucu kullanmayı tercih ediyor. Bu sunucuların varlığı ve bakımı da ayrı bir kaynak kullanılmasını gerektiriyor. Zaman zaman ihtiyaç duyulan bir işlem için kaynak ayırmak yerine bir dosya paylaşım sitesi kullanmak tercih edilebilir.

Dosya paylaşım sitesi, kullanıcının yüklediği dosya için biricik (unique) bir adres yaratıp, o adrese başvurulmadıkça dosyayı görünür kılmayan sitelere verilen isimdir. Her kullanıcının dosyalarını yüklediği alan kullanıcıya özgüdür.

Bu konuda dikkatli olunması gereken önemli bir nokta, paylaşılan dosyanın güvensiz bir alanda başıboş gezecek olması. Her ne kadar dosya paylaşım sitelerinde, dosyanın yer aldığı alanın adresi yükleyene özgü olarak üretilse de, çeşitli arama motorları bu dosyaları tarayabiliyor. Bu nedenle yüklenecek içeriğin bir sıkıştırma programıyla tek bir dosya haline getirilip parola korumalı hale getirilmesi yaygın bir güvenlik yöntemi olarak benimsenmiştir. Dosya paylaşım alanında en çok tanınan siteler Rapidshare (<https://www.rapidshare.com/>), Hotfile (<http://www.hotfile.com/>), Megaupload (<http://www.megaupload.com/>), Mediafire (<http://www.mediafire.com/>), Fileserve (<http://www.fileserve.com/>), Filesonic (<http://filesonic.com/>) ve Ifile (<http://ifile.it>) olarak sıralanabilir.

Bu siteler genellikle üye olmadan dosya yüklemeye de izin vermekle birlikte, kullanıcının üye olması durumunda kullanıcıya dosyalar üzerinde tam bir yönetim imkânı da sunar. Bu imkânlar, kullanıcılara dosyanın daha uzun süre silinmeden dosya paylaşım alanında tutulması ya da transfer sırasında sunucuya daha hızlı bağlanması gibi olanakları da kapsar.

2.2.5.2.1 Ortak çalışma alanlarına bir örnek: DropBox

DropBox (<http://www.dropbox.com/>), bir bulut bilişim servsidir ve hizmet aslında bulut üzerinde ücretsiz dosya alanı temin etmekle sınırlıdır. Ayırt edici özelliği bu dosya alanına erişim için her işletim sisteminde kullanılabilen uygulamalar bulunması, böylece İnternet üzerinde yer alan bir disk alanını, kullanılan bilgisayardaki diskin içindeki bir klasörden farksız kullanabilme olanağıdır.

Dosya paylaşım siteleri, yerel bilgisayarlarda çalışılan dosyaların yüklendiği bir alan tanır. DropBox gibi bulut bilişim alanlarında açılan hesaplar ise bu alanda saklanan dosyaların her bilgisayarda tek bir dosya olarak var olmasını, böylece tek bir dosya üzerinde birden çok kişinin çalışmasını sağlar.

Kullanıcı DropBox hesabı içinde çeşitli klasörler yaratıp ayrı ayrı her klasörü farklı kullanıcılarla paylaşabilir. Böylece değişik yetki seviyelerine göre tasnif edilen içerikler ilgili kişiler tarafından eşleştirilerek (senkronize biçimde) kullanılabilir.

2.2.5.3 Özel dosyalara yönelik paylaşım alanları

Sosyal ağ sitelerine benzeyen, ancak kişisel bilgi yerine dosyaların paylaşımı üzerinden tanımlanan servisler de bulunur. Bu servislerin faydaları, genellikle yüklenen dosyaların belirli temalar üzerinden kataloglanabilmesi ve görünür kılınmasıdır.

Raporlar, sunumlar ya da tablolar gibi enformatik dosyaların bu servisler aracılığıyla paylaşılması hem okuyucuların sadece bir web tarayıcı ile bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırır, hem de benzeri içeriklere erişen okuyuculara ayrıca bir tanıtım yapmadan ulaşabilme olanağı sağlamış olur.

2.2.5.3.1 Scribd

Scribd (<http://www.scribd.com/>) kendisini dünyanın en büyük sosyal okuma ve yayınlama platformu olarak tanımlıyor. Kullanıcıların bu platformda yüklü dosyaları okuduktan sonra, kendi arkadaş çevrelerine tavsiye etmeleri, herkese ya da belirlenen kişilere erişilebilir dosyalar yükleyebilmeleri gibi özellikler sunan Scribd, PDF başta olmak üzere her tür belgenin yüklendiği ve paylaşıldığı bir alan olarak çalışıyor.

2.2.5.3.2 SlideShare

Ayda ortalama 50 milyon ziyaretçi tarafından kullanılan SlideShare (<http://www.slideshare.net/>) servisi, sunum dosyalarının paylaşıldığı ve tam ekran olarak görüntülenebildiği bir web servisi. Ofis programları kullanılarak hazırlanan sunum dosyaları bu serviste açılan (ya da Facebook hesabı gibi hesaplar kullanılarak erişilebilen) hesaplara yüklenerek, her bilgisayardan erişilebilir ve paylaşılabilir hale geliyor.

SlideShare İnternet erişimi olan mekânlar kullanılırken, USB çubuk bile taşımadan sunum yapmak için kullanılabilmesi gibi, birden çok merkezde yapılacak olan sunuşları merkezi olarak yönetmek ve paylaşmak için de kullanılabilir.

Sunduğu bir başka olanak da, sunum hazırlanabilecek bir konuda bu alanda yapılacak arama ile, benzeri sunuşların nasıl düzenlendiği, hangi kaynaklardan yararlandığı gibi bilgilere erişmek olarak tanımlanabilir.

2.2.6 SOSYAL AĞ KULLANIMI

Sosyal ağ kavramı site işleyişinde kullanıcının davranış şekliyle ayırt edilen bir yaklaşımı tarif eder. Kullanıcıların sunulan servisten yararlanma şekli, başka kullanıcıların varlıklarıyla ilişkilendirildiğinde bir sosyal ağ kullanılıyor demektir.

Örneğin bir fotoğraf servisine üye olduğunda sadece özel alana yüklenen albümlerle çalışınca ağ üzerinde bir servisten yararlanılır. Ancak yaratılan albümlere verilen anahtar sözcükleri kullanan diğer kullanıcılarla etkileşim olanağı sunuluyorsa, bu sitenin bir sosyal ağ altyapısı sunuyor olduğu anlamına gelir.

Bu tanımla belirli servislerin sosyal bir altyapı sunup sunmadığı tartışmasından daha önde ve güncel olarak, varoluşu doğrudan sosyal bir yapı kurmaya dayalı olan popüler servislerden bahsedilebilir. Facebook gibi bu alanı dünya gündemine sokan yapılar çok yönlü ve dinamik halleriyle bu

rehberde kısaca bahsedilmekten fazlasını hak ettiğinden, teknik faydaları açısından STÖ'lere özel fırsatlar sunan örneklere yer verilmekle yetinilecektir.

2.2.6.1 Twitter

Tüm dünyada hızlı gelişen ve çok yaygın kullanım alanı bulan Twitter (<http://twitter.com/>), mikro blog tanımını ortaya atarak çalışma ilkelerini bu tanım etrafına ören bir servistir. ABD'de cep telefonları üzerinden mesajla kullanılmak üzere tasarlandığı için mesaj boyutları 140 karakterle sınırlı tutulmuştur. İlerleyen dönemde bu sınırı bir karakteristik öge olarak kullanan Twitter, bloglar aracılığıyla insan merkezli iletişim kurmayı deneyen kurumlar için daha ekonomik ve dinamik bir alternatif olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Hemen her kurumun, marka yönetimi yaklaşımıyla açtığı Twitter hesapları ve buradan kullanıcılarıyla kurduğu ilişkiler izlenebilir.

Retweet

Bir twitter mesajının, okuyucu tarafından kendi takipçilerine iletilmesidir. Bu sayede mesajların dolaşımı hızlandırılmış, ufak duyuru ve haberlerin geniş kitlelere çok hızlı aktarılması sağlamış olur.

#hashtag gündemleri

Mesajlarda yer alan sözcüklerin, tüm mesajlar içinde yer alma oranları üzerinden gündem eğilimlerini (trends) belirleyen Twitter, aynı zamanda anahtar sözcükler için # işaretini kullanıma sokmuştur. Bir sözcüğün başında # işaretinin yer alması, o sözcüğü tüm Twitter'da yapılacak bir arama sonucuna bağlar. Böylece bu şekilde işaretlenen sözcüklerin

bir gündem oluşturma isteği olduğu vurgulanır. Her kullanıcının gündemle ilgili yorumları derlenmiş olur.

Web sitesi – Twitter eşzamanlamaları

Twitter'ın popülerleşmesini takiben, web siteleri güncellendikleri zaman yeni eklenen içerikleri Twitter'da kısacık linkler vererek duyurmaya başlamıştır. Böylece buradaki mesaj akışını takip eden okuyucuları siteye yönlendirmek hedeflenmektedir.

<http://twitterfeed.com/> sitesi, bu yönlendirme için kullanılan en yaygın servislerden birini sunar. Web sitelerinin RSS abonelik yapısını kullanan site, yeni içeriklerin biricik adreslerini 140 karakterde çok yer kaplamayacak kısa bağlantılara çevirerek başlıkla birlikte verilen Twitter hesabına girer.

2.2.6.2 Idealist.org

1985'te Şili'de ortaya atılan bir fikri takiben 1996 yılında bugünkü web sitesinin ilk halini hayata geçiren bir sivil toplum inisiyatifi tarafından yürütülen <http://www.idealist.org>, dünya çapında STÖ'lerin gönüllü ve profesyonel işgücü çağrılarını, bu alanda emeğini sunmak isteyen bireylere ve işbirliği yapmak isteyen başka kuruluşlara ulaştırmayı hedefler.

İngilizce, İspanyolca ve Fransızca çalışan web sitesinde hazırlanacak olan kısa bir video için İnternet üzerinden gönüllü olarak emeğini sunmaya hazır bir aktivistin yardımı istenebileceği gibi, profesyonel bir yönetici için iş ilanı da yayınlanmaktadır.

3

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuşkusuz, yeni teknolojilerin, işyerinde, okulda, kamusal alanda ve gündelik hayatta insanlık dışı, sömürücü ve baskıcı bir şekilde kullanılmasına karşı radikal eleştiri, bugün, daha önce hiçbir zaman olmadığı kadar gereklidir; ancak yeni teknolojileri, kentlerimizi, okullarımızı, ekonomiyi, toplumu ve çevreyi yeniden kuracak şekilde kullanan stratejileri geliştirmek de en az bunun kadar önemlidir. Bu nedenle, bizim iddiamız yeni teknolojilerin demokratikleşmeyi attırmak ve bireyleri daha güçlü kılmak için kullanılabileceği yolları geliştirmek için meydan okumamız gereğidir.
(Kellner 2004: 723)

STÖ'lerin ve toplumsal hareketlerin yeni medya ortamının geleneksel medyaya göre örgüte gerek çevrimdışında gerekse çevrimdışında sağlayacağı olanakları kullanmasında büyük yarar var. Özellikle web ortamının kullanılmasının STÖ'lere sağlayacağı yararları tekrar sıralayalım: Örgütün tanıtımı, eylemlerin ve etkinliklerin duyurulması, çevrimiçi e-imza kampanyaları düzenlenerek bu kampanyaların çevrimdışına da taşınması, anaakım medyanın ele aldığı konularla ilgili eleştiri yapılabilmesi ve alternatif enformasyonun dolaşıma sokulması, alternatif haber kaynağına, diğer STÖ'lere ve sosyal hareketlere bağlantı verilmesi, STÖ'nün destekçileriyle etkileşim olanağı, çevrimiçi anketlerin yapıla-

bilmesi ve STÖ'nün amaçları için yeni destekçilerin ve gönüllülerin bulunması ve STÖ için fon ve kaynak oluşturulması.

STÖ'lerin dikkat etmesi gereken, web ortamının giderek tecimselleşmesi ve tekelleşmesi, dijital uçurum, elektronik gözetim ve dijital denetim ile kolektif eylemin zayıflaması olgularıdır. Leah A. Lievrouw (2011: 2), yeni medya ortamlarında varolan bu sorunlara dikkat çekiyor: "Yeni Medya ekolojisi, toplumsal eşitlik, dayanışma, mahremiyet ve güvenlik, siyasal ve ekonomik katılım, özgürlük ve denetim, uzmanlık bilgisi, popüler bilgi konularında çelişkili durumlara sahiptir."

Yeni medya, özellikleri nedeniyle tabandan doğru örgütlenmeleri ve politika oluşturmayı kolaylaştırırken, teknik olanakların çokluğu ve elverişliliği sayesinde de benzer grupları ve kişileri bir araya getirebilir.

(Bayraktutan-Sütcü 2010: 50)

Bu tehdide karşı önlem almanın en basit yöntemi hem yararlanılan servisler, hem kullanılan uygulamalarda özgür yazılımları kullanmak ve bu sayede katılımcı şekilde tasarlanarak sunulan birliktelikleri tercih etmek olacaktır. Ticarileşen, firmaların tekellerine giren bilişim kültürü, bu ilişkileri var etmek için verimli ve doğru bir yöntem olsa da,

bir STÖ'nün çalışmalarını bağımsız yürütmek için ihtiyaç duyduğu alan hem maddi (ücretsizler) hem de manevi olarak (mülkiyetleri kamusal) özgür yazılımlarla kurulabilir.

Siberuzamın sadece kendisinde var olmak ve STÖ'nün eylem ve etkinliklerini yalnızca siberuzamda sınırlı tutmak, yurttaşın kolektif eyleminin ve kamusal alandaki katılım pratiklerinin zayıflamasına yol açacaktır. STÖ'ler İnternet'i web ortamında halihazırda mevcut bu sorunların ve olumsuzlukların farkında olarak kullanmalıdır. Bu farkındalık için de STÖ çalışanlarının yeni medya okuryazarları olması gerekir. Okuryazarlık sadece araçları kullanmak olarak anlaşılmalıdır. Bu araçları var eden kavramlara hâkim olduğunda, kullanılan dile de hâkim olunacağı açıktır. Yeni medya ancak bu sayede toplumsal yaşamın her alanının demokratikleşmesinde bir kanal rolü üstlenebilir.

BİLGİSAYAR VE İNTERNET'LE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR SÖZLÜKÇESİ

4

Ağ (Network)

Kablolu ya da kablosuz araçlarla birden çok bilgisayar arasında kurulan bağlantının genel adı.

Ağ Tarayıcısı (Browser)

İnternet üzerinden sunulan ve sıçramalı metin (hypertext) erişimi için standart yöntem olan http bağlantıları ya da dosya aktarımı için ftp gibi protokolleri kullanabilen yazılımlardır. Yaygın olarak, ağ sayfaları/siteleri görüntülemek için kullanılır. Bilgisayarlar, cep telefonları, tabletler, kiosklar için farklı kullanım şekillerine göre özelleşmiş biçimleri bulunur. Mozilla Firefox, Microsoft İnternet Explorer, Safari, Google Chrome ve Opera en bilinen örnekleridir.

Arama Motoru (Search Engine)

Veri tabanında anahtar sözcük ya da sözcük kümesini bulmak için tasarlanmış sayfa. Yahoo, Google bu arama motorlarından bazılarıdır.

Arayüz

Interface sözcüğünün çevirisi olarak yaygınlaşan arayüz sözcüğü yerine arabirim de kullanılmaktadır. Genellikle insan ve makine arasında tanımlanır ve makinelerde, kullanıcının etkileşimini sağlayan olanakların tamamını tarif eden bir terim olarak işlev görür. Klavye, fare gibi araçlar fiziksel arayüzler olarak çalışırken, uygulamaların simgeleri ve yazıları araya getiren pencereleri grafik arayüzleri oluşturur.

İndirme (Download)

Bir ağ kaynağından, bu kaynağa bağlanılan bilgisayara veri aktarımı/iletimi.

Banner

Türkçe karşılığı pankart olan sözcük, İnternet bağlamında kullanıldığında web sitelerinde, sokaklardaki ilan tahtalarında olduğu gibi, standart boyutlarda ayrılan alanlara yüklenmek üzere hazırlanan, genellikle hareketli görüntülerden oluşan tanıtım amaçlı görselleri tarif eder.

Blog

İnternet'in gündelik yaşamda en tanınan terimlerinden biri olan blog, İngilizce ağ günlüğü (web log) sözcüklerinden türetilmiştir. Kullanımı gerçekten de basitçe İnternet üzerinde tarihlerle ayrılmış, günlüğe benzer bir alan olsa da, hem İnternet'in doğasından gelen çokluortam özelliklerinin katkıları hem de yayın yapmayı kolaylaştırması sayesinde yurttaş gazeteciliğinin en önemli örnekleri arasına girmesi, bu terimi başlı başına bir kitapla incelenmesi gereken önemde bir kavrama dönüştürür.

Çevrimiçi (Online)

Bilgisayarın bir ağa bağlı olması durumunu tarif eden tanımdır.

Donanım (Hardware)

Bilgisayarı oluşturan fiziksel parçalara verilen isim.

DNS (Domain Name Server, Alan İsimlendirme Sistemi)

İnternet Protokolü ile oluşturulan ağlarda bilgi-sayarların birbirlerini IP numaraları yerine isimle bulmaları için kullanılan alan adlarının hangi numaralara ait olduğu bilgisini yayınlayan sunucular Alan Adı Sunucusu olarak adlandırılır.

Elektronik Yayıncılık (Electronic Publishing)

Basılı olmayan, sayısal ortamlarda gerçekleştirilen yayıncılık. Çıktıları elektronik kitap anlamında e-kitap olarak adlandırılır. Elektronik kitaplar taşınabilir bellek ya da bu dosyalara özgü üretilen cihazlara yüklenir, kendine özgü araç ya da uygulamalar kullanılarak okunur.

E-posta (E-mail)

Tanımlı bir standarda uygun olarak İnternet ağı üzerinden gönderilen kişisel mesajların genel ismi. Bu mesajlaşmayı kullanan kullanıcılar, bir e-posta sunucusunda bulunan hesaplarına masaüstü bilgisayarlarından, cep telefonlarından ya da İnternet bağlantısı kurabilen tüm aygıtlardan bağlanabilir.

Erişim (Access)

Bilgisayar belleğinden veri almak.

Etiket Bulutu (Tag Cloud)

Etiketleme, web sitesindeki bir gönderinin hangi konularla ilgili olduğunun, ayrıca belirtilmesidir. Böylelikle hem ziyaretçi aradığı konuyla ilgili olan içeriğe rahatlıkla ulaşabilmektedir hem de arama motorları içeriği sınıflandırabilmektedir. Bir web sitesinde etiketleme kullanılıyorsa, ziyaretçi aradı-

ğı içeriğe ait etikete tıklayarak, sitede yer alan ve o etiketi taşıyan tüm gönderilere bir liste halinde ulaşabilir.

Gezinme

İnternet üzerinde yayınlanan içeriği okuyan uygulamalar ilk günlerinde gezgin, tarayıcı, kâşif gibi isimlerle anıldılar. İşlemin keşfedilmemiş topraklarda bir yol bularak bir hedefe ulaşmaya benzemesi üzerinden gelişen kültüre paralel olarak İnternet'te bir içerikten diğerine zıplama, sayfalar arasında dolaşma, bir sayfayı okuma, hatta veritabanları içinde işlem yapma gibi tüm eylemler gezinme eyleminde birleşegeldi.

Flash

Macromedia firması tarafından yaratılıp bu firma satın alındığında Adobe firmasının mülkiyetine geçen Flash, 2000'li yıllar boyunca en popüler İnternet teknolojileri arasında yer almıştır. Vektörel (ölçeklenebilir) canlandırma için geliştirilen teknoloji, kullanıcıların etkileşimiyle çalışabilen hareketli görüntüler ve sesler içerebilir. Bilgisayar oyunlarından, yetenekli sayfa menülerine kadar hemen her alanda kullanımına rastlanır. Adobe tarafından yayımlanan kitaplıklar ya da özgür yazılım olarak üretilen Gnash adlı oynatıcı yer alan bilgisayarlarda kullanılabilir. Bu iki uygulamadan biri yer almıyorsa Flash ile sunulan içeriğe erişilemez. Örneğin iPhone ve iPad gibi cihazlar Flash desteği içermezler.

İnternet

Dünyanın en büyük bilgisayar ağı.

İşletim Sistemi (Operating System)

Bilgisayarın giriş/çıkış aygıtları, bellek ve kaynaklarını yöneten program. İşletim sistemi, bilgisayar çalıştırıldığında sisteme yüklenerek diğer program ve uygulamaların işlemesine olanak sağlar. Örneğin Microsoft Windows, Mac OS, GNU/Linux, UNIX bu tür yazılımlardır.

Kızgın Sözcükler Kullanma / Hakaret Etme (Flaming/Bashing)

İnternet'te kullanıcının karşı tarafa hakaret eden, öfkesini yönlendirdiği kızgın sözcükler kullanması. Büyük harflerle yazma edimi de bunun bir göstergesidir ve İnternet kullanma görgü kurallarına (netiket) uymayan bir tutumdur.

Masaüstü Yayıncılık (Desktop Publishing)

Kişisel bilgisayar, tarayıcı, yazıcı ile grafik ve sayfa tasarımı yazılımları aracılığı ile yapılan yayıncılık işlemi.

Modem (Modulator/Demodulator)

Bilgisayarların ağ üzerinden paylaştıkları verilerin bilgisayara uyarlanması işlemini yapan cihazdır. Ağ tipinin sinyali ve bilgisayarın kullandığı verileri birbirine çevirir.

Nefret Söylemi (Hate Speech)

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 30 Ekim 1997 tarihinde nefret söylemini şu şekilde tanımlamıştır: "İrkçi, nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir"

(Çomu 2010). Nefret söylemi, bireyin kendisinden farklı olan/olduğunu düşündüğü kişi ve gruplara yönelik olarak aşağılayıcı, küçümseyici, kızgın, saldırgan, dışlayıcı çeşitli dilsel pratikleri, örneğin, etiketlemeler, önyargılar ve hakaretler, kullanmaları ve ayrımcı uygulamalara yönelmeleri ve bunu meşru kılmaya çalışmaları şeklinde bir görünürlük sergiler ve nefret suçlarına zemin oluşturur. Yeni medya ortamında da nefret söylemi e-postalar, haberleşme forumları, toplumsal paylaşım ağları, video paylaşım ağları ve çevrimiçi haber siteleri ile bu sitelerin okur yorumlarında dolaşıma girer.

Netiket

Günlük yaşamda toplumsal olarak belirlenen nezaket kurallarının etiket olarak adlandırılmasından ilham alınarak, İnternet kullanımındaki asgari nezaketi tarif etmeye yönelik oluşturulan kurallar netiket olarak adlandırılmıştır. Özellikle e-posta listeleri kullanım şekli ve kitlesi belirlenmiş mecralarda dikkat edilmesi gereken kurallar da netiket olarak kabul edilir.

Panoptikon

Dijital panoptikon, sanal uzamda bireyin coğrafi, mali ve entelektüel etkileşimlerinin güvenlik ve/ya da ticari nedenlerle gözetilmesi, kayıt altına alınması, verilerinin eşleştirilmesidir.

Podcast

RSS teknolojisi kullanılarak, metin içerik yerine mp3 ya da ogg biçiminde kaydedilmiş ses dosyalarının yayınlanmasıyla meydana getirilen Podcast'ler, bölümler halinde yayınlanan sesli içeriğin taşınmasını sağlar. Podcast destekleyen cihaz

ve uygulamalar sayesinde televizyon ya da radyo programlarında olduğu gibi süreli yayınlar halinde sesli yayın yapılması mümkündür. Terim bu alanda en yaygın olarak kullanılan iPod cihazlardan yola çıkılarak ortaya atılmış, İngilizce dilinde yeni kullanılan sözcükler arasına eklenmiştir.

Portal

Portal, kullanıcı işlemlerine olanak tanıyan, farklı hedef kitlelere yönelik içeriği ve/veya farklı içerik sunma araçlarını bir arada barındıran çok katmanlı web sitelerine verilen genel isimdir.

RAM (Random Access Memory)

Bilgisayar çalışırken ortaya çıkan verilerin geçici olarak saklandığı ve anlık olarak erişilen hafıza.

ROM (Read-Only Memory)

Bir veri saklama aracına yerleştirilmiş kalıcı ya da sabit dolayısıyla üzerindeki bilgilerin düzenlenip, değiştirilemediği bellek.

RSS

RSS, bağımsız parçalar halinde yayınlanabilen içeriğin taşınmasını sağlayan bir protokoldür. En yaygın kullanım alanı blog siteleri olmuştur. Her bir blog yazısı RSS yayınında yeni bir bileşen olarak kaydedilir. Böylece bir sitenin içeriği RSS yayını ile takip edilerek çeşitli uygulamalar sayesinde sadece güncellemeler takip edilebilir.

Sanal Gerçeklik (Virtual Reality)

Bilgisayar kullanılarak oluşturulan ortamlarda gerçeklik duygusunu inandırıcı kılacak şekilde temas, koku, üç boyutlu görüntü gibi farklı araçlar-

dan yararlanılan ve kullanıcının gerçek yaşamda- kine benzer deneyimlerle karşılaşmasını hedefleyen mecralara verilen isim.

Siberuzam (Cyberspace)

Bilgisayar belleği ve ağların sunduğu dijital kodlarla inşa edilmiş fiziksel ve zihinsel olarak algılanan ortam.

Uygulama (Application)

Bilgisayarda belirli görevleri karşılamak için programlanmış işlevleri bir arada sunan yazılımlara verilen isim. Daha çok kullanıcının bilgisayarı araç olarak kullanarak fiziksel ortamdaki üretimde ondan yararlanması için tasarlanmış olan yazılımlar bu grupta yer alır. Masaüstü ve ofis kullanıcılarının günlük yaşamlarında yararlandıkları yazılımlar da çoğunlukla bu gruptadır.

Üç Boyutlu (Three-dimensional)

Bilgisayarda genişlik, yükseklik ve derinlik boyutlarının tamamını kullanarak yaratılan grafikler ve bu grafiklerle modellenen mecralar.

Yapay Zeka (Artificial Intelligence)

Bilgisayarın, insanların öğrenme ve karar verme yeteneklerini taklit etmesini sağlayan yazılım.

Yazılım (Software)

Bilgisayar sisteminde donanımın kullanılmasını sağlayan programlar. Örneğin, Microsoft Word, Claris Work, Adobe Illustrator gibi.

Yedekleme (Backup)

Dosyaların ve veri tabanlarında saklanan içeriklerin

güvenlik ve/veya arşiv amacıyla bir başka mecraya kopyalanarak saklanması.

Veri Tabanı (Database)

Sayısal olarak üretilmiş ya da bu ortama aktarılmış bilgilerin gruplanarak, birbirleriyle ilişkilendirilerek saklandığı, organize edildiği, düzenlendiği ve çeşitli sorgulamalar yapılarak erişilen veri belleği.

Web

(World Wide Web, Dünya Çapında Ağ)

İngilizce ağ anlamına gelen web sözcüğü, çoğunlukla İnternet kullanılarak yayınlanan enformasyonu kapsayan sanal mecrayı tanımlarken kullanılır. Özel olarak Dünya Çapında Ağ, birbirlerine bağlanmış hiper metin belgelerinden oluşan sistemi işaret eder.

Wiki

Kullanıcıların basit bir sözdizimi yapısıyla, kelime işlemcilerde olduğu gibi biçimlendirilmiş metinler üretebilmelerini sağlayan, bunu web sayfaları aracılığıyla ve ortak üretime yatkın bir altyapı üzerinde sunan özel sistemlerdir. En bilinen örneği özgür ansiklopedi projesi Vikipedi olan wikiler, birden çok kişinin bir arada tablolar, grafikler, bağlantılar içeren metinler üretmesi için en kullanışlı yöntemlerden biri kabul edilir.

KAYNAKÇA

- Atikkan, Zeynep ve Aslı Tunç. 2011. *Blogdan Al Haberi: Haber Blogları, Demokrasi ve Gazeteciliğin Geleceği Üzerine*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bakardjieva, Maria. 2003. Virtual togetherness: an everyday-life perspective. *Media, Culture & Society* 25: 291-313.
- Bayraktutan-Sütcü, Günseli. 2010. Blog Ortamı ve Türkiye’de Blogosferdeki Akademik Entelektüeller Örneği, Doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Bilgi Toplumu Dairesi. 2009. *e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi, Sürüm 2.0*. Ankara: Bilgi Toplumu Dairesi.
| http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/090228_BirlikteCalisabilirlikEsaslariv2.pdf |
- Burnett, Ron. 2007. *İmgeler Nasıl Düşünür?* Çeviren, Güçsal Pusar. İstanbul: Metis Yayınları.
- Burundin, Pia. 2008. *Politics on the Net: the NGOs Practices and Experiences*. Örebro: Örebro University.
| <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:135913/FULLTEXT01> |
- Cammaerts, Bart. 2008. Critiques on the Participatory Potentials of Web 2.0. *Communication, Culture and Critique* 1: 358-377.
- Çomu, Tuğrul, Yayına hazırlayan. 2010. *Yeni Medyada Nefret Söylemi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Dahlberg, Lincoln. 2001. The Internet and Democratic Discourse: Exploring the prospects of online deliberative forums extending the public sphere. *Information, Communication and Society* 4 (4): 615-633.
- Dahlgren, Peter. 2009. *Media and Political Engagement: Citizens, Communication, and Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- de Mul, Jos. 2008. *Siberuzayda Macera Dolu Bir Yolculuk*. Çeviren, Ali Özdamar. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- DPT. 2010. *Bilgi Toplumu İstatistikleri 2010*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı.
| http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/BilgiToplumuIstatistikleri_2010.pdf |
- Dewdney, Andrew ve Peter Ride. 2006. *The New Media Handbook*. New York: Routledge.
- Foucault, Michel. 2003. *İktidarın Gözü*. Çeviren, Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gibson, William. 1984. *Neuromancer*. New York: Ace Science Fiction.
- Gillan, Kevin. 2009. The UK Anti-War Movement Online: Uses and Limitations of Internet Technologies for Contemporary Activism. *Information Communication and Society* 12 (1): 25-43.
- Göker, Gamze. 2007. İnternet’in Türkiye Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi. *Yeni Medya Çalışmaları*, Derleyen, Mutlu Binark, içinde 205-247. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Göker, Gamze. 2009. İnternetsiz devrim mümkün mü?, *Evrensel Kültür* 216 (Aralık): 73-76.
- Green Party asks: who has the key to your Vista PC?. 2007.
<http://www.greenparty.org.uk/news/2851>
- Kahn, Richard ve Douglas Kellner. 2004. New Media and Internet Activism: From the "Battle of Seattle" to Blogging. *New Media and Society* 6 (1): 87-95.
- Kahn, Richard ve Douglas Kellner. 2007. Globalization, Technopolitics, and Radical Democracy. *Radical Democracy and the Internet: Interrogating Theory and Practice*, Derleyen, Lincoln Dahlberg ve Eugenia Siapera, içinde 17-36. New York: Palgrave Macmillan.
- Kellner, Douglas. 2004. Yeni Teknolojiler/Yeni Okuryazarlıklar: Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması. *Kamusal Alan*, Çeviren, Tülin Kurtarıcı, Derleyen, Meral Özbek, içinde 715-735. İstanbul: Hil Yayınları.
- Lievrouw, Leah A. 2011. *Alternative and Activist New Media*. Cambridge: Polity Press.
- Lister, Martin, Jon Dovey, Seth Giddens, Iain Grant ve Kieran Kelly. 2003. *New Media: A Critical Introduction*. New York: Routledge.
- Lyon, David. 1997. *Elektronik Göz*. Çeviren, Dilek Hattatoğlu. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Lyon, David. 2006. *Gözetlenen Toplum*. Çeviren, Gözde Soykan. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Onat, Ferah. 2010. Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme. *İletişim* 31: 103-121.
- Reporters Without Borders. 2011. *Internet Enemies*. Paris: International Secretariat Reporters Without Borders.
http://march12.rsf.org/i/Internet_Enemies.pdf
- Rheingold, Howard. 1994. *The Virtual Community: Connection in a Computerised World*. Londra: Secker & Warburg.
- Stein, Laura. 2009. Social movement web use in theory and practice: a content analysis of US movement websites. *New Media Society* 11 (5): 749-771.
- Subaşı, N. 2005. İnternet ve Sanal Cemaat Tartışmaları. *İnternet, Toplum, Kültür*, Derleyenler, Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay, içinde 106-118. Ankara: Epos Yayınları.
- Tambini, Damian. 1999. New Media and Democracy: The Civic Networking Movement. *New Media and Society* 1 (3): 305-329.
- Timisi, Nilüfer. 2005. Sanallığın Gerçekliği İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi. *İnternet, Toplum, Kültür*, Derleyenler, Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay, içinde 89-106. Ankara: Epos Yayınları.
- Timisi, Nilüfer. 2003. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Yayınları.
- TMMOB Elektronik Mühendisleri Odası. 2009. *İletişim Özgürlüğüne Müdahale Raporu (2009) E-Gözetli Dünyası*. Ankara: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası.
http://www.emo.org.tr/ekler/6dcc0fcee647c_ek.pdf
- van Dijck, José. 2006. Writing the Self: Of Diaries and Weblogs. Sign Here! *Handwriting in the Age of New Media*, Derleyenler, Sonja Neef, José van Dijck ve Eric Ketelar, içinde 116-133. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- van Dijk, Jan. 2004. Digital Media. *The Sage Handbook of Media Studies*, Derleyenler, John D. H. Downing, Denis McQuail, Philip Schlesinger ve Ellen Wartella, içinde 145-163. Londra: Sage.

STGM tarafından yürütülen "Etkin Katılım İçin Sivil Toplumun Gelişimi" Projesi,
Avrupa Birliği tarafından desteklenmektedir.

STGM Ankara Merkez Ofis

708. Sokak No: 14/9, 06550 Yıldız Çankaya / Ankara
Tel: (312) 442 42 62 (pbx) Faks: (312) 442 57 55
e-posta: bilgi@stgm.org.tr
web: www.stgm.org.tr

STGM İstanbul İletişim Ofisi

Meşrutiyet Caddesi Kiblelizade Sokak No: 3/1 Şişhane-Beyoğlu / İstanbul
Tel: (212) 292 00 60 GSM: (533) 277 85 51 Faks: (212) 292 00 64
e-posta: istanbul@stgm.org.tr

STGM Adana Yerel Destek Merkezi

Kurtuluş Mahallesi. Ziyapaşa Bulvarı Kızılay Kan Merkezi Sokak
(64010 Sokak) Dr. Muzaffer Ersalan Apartmanı
No: 14 Kat: 1 Daire: 1 Seyhan / Adana
Tel: (322) 53 04 50 - 453 04 51 Faks: (322) 453 04 02
e-posta: adana@stgm.org.tr
web: http://adana.stgm.org.tr

STGM Denizli Yerel Destek Merkezi

Saltak Mahallesi 1521 Sokak No: 16 Daire: 1, 20100 Denizli
Tel: (258) 241 60 11 Faks: (258) 241 50 11
e-posta: denizli@stgm.org.tr
web: http://denizli.stgm.org.tr

STGM Diyarbakır Yerel Destek Merkezi

Fabrika Caddesi Sümerpark Kampüsü
Kent Gönüllüleri Binası Kat: 1 Diyarbakır
Tel: (412) 226 60 77 Faks: (412) 226 30 65
e-posta: diyarbakir@stgm.org.tr
web: http://diyarbakir.stgm.org.tr

STGM Eskişehir Yerel Destek Merkezi

Deliklitaş Mahallesi Gürman Sokak No: 16, 26090 Eskişehir
Tel: (222) 220 40 36 Faks: (222) 220 40 76
e-posta: eskisehir@stgm.org.tr
web: http://eskisehir.stgm.org.tr